

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

RADEK BEJDÁK

**ELEKTRONICKÁ DEMOKRACIE
A JEJÍ MOŽNOSTI V ČR**

Diplomová práce

PRAHA 2011

Autor práce: Bc. Radek Bejdák
Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.
Rok obhajoby: 2011
Hodnocení:

Bibliografický záznam

BEJDÁK, Radek. *Elektronická demokracie a její možnosti v ČR*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, katedra politologie. 2011. 104 s. Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá nový fenomén elektronické demokracie, který nabývá na významu s rozšířením internetu. Práce sumarizuje dosavadní bádání v oblasti elektronické demokracie z hlediska podob, ve kterých se vyskytuje. Cílem této sumarizace je poukázat, že nové transformační změny postihující naši společnost neznamenají automaticky přesun k přímé demokracii. V součinnosti s uvedenou teorií analyzuje současný stav elektronické demokracie v České republice. K analýze je využito dvou úrovní, a to regionální a národní. Důraz je kladen na analýzu existujících a aktuálně vznikajících nástrojů a iniciativ vzešlých jak shora, tak zdola. Součástí analýzy je hodnocení důležitých faktorů, které se podílí na rozvoji elektronické participace. Jedná se o právo na svobodný přístup k informacím, penetraci internetu a počítačovou gramotnost.

Abstract

The diploma thesis examines new phenomena of electronic democracy which is becoming more popular with the internet expansion. The thesis summarizes existing research in the field of electronic democracy from a view of forms that could be or are taken. The aim of this summarization is to show that new transformational changes affecting our society do not automatically implicate a shift towards direct democracy. Using theoretical summarization a state of the art of electronic democracy in the Czech Republic is described. Importance is given to an analysis of contemporary evolving tools and initiatives which were developed from two directions - top-down and a bottom up. A part of this analysis is an assessment of

important factors that are stimulating a development of electronic participation - freedom of information right, internet penetration and computer literacy.

Klíčová slova

Česká republika, demokracie, elektronická demokracie, elektronická participace, e-demokracie, e-participace, ITK

Keywords

Czech Republic, democracy, electronic democracy, electronic participation, e-democracy, e-participation, ICT

Rozsah práce: 141 347 znaků s mezerami čistého textu, 174 426 znaků s mezerami bez abstraktu a příloh.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.
3. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

V Praze dne 20. 5. 2011

Radek Bejdák

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi při psaní věnoval. Dále děkuji odboru informatiky kraje Vysočina za data, která mi poskytl a za možnost být přítomen během pracovních jednání souvisejících s tématem diplomové práce; Veronice Hrdé za korektury; rodině za veškerou podporu a trpělivost během studia.

Institut politologických studií, FSV UK

Katedra politologie, obor politologie

Projekt diplomové práce

Elektronická demokracie a její možnosti v ČR

Předkladatel: Bc. Radek Bejdák

Navrhovaný vedoucí práce: PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Nástin tématu

Současná česká vláda silně propaguje tzv. eGovernment jako cestu k zefektivnění státní správy. Realizace eGovernmentu je logicky propojená s problematikou vládnutí jako takového (eGovernance) a nutí se podrobněji zabývat pojmem a fenoménem elektronické demokracie (eDemocracy). Proto např. Rada Evropy zřídila v roce 2007 pracovní skupinu CAHDE, ve které zástupci národních vlád spolupracují s přizvanými evropskými experty a představiteli neziskových organizací a připravují společně koncepční dokument, který by měl být hotov v průběhu roku 2008. Jedním z klíčových pojmů v oblasti eDemokracie, který vyvolává řadu nejasností a otázek představitelů členských států v CAHDE, je termín eParticipace, jež zahrnuje celou řadu konkrétních principů a nástrojů pro zajištění širší spolupráce všech významných zástupců občanské společnosti na správě věcí veřejných.

Politology poněkud opomíjená oblast elektronické participace občanů by proto zasluhovala daleko větší pozornost. Často zaznívají námitky, že se jedná o technickou záležitost. Opak je však pravdou. Na většině evropských diskusních fór, konferencí a seminářích akcentují názory zcela opačné. Problematika eParticipace, eGovernmentu, eDemokracie jsou koncepty, které nejprve musí obstát se svými ambicemi u politiků a občanů. Rozvoj informačních a výpočetních technologií (ICT) je v tomto případě méně důležitý.

V českém prostředí problematika elektronické demokracie na centrální úrovni prozatím příliš nerezonovala. Určitou změnou by mohlo být nedávno podepsané „Memorandum o spolupráci při koncipování, řešení, testování a realizaci systému elektronických voleb v České republice“ mezi ministrem vnitra Ivanem Langerem a předsedou ČSÚ Janem Fischerem, jehož výsledky by měly být představeny veřejnosti do konce roku 2009. Trochu lépe si naopak vedou kraje a města, tedy subjekty veřejné správy a samosprávy, které jsou občanovi blíže.

Probíhající decentralizace státní správy s sebou přinesla i zvýšený přesun úkolů na lokální politiku. Přesunutím pravomocí na lokální úroveň narůstá snaha občanů podílet se na správě věcí veřejných. Vzniká tak silnější tlak na transparentnost a zodpovědnost včetně požadavků na výkonnější a rychlejší služby administrativy. I zde se může jako vhodný nástroj projevit eParticipace. Představuje rozhraní, které zajišťuje politikům a úředníkům velmi rychlou a přesnou zpětnou vazbu ze strany všech účastníků veřejného života (uživatelů) v určité lokalitě.

Výzkum v této oblasti je velmi mladý a ucelené odborné práce teprve začínají pronikat k širšímu přezkoumání. To je samozřejmě dáno dynamickým vývojem v oblasti informačních technologií. Ani Bill Gates, při nejmenším odborník v informačních technologiích, neodhadl ve své knize *Informační dálnice* z roku 1996 zcela přesně vývoj, jakým se nakonec tento obor vydal. Došlo k daleko silnějšímu vývoji směrem k interaktivnosti. Především pak rozvoj internetu posílil možnost obousměrné komunikace, která analogicky přináší i možné silnější postavení pro uživatele-občana-voliče.

Snad jen pro zajímavost stojí připomenout slova T. G. Masaryka, a to že *„nesnáze velkého množství lidu a jeho geografického prostorového rozdělení, musí být podle možnosti překonány, značnou měrou pomáhají tu různé moderní komunikační prostředky“* [Masaryk 1991: 42]. Za jistého průkopníka lze považovat i guru politologie Giovanni Sartoriho, který ve svých dřívějších článcích a později i ve své knize *Srovnávací ústavní inženýrství* hovoří o videodemokracii. Byť se jedná samozřejmě o koncept odlišný, lze i zde vyvodit určité analogické prvky, které přetrvaly i pro elektronickou demokracii. Ted Becker a Christa Daryl Slaton v knize *The Future of Teledemocracy* z roku 2000 hovoří o novém demokratickém paradigmatu a nevyhnutelnosti klasických konceptů demokracie vstoupit do věku „teledemokracie“. Klasický věk hierarchického vládnutí končí a nastupuje dle nich elektronická forma deliberativní přímé demokracie. Dlouhodoběji se studiu elektronické demokracie věnuje např. Ann Macintosh ze skotské Napier University. Výzkum je tedy soustředěn v západoevropských zemích a USA, nicméně velmi málo na pracovištích politické vědy. O definování termínů spojených s elektronickou demokracií se pokouší i různé organizace jako OSN, OECD, EU. Evropská unie

v současné době financuje nespočet projektů v oblasti ICT se zaměřením na elektronické vládnutí. A to jak projektů měkkých – mapujících a podpůrných (např. projekt DEMO-net), tak tvrdých zahrnující přímou aplikaci nástrojů do praxe (např. posilování interoperability v technických, sémantických a organizačních záležitostech).

Samotné závěry autorů je možné převážně identifikovat analogicky dle jejich postojů k samotným teoriím demokracie (nehledě na to, zda se jedná o postoje vědomé, či nikoliv). Stoupenci přímé, deliberativní či participační demokracie nové možnosti vítají. Hlavní kritika odpůrců vyznívá ve smyslu, že demokracie a politika je stále primárně „offline záležitostí“. Proti jsou i např. odpůrci přílišné masové mobilizace. Stejně tak příznivci např. neklasické Schumpeterovy teorie demokracie jsou logicky i proti posilování občanské angažovanosti do politiky. Největší obavy jsou tedy koncentrovány do otázky, zda můžeme skutečně odhadnout dopad informačních technologií na demokracii a předejít snadnému vítězství populismu a zhroucení demokratických institucí do „demokracie tlačítka počítačové myši“. Ve všeobecném diskursu však převažují spíše pozitivisté, kteří chápou posílení možností občana, jež by elektronická demokracie měla přinášet, za kladné. Stejně tak pozitivně přistupují k věci i občané, byť si neuvědomují, že elektronická demokracie obnáší vyšší náklady.

Pro lepší přehlednost raději uvádím obecný směr výzkumu a vývoje elektronické participace/demokracie. První osou je deskriptivní výzkum zaměřující se na vysvětlení a pochopení tohoto nového fenoménu. Tato osa zároveň zahrnuje výzkum a vývoj nástrojů vhodných ke zlepšení. Druhou osu tvoří analytický rámec zkoumající rozdíly mezi procesy iniciovanými vládou (nebo obecněji politiky) a občany.

Cíl práce a osnova

Cílem této práce by mělo být rozklíčování pozitiv a nedostatků elektronické formy demokracie a její možná aplikovatelnost v kontextu ČR. Elektronická demokracie se přirozeně opírá a vychází z tradičních teoretických přístupů, stejně

jako její kritika. V teoretickém úvodu se proto pokusím o sumarizaci názorů obhájců a kritiků resp. o zhodnocení pozitiv a negativ této formy demokracie, a to s přihlédnutím k základním pracím věnujícím se samotné demokracii. Nemalým cílem bude i nalezení limit, kam až může dosáhnout, a poukázat na možné nabourávání konceptu zastupitelské demokracie, o které mnozí tvrdí, že prodělává svou krizi a možnost přechodu na přímou demokracii resp. jistý druh „participační demokracie“. Pokusím se odpovědět na otázky, zda je vůbec elektronická demokracie žádoucí, obecně i v českém prostředí. Kdo ji potřebuje a kdo se jí bojí?

V další části diplomové práce představím možnosti užití elektronické demokracie na nižších správních úrovních státu. Je totiž nutné rozlišit i prostředí a působnost elektronické demokracie. Kritiku, kterou si může vysloužit, lze zčásti ohraničit a oslabit, přeneseli-li se tento koncept právě např. na komunální či krajskou úroveň. Elektronická demokracie zde může navíc působit jako pozitivní nástroj posilování místní sounáležitosti.

Třetí částí práce by měla být analýza nástrojů, které jsou v současné době nejvíce využívány. Součástí bude zmapování jejich využití v ČR a případně nalezení mezer či naopak poukázání na příklady dobré praxe.

Důležitou část práce by měla zaujímat i kapitola věnující se elektronickým volbám s důrazem na ČR. Zde bude zahrnuta jednak zevrubná analýza právního českého rámce, dále pak zhodnocení tohoto institutu v kontextu českého elektorátu, tedy zaměření na dosažitelnost, možné důsledky teoretického zvýšení účasti u voleb, možnost volební reformy. K této analýze použiji i materiály mapující elektronické volby v zemích, kde již tuto možnost aplikují. Za všechny uvádím např. Estonsko.

Závěrečná kapitola by mohla představit možný vývoj, jenž by mohl přinést všeobecné akceptování elektronické demokracie. Velmi zjednodušeně řečeno si pokládám hamletovsky parafrázovanou otázku *To "e" or not to "e"?*

Předběžná osnova:

- 1) Vymezení problematiky elektronické demokracie, působnost, platnost, aplikovatelnost.
- 2) Elektronická demokracie jako nástroj decentralizace. Regionální a celostátní úroveň.
- 3) Analýza použití nástrojů elektronické demokracie, resp. el. participace v ČR.
- 4) Problematika elektronických voleb v ČR, pozitiva a negativa.
- 5) Budoucí trendy, výhledy.

Literatura:

Amanda Lenhart [et al]. *The Ever-shifting Internet population: A new look at Internet access and the digital divide.* Pew Internet and American Life Project. URL:
http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Shifting_Net_Pop_Report.pdf

Anders Avdic, Karin Hedström, Jeremy Rose, Åke Grönlund. *Understanding eParticipation: Contemporary PhD eParticipation research in Europe.* Örebro: Örebro University Library, 2007.

Andrew Chadwick. Bringing E-Democracy Back In: Why it Matters for Future Research on E-Governance. *Social Science Computer Review* 2003; 21; 443. URL:
<http://ssc.sagepub.com/cgi/reprint/21/4/443>

Ann Macintosh. *Characterizing E-Participation in Policy-Making. International Teledemocracy Centre, Napier University.* URL:
<http://csdl2.computer.org/comp/proceedings/hicss/2004/2056/05/205650117a.pdf>

Daniel van Lerberghe, Jeremy Millard, Irina Zálišová. *Guide to Regional Good Practice – eGovernment.* Brussels: IANIS, 2007

David Špaček. *Moderní principy veřejné správy a vyhodnocování její elektronizace* (Disertační práce). Brno: Masarykova Univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2007.

Epp Maaten. *Towards remote e-voting: Estonian case.* Tallin: Elections Department

Giovani Sartori. *Teória demokracie.* Bratislava: Archa, 1993.

Guido Bertucci (eds). *World Public Sector Report 2003 E-Government at the Crossroads.* New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2003.
URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan012733.pdf>

Ian Kearns, Jamie Bend, Beatrice Stern. *E-participation in local government*. London: Institute for Public Policy Research, 2002.

Janet Caldwell. *e-Democracy: Putting Down Global Roots*. Washington: Institute for Electronic Government, IBM, 2004.

URL: <http://www-1.ibm.com/industries/government/ieg/pdf/e-democracy%20putting%20down%20roots.pdf>

Jeffrey Roy. E-GOVERNMENT AND LOCAL GOVERNANCE IN CANADA: AN EXAMINATION OF FRONT LINE CHALLENGES AND FEDERAL TENSIONS. In *Public Administration and Management*. Volume Eleven, Number 4, pp. 306-350, 2006. URL: <http://www.pamij.com/v11n4/pam-11-4-roy.pdf>

Joseph A. Schumpeter. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004.

Jörgen Svensson, Ronald Leenes. E-voting in Europe: Divergent democratic Practice. *Information Polity: The International Journal of Government & Democracy in the Information Age*. Vol. 8 Issue 1/2, p3-15, 13p. 2003.

K. R. Popper. *Otevřená společnost a její nepřátelé. I, Uhranutí Platónem*. Praha: ISE, 1994.

K. R. Popper. *Otevřená společnost a její nepřátelé. II., Vlna prorocství: Hegel, Marx a co následovalo*. Praha: ISE, 1994

Lawrence K. Grossman. *The Electronic Republic: Reshaping Democracy in the Information Age*. New York: Viking Penguin, 1995

Margaret McGaley, Joe McCarthy. Transparency and e-Voting Democratic vs. commercial interests.

URL: http://www.e-voting.cc/static/evoting/files/mcgaley_mccarthy_p153-164.pdf

McIntosh, A., Robson, E., Smith, E., & Whyte, A. Electronic democracy and young people. *Social Science Computer Review*, 21, 43-54. 2003.

OCG. *Best Practice and Innovation: 5th International Eastern Europe e/Gov Days*. Wien: Österreichische Computer Gesellschaft, 2007.

OECD. *Promise and Problems of E-Democracy: CHALLENGES OF ONLINE CITIZEN ENGAGEMENT*. Paris: OECD, 2003 URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/9/11/35176328.pdf>

Pavel Mates, Vladimír Smejkal. *E-government v českém právu*. Praha: Linde, 2006.

Pratchett L. [et al]. *Barriers to e-Democracy*. Local e-Democracy National Project. 2004, URL: <http://www.icele.org/downloads/Researchreport.pdf>

Rachael Gibson. Elections online: Assessing Internet voting in light of the Arizona Democratic primary. In *Political Science Quarterly*, volume 126, number 4, pp. 561–583.

Raymond Aron. *Demokracie a totalitarismus*. Brno: Atlantis, 1993.

Reinhard C. Meier-Walser, Thilo Harth. *Politikwelt Internet: neue demokratische Beteiligungschancen mit dem Internet?* München: Olzog, 2001.

Robert Dahl. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria Publishing, 1995.

Robert Dahl. *O demokracii: průvodce pro občany*. Praha: Portál, 2001.

Simon French. e-Participation and Decision Analysis. URL:
<http://www.mi.imati.cnr.it/iami/papers/06-5.pdf>

T. G. Masaryk. *O demokracii: (výbor ze spisů a projevů)*. Praha: Melantrich, 1991.

Ted Becker, Daryl Slaton. *The future of teledemocracy*. Westport, CT: Praeger, 2000.

United Nations. *e-Government Survey 2008: From e-Government to Connected Governance*. New York: UN, 2008.

Elektronické zdroje:

<http://hansardsociety.org.uk/>

<http://www.demo-net.org/>

<http://www.czso.cz/>

<http://www.issc.cz>

<http://www.idea.int>

<http://www.aceproject.org/>

<http://www.publicus.net>

OBSAH

1.	ÚVOD.....	16
2.	TEORIE ELEKTRONICKÉ DEMOKRACIE.....	22
2.1	ÚVOD	22
2.2	POJMOSLOVÍ	25
2.2.1	<i>eGovernment</i>	26
2.3	KATEGORIZACE.....	27
2.4	MODELOVÉ TYPY ELEKTRONICKÉ DEMOKRACIE	28
2.4.1	<i>Athénský model</i>	28
2.4.2	<i>Asociativní model</i>	30
2.4.3	<i>Model anketní</i>	31
2.4.4	<i>Hlasovací model</i>	32
2.4.5	<i>Model kontrolní</i>	34
2.4.6	<i>E-rulemaking</i>	35
2.5	HELDOVY MODELY DEMOKRACIE V APLIKACI JAN VAN DIJKA	37
2.6	TEORIE ZOHLEDŇUJÍCÍ NÁSTROJE.....	40
2.6.1	<i>Teorie Ann Macintosh</i>	40
2.6.2	<i>Teorie Colemana a Gotze</i>	44
2.7	ASPEKTY SOUVISEJÍCÍ S ELEKTRONICKOU DEMOKRACÍ.....	45
2.7.1	<i>Prostor a čas</i>	45
2.7.2	<i>Anonymita</i>	47
2.7.3	<i>Ochota občanů participovat</i>	48
3.	ELEKTRONICKÁ DEMOKRACIE V ČR	50
3.1	NÁRODNÍ ÚROVEŇ	52
3.1.1	<i>e-Rulemaking</i>	53
3.1.2	<i>Internetové watchdogy</i>	57
3.1.2.1	Kohovolit.eu.....	58
3.1.2.2	Naší Politici o.s.	59
3.1.2.3	Vyměňte politiky.cz o.s.	59
3.1.3	<i>Sociální sítě a sociální média</i>	60
3.1.4	<i>Věci veřejné</i>	63
3.2	REGIONÁLNÍ ÚROVEŇ: KRAJ VYSOČINA	66
3.2.1	<i>Diskusní fóra obcí</i>	68

3.2.1.1	Popis a technická specifikace portálu „Váš názor“	69
3.2.1.2	Poznatky z pracovní skupiny	70
3.2.2	<i>Video přenosy z jednání zastupitelstev</i>	71
3.3	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ROZVOJ ELEKTRONICKÉ DEMOKRACIE V ČR	73
3.3.1	<i>Právo na přístup k informacím</i>	73
3.3.1.1	Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím	74
3.3.1.2	Přístup versus využití	75
3.3.2	<i>Penetrace ICT a internetu</i>	77
3.3.3	<i>Počítačová gramotnost</i>	78
4.	ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ	80
5.	SUMMARY	85
6.	POUŽITÉ PRAMENY	86
7.	SEZNAM ZKRATEK	95
8.	PŘÍLOHY	96

1. Úvod

Za posledních 10-15 let se v mnoha různých debatách objevilo téma elektronické demokracie. Může se zdát, že vznik těchto debat je dán nástupem internetu. Ve skutečnosti je výzkum vztahující se k elektronické demokracii o něco starší. Počátky úvah o elektronizaci demokratických procesů se datují na počátek 70. let. Výzkum v českém prostředí v tomto ohledu bohužel zaostává. Na rozdíl od západních zemí se český vědecký diskurs, a to nejen politologický, s výjimkou studia elektronických voleb, věnuje této problematice minimálně. Paradoxně tak vznikají práce, jež se dotýkají této tematiky na pracovištích, které mají ke sledování systémových změn oborově dále než např. politologie.¹ Do roku 1989 nebylo z důvodu komunistického režimu vhodné prostředí pro studium těchto procesů. Těsně po roce 1989, kdy konečně vznikly příznivé podmínky pro studium tohoto tématu, bylo nutné nejprve znovu obnovit resp. etablovat některé společenskovední obory. Jelikož byla v té době většina zahraničních úvah o elektronické demokracii v teoretické rovině a praktické testování některých nástrojů bylo velmi sporadické, zdálo se zbytečné v českém prostředí na takovýto předmět zkoumání navazovat. Nízký zájem o studium elektronické demokracie ze strany společenskovedních oborů je možná způsoben i představou, že se jedná pouze o technické řešení demokracie přímé, která je považována pro soudobý typ moderního státu jako nevyhovující. Pravdou sice je, že cílem elektronické demokracie je posílit postavení občana v rámci politického systému. Není však nezbytně nutné rušit reprezentativní model demokracie resp. zavádět rovnou athénský model klasické přímé demokracie. Politology poněkud opomíjená oblast elektronické participace občanů by proto zasluhovala daleko větší pozornost. Námítky argumentující technickou stránkou věci vyvrací zkušenost mnoha odborníků a lidí spojených s praxí. Na většině evropských diskusních fór, konferencí a seminářích akcentují názory zcela opačné. Elektronická demokracie a elektronická státní správa (e-government) jsou koncepty, které musí

¹ Zkoumání elektronické participace občanů se vyvinulo jako určitá odnož v pracích věnujících se e-governmentu, za všechny autory např. David Špaček z Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Několik textů vzniklo také např. na Ústavu informačních studií a knihovnictví Fakulty filozofické Univerzity Karlovy v Praze.

nejprve obstát se svými ambicemi u politiků a občanů. Rozvoj informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) je v tomto případě méně důležitý resp. je stimulován poptávkou, tedy reaguje až na hybné impulsy ze strany společnosti. Motivací pro napsání této diplomové práce mi bylo nízké povědomí o tématu a možnostech elektronické demokracie a snaha poukázat, že je třeba tyto společenské změny sledovat, protože mnohdy přichází samovolně nebo jsou iniciovány z různých směrů a nejsou dávány do souvislostí.

Opěrným bodem pro napsání tohoto textu mi byla pracovní zkušenost v neziskovém sdružení EPMA, kde jsem objevil šíři celé problematiky a zároveň viděl příklady praxe v ČR.² Díky vazbám sdružení EPMA na kraj Vysočina jsem získal možnost užší spolupráce s odborem informatiky KrÚ Vysočina.³ Tuto možnost spolupráce oceňuji zejména proto, že agentura EPMA považuje Vysočinu za nejrozvinutější kraj v oblasti elektronické participace občanů. KrÚ mi poskytl přístup ke statistickým datům, interním informacím a zejména příležitost účastnit se několika jednání schůzek realizační skupiny projektu „*Váš názor*“, o kterém se v práci zmiňuji. Sdružení EPMA se také organizačně podílelo na konferenci s názvem eDemocracy Day cs, která je rovněž v této práci zmíněna. Absolvovaná praxe a podíl na zmíněných aktivitách mi umožnily opřít některé závěry o osobní zkušenosti resp. podložit o zkušenosti osob spojených s praxí.

Diplomovou práci jsem rozdělil do dvou bloků – teoretického a analytického. V první části této práce je cílem popsat aplikaci elektronické demokracie na existující formy vlády, a to s pomocí škály demokracie přímé-zastupitelské. Rád bych se v této práci vyhnul hodnocení jednotlivých druhů demokracie resp. forem vlády. Tato debata má základ již v Aristotelových dobrých a špatných typech vládnutí a je

² Mezi mnoha svými aktivitami se EPMA (Agentura pro evropské projekty & management) dlouhodobě věnuje výzkumu a propagaci v oblasti e-governmentu a elektronické demokracie. Ve spolupráci s rakouskými partnery z OCG (Österreichische Computer Gesellschaft) organizovala v Praze několik ročníků mezinárodní konference Eastern European eGov Days, na kterých byly opakovaně zařazovány sekce věnující se elektronické demokracii. Díky svým aktivitám získala EPMA kontakty na evropské odborníky a umožnila českým expertům vzájemnou komunikaci.

³ KrÚ – krajský úřad.

předmětem jiného zkoumání. Problémem elektronické demokracie je vysoká míra diverzifikace přístupů a zároveň absence díla, které by hodnotilo a ucelilo takovéto množství názorů. Přístup autorů je možné převážně identifikovat analogicky dle jejich vlastních preferencí a typu demokracie (nehledě na to, zda se jedná o postoje vědomé, či nikoliv). Stoupenci přímé, deliberativní či participační demokracie nové možnosti posílení občana v rámci politického systému vítají. Hlavní kritika odpůrců vyznívá ve smyslu, že demokracie a politika jsou stále primárně „offline záležitostí“. Proti jsou i např. odpůrci přílišné masové mobilizace. Stejně tak příznivci např. neklasické Schumpeterovy teorie demokracie jsou logicky i proti posilování občanské angažovanosti do politiky. Největší obavy jsou tedy koncentrovány do otázek, zda může mít nasazení informačních technologií v rámci některých procedur demokratického procesu skutečně pozitivní vliv. Zda lze předejít snadnému vítězství populismu a zhroucení demokratických institucí do „demokracie tlačítka počítačové myši“, zda je nutné a žádoucí umožňovat občanům vyšší míru participace. Všeobecnému diskursu převažují spíše entusiasté, kteří chápou posílení možností občana, jež by elektronická demokracie měla přinášet, za kladné. Proto se objevuje také daleko větší množství literatury preferující elektronické nástroje umožňující co největší míru participace občanů. Stejně tak pozitivně přistupují k věci i občané, byť si neuvědomují, že elektronická demokracie obnáší vyšší náklady a možná rizika. Nicméně například ani Schumpeterův soutěživý typ demokracie nezůstává ušetřen jisté formě elektronizace, kterou lze hodnotit jako aktivity spadající do kategorie elektronické demokracie. I v takovýchto případech totiž dochází k transformačním procesům, které do určité míry mohou pozměnit samotný charakter politického systému. Cílem této části není detailní zmapování všech konceptů, které se kdy objevily, ale ukázat škálu a rozpětí, které v tomto zdánlivě úzkém tématu ve skutečnosti existuje. U jednotlivých částí této kategorizace se snažím zmínit i námitky a problémy, které s sebou ten který typ přináší. Tato část je teoreticky významně podložena zahraniční literaturou. Velká část literatury je bohužel díky úzce zaměřenému tématu prakticky nedostupná v knihovnách po ČR. Hlavním zdrojem mi proto byly odborné články dostupné skrze elektronické databáze univerzitní knihovny. Největším zdrojem prací na toto téma jsou Spojené státy americké, kde působí autoři jako Chrysta Daryl Slaton, Ted Becker, Steven Clift nebo Howard Rheingold. Poměrně kvalitního zpracování dosáhli i evropští autoři jako Ann

Macintosh a Stephen Coleman z Velké Británie, Martin Hilbert a Martin Hagen z Německa nebo Jan van Dijk z Nizozemí. V celoevropském pojetí zaštiťuje výzkum Evropská komise, která ve svých rámcových programech podporuje rozvoj informační společnosti, a proto spolufinancuje jak některé tvrdé projekty mající za cíl implementaci skutečných nástrojů, tak projekty měkké, které mají za cíl vytvoření expertních skupin v rámci Evropy, které se podílí na výzkumu, sdílení poznatků a podporu propagace elektronické participace.⁴ Součástí teoretického úvodu je přehled významných přístupů, jež nehodnotí elektronickou demokracii z pohledu modelu demokracie, nýbrž představují klasifikační průvodce hodnotící samostatné nástroje resp. reálné příklady.

Druhou částí práce je analýza nástrojů elektronické demokracie v České republice. Ačkoliv je politická podpora elektronické participace na národní úrovni nízká, nelze říci, že by v českém prostředí nevznikaly různé projekty a nástroje, které se svým způsobem elektronické demokracie týkají. Toto reálné nasazení nástrojů elektronické demokracie vzniká více způsoby. Jedním je samovolný a neočekávaný vznik zdola, který je víceméně nehierarchicky řízený občany. Druhým je naopak proud řízený shora. Zde zastávají pozici hlavních iniciátorů národní a regionální instituce. Považoval jsem za vhodné analyzovat elektronickou demokracii v ČR ve dvou úrovních, a to národní a regionální. Jisté námitky mohou být vneseny na adresu vhodnosti výběru analyzovaných nástrojů. V tomto případě je největším problémem neexistence mapy používaných nástrojů v ČR a absence jejich kvalitativního popisu. Provést takovéto mapování pro lokální úroveň je v silách centrálních úřadů nebo pracovišť, která by k tomu měla kapacitu, nikoliv však v možnostech jednotlivce. Zvolil jsem proto kvalitativní kritéria pro výběr nástrojů. Významným měřítkem byl reálný přínos (dopad) těchto aktivit, tedy zda se skutečně jedná o nástroje a procesy, které narovnávají pokřivené vnímání českého politického systému nebo které se podílí na jeho samotné proměně resp. proměně dílčích částí, jako je regionální a komunální politika. Druhým kritériem byl výběr nástrojů, které alespoň zastupují typy uvedené v teoretickém úvodu. Součástí této části je analýza

⁴ Např. projekt Demo-Net, viz na WWW: <<http://www.demo-net.org/>>.

některých funkčních aspektů úzce souvisejících s elektronickou demokracií. Jedná se zejména o počítačovou gramotnost obyvatel nezbytnou k nasazení nástrojů elektronické participace, stav informační infrastruktury a svobodný přístup k informacím. Pro analýzu jsem použil více druhů zdrojů. Za prvé jsou to veřejně dostupné informace a prameny. Za druhé statistická data, která jsem na vyžádání získal od Informačního centra vlády a KrÚ Vysočina a dále osobní účast na pracovních schůzkách a konferencích, rozhovory neformální povahy s lidmi z praxe.⁵

Základním předpokladem pro analýzu stavu elektronické demokracie v ČR je, že se skutečně tyto aktivity na našem území nachází. Teoretickým úvodem se proto pokouším tento výchozí předpoklad potvrdit. Analytickou částí práce bych rád zodpověděl několik otázek. Jaké nástroje a iniciativy elektronické demokracie lze identifikovat na území ČR?⁶ V tomto případě se pokouším podchytit aktivity a iniciativy typově, nikoliv vytvořit jejich úplný katalog pro ČR. S hledáním nástrojů souvisí i jejich hodnocení. Snažím se zjistit, zda identifikované nástroje narušují významným způsobem reprezentativní model demokracie v ČR a jaké výhody či nevýhody tyto nástroje přináší. Pokusím se odpovědět na otázku, zda je vhodné využít skutečně všechny nástroje v prostředí ČR. S touto otázkou souvisí i možné rozdíly mezi regionální a národní úrovní. Proto se snažím zjistit, na jaké úrovni je vhodné popisované nástroje využít resp. kde se mohou snáze ujmout. Pro utvoření výhledu resp. nastínění budoucích trendů považuji za důležité zodpovědět otázku, jakou formu elektronické demokracie umožňuje stav ICT infrastruktury. Z důvodu

⁵ Jedná se o tři ročníky mezinárodní konference Eastern European eGov Days v Praze, ze kterých jsou vydány sborníky. Dále se jedná o účast na jednáních projektu DEMO-net, který mapoval evropský výzkum a praxi v oblasti e-governmentu a elektronické demokracie. O osobní setkání s představiteli nezávislých iniciativ, jako je Kohovolit.eu, Naši politici.cz a o dlouhodobé členství a mapování aktivit na portálu ePractice.eu, který zřídila Evropská komise za účelem vzniku virtuální komunity profesionálů i laiků se zájmem o oblasti e-governmentu, e-inclusion, e-health atd.

⁶ Na základě konzultací s vedoucím diplomové práce byla vypuštěna kapitola o elektronických volbách. K tomuto vypuštění vedly dva zásadní důvody. Projekt diplomové práce byl napsán v době, kdy byla aktuální příprava elektronických voleb. Společné memorandum předsedy ČSÚ a ministra vnitra o přípravě elektronických voleb z roku 2008 nebylo realizováno z důvodu změny vlády a chybějící politické podpory. Celý projekt tak zůstal pouze na papíře a ve velmi nejasných konturách. Bylo by proto zbytečné v práci popisovat mrtvý projekt. Druhým důvodem pro vynechání elektronických voleb je samotný charakter jejich dopadu. Celá práce je koncipována více směrem k participaci občanů a elektronické volby představují technické řešení, které by přineslo minimální změnu pro politický systém.

struktury textu si dovoluji zodpovědět tyto otázky v mohutněji pojatém závěrečném shrnutí tak, aby nebyly rozmělněny v jednotlivých kapitolách.

2. Teorie elektronické demokracie

2.1 Úvod

Použití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT⁷), digitalizace informací a komunikačních kanálů vedlo k novému sociálnímu paradigmatu **informační společnosti**.⁸ Značná část lidské činnosti již digitalizací prochází. Změny jsou patrné v životě soukromém i profesním. Dochází ke změnám metod práce a komunikace. Zvyšuje se podíl lidí pracujících v informačním sektoru a ve službách. Informační společnost je možné charakterizovat kvantitativními ukazateli i kvalitativními rysy, a to nejlépe kombinací obou, jelikož společenské proměny úzce souvisejí se změnou ve stavu myšlení a ve způsobu vzájemné komunikace. Důležité jsou zejména tyto tři prvky:

- **Technologická infrastruktura** pro vytváření a poskytování informací (vybavenost HW, SW, a to u podniků i občanů, dostatečné kapacity telekomunikačních sítí aj.).
- **Obsahová bohatost** a kvalita informací (vytvářet a shromažďovat informace, které budou podávat věrný obraz reálného světa, budou věcně správné, aktuální, přesné aj.).
- **Schopnost cílových uživatelů s informacemi pracovat** tj. nejen je umět pomocí informačních technologií získat (základní digitální gramotnost – schopnost pracovat s počítači a internetem), ale také je správně vyhodnotit, pochopit a přeměnit ve znalosti (pokročilá informační gramotnost – schopnost informace využít).

⁷ ICT z anglického Information and Communications Technologies. V českém prostředí se rovněž používá ekvivalent **IKT** – Informační a komunikační technologie.

⁸ Přehled nejvýznamnějších teoretiků informační společnosti a jejich názorů nabízí např. **WEBSTER, Frank**. *Theories of the Information Society*. 2006, 3rd ed. Abingdon : Routledge.

Mezi měřitelné faktory určující stav informační společnosti považovala např. Vláda ČR ve svém usnesení č. 525 z roku 1999 tyto:

- *penetraci zemí informačními technologiemi,*
- *možnosti interaktivní komunikace a využívání Internetu,*
- *rozvoj a podíl elektronického obchodu, vliv na daně a cla,*
- *konkurenční prostředí v telekomunikacích,*
- *ochranu duševního vlastnictví,*
- *ochranu osobních dat a soukromí obecně,*
- *podíl telepráce (možnost „přemístit“ pracoviště domů nebo na jinou vhodnou lokalitu),*
- *vzdělávání (napojení škol na informační infrastrukturu, napojení knihoven, jejich zvýhodnění, otevřenější a celoživotní vzdělávání),*
- *výzkum (finanční podpora, podíl komerční sféry),*
- *obecně právní a politické podmínky.*

[Česko. Vláda ČR. 1999]

V rámci transformačních změn spojených s informační společností vznikl i předpoklad, že je-li demokracie založena z větší části na bázi informačních toků, je možné tuto část rovněž digitalizovat. Veřejný sektor patří k největším producentům informačního obsahu. I když přesná čísla neexistují, odhaduje se, že více než polovina veškerých informací pochází z veřejného sektoru [European Commission 2000: 5].⁹ Proto je veřejný sektor v centru pozornosti stratégů a politiků, kteří usilují o rozvoj informační společnosti. O demokracii jako modelu společenského uspořádání se s přestávkami hovoří již bezmála 2500 let. Za tuto dobu byl tento koncept mnohokrát nově vytvořen, proměněn a přestavěn různými společnostmi a kulturami. Jak podotýká Robert Dahl, bylo by "*chybou předpokládat, že demokracie byla vynalezena jednou provždy, že to bylo něco podobného jako například objev parního stroje*" [Dahl 2001: 15]. Aní dnes nelze hovořit o konečné podobě

⁹ Výpočet odhadu je závislý na vymezení veřejného sektoru a jeho velikosti.

demokracie. Ba naopak, od 19. století jsme svědky znovuoživení debat a vzniku nových teorií demokracie spojených s vlastním rozšiřováním demokratických režimů po světě. Martin Hilbert podotýká, že *demokracie „jako mechanismus je založena výhradně na informačních a komunikačních procesech. Pokroky ve zpracování informací a zlepšení komunikace během tisíciletí měly výrazný vliv na modely vládnutí aplikované již od vzniku demokracie a během vývoje demokratických principů samotných“* [Hilbert 2007: 12]. Elektronizace demokratických procesů, ať už v jakékoliv míře, se proto z pohledu širších souvislostí jeví jako přirozené vývojové stádium.

Pojem elektronické demokracie není snadné definovat. Obecně je na tento koncept nahlíženo z pohledu využití ICT politickými aktéry v rámci demokratických principů. Tento náhled je zjednodušený a je potřeba zdůraznit, že za politické aktéry je třeba považovat nejen volené představitele, ale i veškeré aktéry účastníci se politického procesu. Tedy i ty, kteří se podílí na **vstupech** - občané, zájmová sdružení aj., **výstupech** - státní instituce na národní i regionální úrovni, **zpětné vazbě** – média, občané atd. Pro mnohé jsou nejčastější představou elektronické demokracie elektronické volby. To je opět velmi omezená představa vycházející z pohledu občana, který redukuje svou úlohu v demokratickém procesu do minimalistické podoby, jak ji představil např. Joseph A. Schumpeter.¹⁰ A např. Ann Macintosh z Edinburgh Napier University používá následující pracovní definici elektronické demokracie:

„Elektronická demokracie se zabývá využitím informačních a telekomunikačních technologií pro zapojení občanů, podpoření demokratického rozhodovacího procesu a posílení reprezentativní demokracie. Hlavním nástrojem ICT je internet, ke kterému je přístupováno skrze zvyšující se množství kanálů, zahrnujících PC jak domácí, tak veřejně přístupná, dále mobilní telefony a interaktivní digitální TV. Demokratické rozhodovací procesy mohou být rozděleny do dvou hlavních kategorií; první zkoumající volební proces, včetně elektronického hlasování [e-voting], a druhá

¹⁰ Velmi stručně řečeno, Schumpeter omezuje roli občanů v demokratickém systému pouze na akt voleb, ve kterých voliči vybírají z nabídky soupeřících elit - profesionálních politiků.

věnující se občanské elektronické participaci [e-participation] v rozhodovacím procesu“ [Macintosh 2004: 2].

Jak je patrné v definici, Macintosh nepovažuje elektronickou demokracii za prvek nutně posilující přímou demokracii, ba naopak ji spíše chápe jako nástroj participace občanů v rámci reprezentativní demokracie. V demokratickém systému je možné (a také by mělo být možné) nalézt daleko více institucí a procedur, které jej formují a upevňují, než pouze volby a svoboda. Lawrence Pratchett proto definuje elektronickou demokracii následovně. *„Elektronická demokracie se skládá ze všech elektronických komunikačních prostředků, které umožňují/posilují občany v jejich úsilí udržet vládcu/politiku zodpovědné za jejich činy ve veřejné sféře. V závislosti na aspektech preferované formy demokracie, může elektronická demokracie použít různých technik: (1) zvýšení transparentnosti politického procesu, (2) zvýšení přímého zapojení a participace občanů, a (3) zlepšení kvality formování názorů otevřením nových prostor informací a rozhodování“ [Pratchett 2006: 5].* Zkrátka, základním cílem elektronické demokracie je občan disponující nástroji, za pomoci kterých se může podílet na ovlivňování politických rozhodnutí a účastnit se procesu rozhodování, ale i občan, kterému je umožněna efektivnější kontrola politiků. Existuje proto mnoho variant a podob, které může elektronická demokracie přijmout.

2.2 Pojmosloví

Pojmosloví v oblasti elektronické demokracie je nejednotné a mnohdy matoucí. V různých pracích autoři používají výrazů **kyberdemokracie**, **teledemokracie**, **digitální demokracie**, **elektronická demokracie**, **elektronická participace**. Z počátku výzkumu byla terminologie jednoznačnější. Zejména v americkém prostředí se nejprve ujal termín teledemokracie a později kyberdemokracie. S postupem času byly tyto termíny přejaty širší veřejností a jejich přesný význam degradoval a byl nivelizován do stejného významu. V současnosti je nejčastěji používáno anglických termínů **eDemocracy**, **eParticipation** (případně e-participation, e-democracy). Tyto termíny jsou i hojně využívány v českém prostředí,

a to jak v jejich anglické podobě, tak i v počeštěné variantě.¹¹ V této práci je nejčastěji využito termínu elektronická demokracie a v užším významu elektronická participace.

2.2.1 eGovernment

Pravděpodobně největší a nejčastější chybou je záměna termínů elektronické demokracie a eGovernmentu. Ačkoliv jsou eGovernment a elektronická demokracie témata blízká, je nutné mezi nimi rozlišovat. eGovernment představuje elektronizaci státní správy. Jeho cílem je zefektivnit pracovní procesy státních institucí a úřadů. Jinými slovy vytváří nové, nebo převádí již zavedené pracovní postupy v rámci fungování státní správy do digitální formy. Cílem je využít efektivitu, kterou ICT poskytuje. Díky tomu lze dosáhnout částečného urychlení a automatizace úkonů, zkvalitnění služeb, ale i součinnosti databází různých úřadů. eGovernment nefunguje pouze směrem dovnitř systému státní správy, má rovněž dopad na občany a poskytuje i jim určitý přínos a na druhou stranu i povinnosti [Mates, Smejkal 2006: 9-23]. Na rozdíl od elektronické demokracie eGovernment neposkytuje občanům jakoukoliv možnost účastnit se rozhodovacího procesu nebo ovlivňovat politický systém. eGovernment má z pochopitelných důvodů mnohem širší podporu a na jeho využití se shodne většina politických představitelů i občanů. V ČR je pravděpodobně nejznámějším viditelným výstupem eGovernmentu tzv. Czech POINT. *„Czech POINT neboli Český Podací Ověřovací Informační Národní Terminál, je asistovaným místem výkonu veřejné správy, kde může každý člověk zažádat o výpis z veřejných i neveřejných rejstříků, podat podání, zažádat o datovou schránku, či provést autorizovanou konverzi na žádost“* [Česko. Ministerstvo vnitra 2010]. Druhým známým výstupem je systém datových schránek. Ten se ale setkal s určitou vlnou nevole a kontroverze.¹² Ať už je však osud českého eGovernmentu resp. obecně eGovernmentu jakýkoliv, sdílí s elektronickou demokracií určité spektrum společných znaků. Např. plné nasazení datových schránek s platností i pro fyzické

¹¹ "e" představuje zkratku anglického slova "electronic".

¹² Půlroční hodnocení fungování datových schránek hodnotí např. Jiří Peterka na WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/datove-schranky-po-pul-roce/>>.

osoby (od 1. 7. 2009 mají povinně zřízenou datovou schránku všechny právnické osoby a úřady státní správy, od října 2009 pak i soudy) vyžaduje určitý stupeň počítačové gramotnosti a penetrace ICT. Pro úplnost dodávám, že na eGovernment navazují některé další záležitosti spojené s elektronizací, které mají za cíl zefektivnit doplňkové služby. Za všechny stojí za zmínku např. eProcurement, který zefektivňuje proces zadávání veřejných zakázek.

2.3 Kategorizace

Jak již bylo zmíněno v úvodu, elektronická demokracie nemá přehlednou ucelenou typologii. Kromě již jmenovaného nezájmu politických vědců, je také důležitým faktorem skutečnost, že dosud nelze hovořit o reálném nasazení nástrojů elektronické demokracie v takové míře, aby byla tato snaha hodna větší pozornosti. Pokud v reálné praxi došel stav věcí do bodu, kdy lze skutečně hovořit např. o účinné elektronické participaci, pak se tyto případy vyskytují výhradně na územních jednotkách menších než je stát. Jak již bylo zmíněno výše, nelze operovat pouze s jedinou formou elektronické demokracie. Je třeba rozlišit různé typy. Ucelená typologie forem elektronické demokracie neexistuje, předkládám proto přehled typů, které jsou nejčastěji použity v textech a pracích o elektronické demokracii. První a pravděpodobně nejpodstatnější osou, na které lze elektronickou demokracii zkoumat z politologického hlediska, je identifikace míry občanského zapojení během rozhodovacího procesu, tedy rozlišení, zda se jedná o systém přímé nebo zastupitelské demokracie. Dovolím si proto zmínit několik směrů, které se kolem těchto os rozvinuly. Není možné začlenit veškeré teorie, které se kdy objevily na škále přímé a zastupitelské demokracie. V této práci operuji především s modely, které nesou běžně odborníky přijímané charakteristiky.

Zdá se, že zatímco výše zmíněné dělení spojuje historický vývoj spolu s otázkou hledání vhodného typu elektronické demokracie, novější přístupy rezignovaly na snahu o dělení tohoto typu resp. hledání normativního ideálu a věnují se více samotným nástrojům, jež byly skutečně nasazeny, nebo byly vyvinuty a mohly by sloužit elektronické participaci. Novější práce se proto snaží buď kategorizovat za pomoci jiných identifikátorů tak, aby měly typologie praktičtější využití, nebo se

věnují jednotlivým nástrojům samostatně. Teoretikům a odborníkům v oblasti výzkumu tento přechod umožnil vyhnout se kategorizaci na škále přímá-reprezentativní demokracie, jež se ukázala být v určitých případech zbytečně svazující a neschopná pojmut či zařadit nástroje, jež stály na rozhraní. Druhým důvodem přechodu je skutečnost, že v případě elektronické demokracie se často jednalo o vizionářské teorie, které vkládaly své naděje do technologií budoucnosti, automaticky mající za to, že nebude problém v budoucnu daný nástroj vyvinout. Dalším problémem těchto teorií je i jejich automatický předpoklad, že se takovýto nástroj ujme. Na druhou stranu je rovněž nutno dodat, že vývoj ICT je v určitých případech natolik rychlý, že takto zkoumané nástroje zastarají a jsou nahrazeny novějšími. Teorie, které kategorizují pomocí nástrojů, mají proto nevýhodu, že jejich dopad je velmi krátkodobý a jejich obecně explanatorní přínos může mít pouze časově omezenou platnost. Následující text je proto rozdělen do třech částí, tak aby představil celou škálu přístupů, kterými je elektronická demokracie popisována. První část představuje sumarizaci charakteristických typů, které jsou nejčastěji užívány. Druhá část je popisuje možné využití ICT v současných modelech demokracie dle Davida Helda, a to z pohledu, kde samotné ICT nemění charakter těchto modelů, ale slouží jim jako doplněk. Třetí část se věnuje čistě teoriím, které se zaměřují na samotné nástroje elektronické demokracie a nehodnotí jejich použití z hlediska modelu demokracie.

2.4 Modelové typy elektronické demokracie

2.4.1 Athénský model

Prvním model, který lze kategorizovat a kterým se ubírají teoretické úvahy elektronické demokracie v její přímé podobě, je varianta čerpající inspiraci v řeckých polis. Hlavní myšlenkou je, že rozhodnutí učiněná lidmi ve virtuálních komunitách mohou dospět k formulaci obecné vůle, která bude vznikat demokratickou cestou zapojením co největšího možného množství občanů. Svoboda slova a možnost být slyšen jsou proto důležitými prvky takového uspořádání. Logickým předpokladem je, že se tak bude dít bez potřeby agregáčnických, názorových a jiných filtrů jako jsou politické strany a zájmová sdružení. Bývalý americký viceprezident Al Gore např. na

konferenci světového komunikačního rozvoje ve své vizi prohlásil, že *"světová informační infrastruktura nebude pouze metaforou fungující demokracie, ve skutečnosti podpoří fungování demokracie výrazným navýšením účasti občanů na rozhodovacím procesu. Výrazně podpoří schopnost národů vzájemně kooperovat. Vidím nový věk athénské demokracie ukovaný ve fórech, která vytvoří globální informační infrastruktura"* [Gore 1994].

Velkým nebezpečím této formy rozhodování je tzv. *"zákon skupinové polarizace"*, jak jej popisuje Cass R. Sunstein, který polemizuje s přesvědčením např. A. Hamiltona či J. Rawlse, že rozhodnutí vzešlá z co největší skupiny obyvatel vedou k lepším výsledkům na základě bohatší kolektivní zkušenosti všech členů skupiny. Podle Sunsteina mají lidé tendenci tlačit svá rozhodnutí k extrémnějším pozicím. *"Pokud určití lidé rozhodují spolu s mnoha stejně smýšlejícími, jejich názory nebudou obohaceny, ale naopak posunuty k mnohem extrémnějším pozicím. To nemusí být samo o sobě špatné - možná je zvýšený extremismus dobrý - ale může to být jistě problematické, pokud jsou rozdílné sociální skupiny vedeny, skrze předvídatelné mechanismy, k více a více se rozcházejícím a extrémnějším názorům"* [Sunstein 1999: 22]. Místo vzniku obecné vůle na základě konsensu všech může dojít k daleko většímu názorovému nesouladu. Pokud jsou navíc takovéto skupiny frustrovány dojmem nespravedlivého zacházení v podobě trvalého odmítání svých pozic a názorů, dojde snadno k jejich radikalizaci.

V takovéto formě vlády by se pravděpodobně občané spojovali do ad-hoc skupin, ve kterých by se snažili prosadit určitý zájem. Je možné očekávat, že v takovéto společnosti dojde k **upozadění tradičních názorových lídrů**, jako jsou politické strany. Ideologická a programová kontinuita, kterou strany do určité míry poskytují, by se změnila v malé **tematické balíčky bez jakékoliv koherence**. **Nejasná rozhodovací struktura, absence politických stran, radikální názorové prostředí** a velké **množství ad-hoc koalic** mohou vést k vytvoření silně heterogenní společnosti. V takovéto společnosti lze následně očekávat i stejně nesourodou politiku, zákony atd. Rozmělnění politiky na pomyslný systém balíčků by mohl narušit systém politického vyjednávání charakteristický pro koaliční vlády. Vymizel by systém kompromisů a trade-off obchodů, který má své opodstatnění. Coleman a Gotze

vyjadřují určitou obavu, že takovýto systém by mohl vést k frustraci občanů. Jednotlivé otázky by byly přebíjeny politickými, právními, kulturními či rozpočtovými překážkami [Coleman et al. 2001: 15]. Bude-li navíc systém skutečně směřován k hledání obecné vůle, může snadno podlehnout snahám po vyloučení všeho odlišného v zájmu zachování homogenity, což mělo v lidské historii nejednou fatální důsledky [Hilbert 2007: 36-46].

Athénská demokracie převedená do dnešní podoby by díky absenci silného institucionálního rámce, koncentraci moci, skupinové polarizaci, jako je ochrana menšin, a individualit měla devastující účinky pro lidskou společnost. Ačkoliv elektronická varianta v tomto případě vcelku efektivně řeší problém časové nezávislosti a vzdálenosti, neřeší stále dvě zásadní překážky. Za prvé, **přehlcení názorů**, tedy časovou náročnost.¹³ Za druhé **neochotu občanů** se na takovéto vládě skutečně podílet. Hrozí proto nebezpečí, že se ve výsledku o veřejné dění bude zajímat jen úzká část občanů. To by vedlo zpětně k elitismu a tyranii menšiny. Nadále tedy platí, že v aplikaci na celostátní úroveň je a pravděpodobně i nebude možnost efektivně využít athénský model. Z pohledu velmi malých jednotek je tento model reálný a díky časové nezávislosti, kterou elektronická podoba poskytuje, přináší možné oživení diskusí o jeho návratu [Hilbert 2007: 36-46].

2.4.2 Asociativní model

Asociativní model je založen na online komunitách. Tento model vycházel z širších vizí o kyberprostoru, proto byl také často nazýván jako **kyberdemokracie**. Model je spojen se vznikem a rozvojem počítačových sítí, kde později přejal dominantní úlohu zejména internet. První teoretici správně odhadli skrytý potenciál těchto sítí, ačkoliv v podobě a za podmínek, ve kterých se v té době nacházel technologický vývoj komunikačních sítí, lze hovořit spíše o akademických úvahách. V době vzniku těchto teorií neexistovala dominantní počítačová síť. Připojené stanice

¹³ Vyvíjí se aplikace a algoritmy snažící se zpracovat velké množství dat a zároveň porozumět sémantickému významu slov resp. pochopit text. Z pohledu nároků athénskému modelu je stav vývoje v prvopočátcích.

byly záležitostí univerzit a úřadů. Kyberdemokraté považovali za největší problém centralismus v politických i komunikačních strukturách. Představa internetu jako nehierarchické sítě znamenala pro kyberdemokraty protipól vůči centralizované vládě a médiím [Hagen 1997]. Kyberdemokraté prosazovali více přímé formy zapojení občanů. Zaměřili se více na diskuzi a politickou aktivitu v komunitní podobě, tedy hlavně na interakce občanů mezi sebou. Jak bylo zmíněno výše, kyberdemokraté byli ovlivněni širšími vizemi kyberprostoru, který popisoval novou alternativu lidské interakce odehrávající se ve virtuálním světě, proto také důraz na větší interakci občanů. Významným teoretikem kyberdemokratů byl např. Howard Rheingold, který vyzdvihoval výhodu počítačových sítí jako kanálu umožňujícího komunikaci mnoha s mnohými (many to many), oproti jednoho s mnohými. Rheingoldovým přínosem je pokus o hodnocení potenciálního dopadu občanských komunit při revitalizaci demokracie. Podle Rheingolda se v síti vytváří prostor pro chybějící sociální kapitál. Úřady sice mohou občanům poskytnout dostatek nezbytných informací pro jejich život, nicméně tyto znalosti nemohou nahradit komunitní znalosti. *"Komunitně vytvářená moc pochází z živoucí databáze, kterou účastníci neformálně vytváří a používají tak, že si navzájem pomáhají vyřešit problémy, jeden jednomu nebo mnozí mnohým. Síť lidských vztahů, která může růst společně s databází, je potenciálním místem vzniku kulturní a politické změny"* [Rheingold 1993]. Technologie může těmto komunitám přinést intelektuální, sociální, komerční a politický vliv za relativně nízkou cenu.¹⁴

2.4.3 Model anketní

Digitalizace komunikačních toků v informačním světě snížila informační asymetrii mezi občany a politickými lídry. Politické strany se v současnosti velmi snadno a za nízkých nákladů dozví aktuální náladu obyvatel díky anketám a různým dalším průzkumům veřejného mínění. Současný stav prakticky umožňuje politikům zjistit náladu občanů těsně před i po hlasování v parlamentu. Ojedinelé nejsou ani

¹⁴ Několik projektů elektronické demokracie zaměřených na komunitní (občanské) sítě popisuje např. Tsagarousianou [et al.] . *Cyberdemocracy: Technology, cities and civic network*. London : Routledge 1998.

kvalitativní výzkumy názorů. Obousměrné i vícesměrné komunikační kanály umožňují občanům aktivně participovat v různých diskusích. V ČR mohli např. občané nahrávat své dotazy politikům do pořadu *Otázky Václava Moravce Speciál* přes videosever Youtube.¹⁵ Pořad *Hyde Park ČT24* umožňuje posílat dotazy hostům skrze sociální sítě Facebook a Twitter nebo program Skype využívající technologie internetové telefonie.

Zatímco se výše zmíněné modely nedočkaly svého skutečně velkého nasazení v praxi a jsou povětšinou dílem teorie (malé pokusné projekty probíhají), je tato forma využití informačních technologií v daleko pokročilejším stádiu.

Největší nebezpečí anketního modelu spočívá v tendenci tíhnout k populismu. Politici ve snaze udržet si přízeň budou přizpůsobovat svou politiku tak, aby se zalíbila co nejvíce lidu. „*V tomto hi-tech prostředí se zdá být beznadějně staromódní medisonovská myšlenka, že zákonodárce má nést zodpovědnost ve filtrování nevzdělaných a sobeckých podnětů. Cílem je vyslat vzkaz, který osloví většinu*“ [Ackerman et al 2003: 10]. Trend směřující k neustálé kontrole zpětné vazby bude stavět politiky do pozice, ve které ze strachu z neúspěšného znovuzvolení raději poslechnou diktát lidu. Za této situace se prakticky takovýto mandát mění z volného na imperativní. To je ve většině zemí, včetně ČR, ústavně nepřijatelné a systémově nežádoucí. Ačkoliv se nebude jednat o právní normu, která by imperativní mandát zřizovala, účinek takového systému by k imperativnímu vázanému mandátu rozhodně vedl.

2.4.4 Hlasovací model

Hlasovací demokracie předpokládá využití různých forem iniciativ, plebiscitu a referend. Tyto nástroje však nebere v potaz jako doplňkovou záležitost, nýbrž jako rovnocenné centrum tvorby zákonů. Digitalizací je totiž možné významně snížit náklady na takto uspořádaná hlasování, což by umožnilo razantní navýšení jejich

¹⁵ Více na WWW: <<http://www.youtube.com/otazkyvaclavamoravce>>.

množství. Občané by mohli z domu rozhodovat rychle a levně o velkém množství zákonů a témat, která jsou jim přednesena. To umožňuje občanům daleko častěji realizovat své názory a stejně tak svůj názor změnit, než jak k tomu mají možnost jednou za několik let v podobě voleb. Ačkoliv tento koncept nepředpokládá výrazné změny v systému, je evidentní, že v této formě je daleko více posílena možnost občanů aktivně rozhodovat. Vzniká proto otázka, do jaké míry lze ještě považovat tuto formu demokracie za reprezentativní, a nikoliv za přímou. Úloha centrálních institucí a delegovaných osob by se v mnoha případech omezila na stanovování otázek a témat, o kterých by se hlasovalo. Zde je nutno zohlednit vlastnosti politického systému jako takového. Nelze předpokládat, že by došlo k vyvinutí elektronické demokracie diskontinuálně bez návaznosti na podmínky politického systému, z něhož vzejde. V tomto případě je nutno zohlednit zákonodárný proces, volební systém, politickou kulturu a zvyklosti jednotlivých zemí či regionů. Otázka, kdo volí témata k hlasování a četnost hlasování jsou významným faktorem, který ovlivní podobu systému, a to zda se ještě jedná o demokracii reprezentativní s pouhými prvky přímé demokracie, nebo o demokracii přímou. V závislosti na formě a frekvenci hlasování se může lišit i jeho výsledek. Zatímco v parlamentech rozhodují politici, kteří jsou zaměstnáni většinou na plný úvazek vykonáváním svých funkcí, zaměstnaní občané by museli obětovat svůj volný čas na důkladné prozkoumání všech podkladů, které by byly ke každému hlasování poskytnuty. Hrozí nebezpečí, že vzhledem k časté frekvenci hlasování, by vznikala nezodpovědná rozhodnutí. Pomalý proces formování demokratické vůle (některými kladně hodnocený aspekt demokracie) by byl eliminován. Navzdory tomu je z technického hlediska velmi snadné připojit různé filtry tak, aby bylo po hlasování identifikovatelné, jak hlasovali zástupci menšin. Tím by se docílilo toho, že bude brán zřetel i na zachování práv menšin, které by měly nesouhlasné stanovisko.

Jelikož se jedná o formu, která je technicky podobná elektronickým volbám, vznikají zde i obdobné otázky a negativa, se kterými jsou elektronické volby spojeny. Podstatnou podmínkou pro skutečné nasazení této možnosti je vysoká úroveň penetrace informačními a telekomunikačními technologiemi. Tedy jak vybavenost přístrojem, ze kterého lze hlasování provádět, tak přístup na síť, pomocí které je hlas odeslán. Dalším problémem je tajnost hlasování. Tajné hlasování je jedním ze

základních pilířů spravedlivých voleb. Princip tajnosti voleb je zakotven ve většině ústav demokratických států, včetně ČR (Článek 18. Ústavy České republiky) [Česko 1993a: 7-8]. Je prakticky nemožné ověřit, že hlasování skutečně provádí daná osoba¹⁶; že hlasující osoba sedí u počítače sama; zda rozhodnutí hlasující osoby nejsou ovlivněna osobami, na nichž jsou hlasující osoby ekonomicky či jinak závislé. Jelikož elektronické hlasování tajnost zaručit nemůže, je považováno za protiústavní a v nesouladu s demokratickými principy.¹⁷

2.4.5 Model kontrolní

V modelu kontrolním je zachován reprezentativní model demokracie. Předpokládá se, že rozhodnutí by měla být prováděna zastupiteli. John. S. Mill např. sice dává svrchovanou moc všem občanům, nicméně se snažil omezit platnost pouze na určitou část vzdělanějších občanů. Mill totiž předpokládá, že chudší a nevzdělaní občané by mohli propadnout svým sobeckým zájmům, které by byly pro společnost spíše škodlivé a nebezpečné [Mill 1992]. Lidská historie dokázala, že sobeckost a touha po majetku nejsou výsadami pouze chudých, na což upozorňuje i Jürgen Habermas. Habermas zdůrazňuje potřebu publicity, tedy stavu, kdy rozhodnutí jak zastupitelů, tak obyčejných občanů by měla být transparentní a veřejně obhajitelná [Habermas 2000]. Pokud jsou všechny takovéto dokumenty elektronicky dostupné všem, zvyšuje se možnost občanů vyhledat si snáze potřebnou informaci bez nutnosti procházet složitým byrokratickým prostředím.

Současný stav dává možnost dvěma variantám, které zachovávají čistě reprezentativní formu vlády. První variantou je model čistě kontrolní, který se zaměřuje jak na legislativní, tak na exekutivní složku moci. Občanská aktivita je omezena výhradně na možnost kontroly veřejných činitelů. Občanům by mělo být

¹⁶ Samozřejmě je technicky možné zavést různé prvky zabezpečení včetně zařízení snímajících biometrické údaje. Čtečka otisku prstů je dnes součástí výbavy mnoha notebooků a je rovněž dosažitelná jako externí zařízení. Nikdy však nebude zaručeno, že takovýto systém, který není pod kontrolou, je dostatečně zajištěný proti napadení.

¹⁷ V některých zemích je umožněno hlasovat poštou. Analogicky by tak bylo možné hlasování přes počítač hodnotit jako v souladu s právními normami.

umožněno nahlédnout po internetu do různých dokumentů, jako je např. detailní průběh veřejných zakázek, stenografické záznamy z jednání rozhodovacích orgánů včetně audio či videozáznamů, výsledky hlasování jednotlivých zastupitelů atd. Takovýto stav by oproti variantám, které posilují přímou participaci občanů, umožňoval zachovat rychlost, kterou poskytuje reprezentativní model a zároveň by měl potenciál eliminovat sklony ke korupci a jakémukoliv dalšímu nepoctivému jednání, pro které je reprezentativní model často kritizován. Nástup informačních technologií umožnil velmi efektivně provádět kontrolu veřejných činitelů a v určitých segmentech k ní již dochází. Na centrální úrovni stojí za zmínku digitální repositář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (dále jen PSP ČR) přístupný přes webové stránky, kde se nachází digitalizované stenoprotokoly jednání PSP ČR včetně historických stenoprotokolů sahajících až po jednání zákonodárných těles českých zemí. Od roku 2006 jsou dostupné i audiozáznamy.¹⁸ Problematika transparentnosti je všeobecněji známa pod termínem „svobodný přístup k informacím“.

2.4.6 E-rulemaking

Druhý model je někdy nazýván jako „e-rulemaking“ a vychází z klasického procesu rulemaking, který je využíván např. v USA. Americké *„úřady mají sice na jedné straně mnohem širší oprávnění k normotvorbě než jejich české, resp. obecně evropské protějšky (což by se dalo chápat jako "nedemokratický" projev silné výkonné moci), ale na druhé straně je toto oprávnění (opět na rozdíl např. od postupu, kterým jsou v ČR přijímány nařízení vlády a vyhlášky ministerstev) mnohem přesněji upraveno zákonem (APA), který zaručuje veřejnosti možnost "úřední normotvorbu" ovlivňovat a kontrolovat“* [Černý 2003]. Zjednodušeně se dá tento proces popsat následovně na americkém příkladě. Nejprve je připraven návrh nové regulace (zákona, normy, obecné předpisy atd.) vypracovaný orgánem příslušné gesce. Návrh nové regulace by měl obsahovat např. i odůvodnění vzniku a seznam dokumentů, na základě kterých se k dané regulaci přistupuje. Cílem je, aby si každý měl možnost ověřit všechna fakta a případně z nich vycházet pro své připomínky.

¹⁸ Digitální repositář dostupný na WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82>>.

V druhé části je návrh zpřístupněn veřejnosti, která má možnost jej svobodně prodiskutovat a zasílat své připomínky, případně se zúčastnit veřejných jednání vedených k dané regulaci. Příslušné orgány resp. zákonodárci mají možnost tyto připomínky zapracovat do konečného návrhu. V závislosti na velikosti zapracovaných změn mají úřady dvě možnosti. Jsou-li změny menšího charakteru, mohou rovnou přistoupit k vyhlášení regulace. Jsou-li naopak většího charakteru, musí úřady upravenou reguli znovu vyvěsit a opakovat celý proces [Černý 2003].

Reálné a rozpracované nasazení elektronického připomínkování v praxi lze nalézt např. v USA, kde běží projekt využívající e-rulemaking již od roku 2002. Za dobu fungování projektu se podařilo zaštitit na 300 velkých i menších vládních agentur zajišťujících přípravu zákonů a regulací (členy jsou např. úřady jako ministerstva obrany, spravedlnosti či NASA). Projekt využívá webový portál (www.regulations.gov), na kterém jsou utříděny veškeré návrhy dodané vládními agenturami. Občané se mají právo k těmto regulacím vyjádřit, prohlížet si vznesené návrhy ostatních a sledovat proces připomínkování včetně výsledného návrhu regulace.

Negativem technického charakteru jsou náklady spojené s **nárůstem administrativy** nutné k zapracování a utřídění všech podnětů. U některých významnějších regulací, které se dostaly do větší pozornosti veřejného zájmu, došlo k nadměrnému přehlcení úřadů připomínkami, které byly často duplicitní. Jsou-li připomínky zaslány klasickou poštou, je jejich filtrace velmi zdlouhavá. Elektronická varianta sice usnadňuje možnost připomínkování daleko většímu počtu občanů, zato dovoluje podněty snáze utřídít nasazením **rozpoznávacích algoritmů**, které dokážou vcelku efektivně automaticky došlé podněty protřídít [Yang et al. 2006: 1-10].

Výhrady spojené s touto formou jsou opřeny o skutečnost, že nedochází ani v jednom případě k posilování moci občanů, jak se např. píše ve zprávě výboru pro modernizaci britské dolní sněmovny parlamentu: „*Účel on-line konzultací musí být účastníkům ujasněn – jsou žádání o poskytnutí rady a informací, nikoliv o tvorbu politiky*“ [House of Commons 2004: 21]. Aktivita občanů má charakter kontrolní a poradní, nikoliv rozhodovací.

2.5 Heldovy modely demokracie v aplikaci Jan van Dijka

Nizozemský sociolog a odborník na nová média a informační společnost Jan van Dijk pohlíží na aktivity v elektronické demokracii skrze dominantní demokratické modely 20. století popsané Davidem Heldem.¹⁹ Van Dijk tyto modely rozděluje v dvojdimenzionální analýze, kde pracuje se **způsobem**, který jednotlivé modely využívají, tedy primárně otázkou, zda se jedná o reprezentativní nebo přímou demokracii. A **cílem** jednotlivých modelů, kde pracuje s dvěma kategoriemi, a to zda jde v demokratickém modelu zejména o formování názorů, nebo tvorbu rozhodnutí (viz Tabulka 1). U každého z takto kategorizovaných šesti modelů van Dijk analyzuje jeho limity resp. skutečně reálné užití, jehož může model dosáhnout. Zde je např. zohledněn aspekt žádanosti elektronické demokracie z pohledu osob tvořících politická rozhodnutí, obecně nastavená pravidla politického systému atd. Rozdíl, oproti předchozímu textu, spočívá v přístupu. Zatímco výše zmiňované příklady reflektovaly stav, který může existovat při nasazení určitých nástrojů a řešení, van Dijkův přístup respektuje jednotlivé demokratické modely a představuje využití ICT v rámci jejich pravidel.

Tabulka 1²⁰

Primární cíl	Formování názorů	Tvorba rozhodnutí
Primární způsob		
Reprezentativní demokracie	Pluralistický Participační	Legalistický Soutěživý
Přímá demokracie	Libertariánský	Plebiscitní

Zdroj: [van Dijk 2000], upraveno autorem.

¹⁹ Viz [Held 2006].

²⁰ Přejato a přeloženo z [van Dijk 2000: 30-54].

Legalistický model, zařazován také jako procedurální demokracie, se vyznačuje převládajícím stylem řízení typu shora (top-down). Směřování ICT v tomto případě určují zejména politické síly. Z tohoto důvodu je využití výhodné zejména za účelem snížení informačního nedostatku. ICT má pomoci posílit stávající systém efektivnějšími způsoby zpracování informací a organizace. V tomto pohledu může být rovněž kladen důraz na zvyšování transparentnosti systému. Obecně lze říci, že většina nástrojů, jež se bude využívat či využívá, bude mít spíše charakter podpory a posílení politických stran, politiků, vládnoucích struktur a pozice státní správy [van Dijk 2000: 30-53].

Soutěživý model vychází ze Schumpeterova přístupu, který zdůrazňuje volby jako hlavní a mnohdy jedinou cestu občanů, jak ovlivňovat politiku. Hybnou silou a mocí v takovýchto modelech disponuje exekutiva a často se jedná prezidentské režimy a země, kde převládá bipartismus. ICT má v tomto případě sloužit jako **nástroj podporující volební proces**. Očekávat lze především využití v **kampaních a propagačních akcích**. Naopak využití ICT v referendech či různých formách hlasování chápe takovýto systém jako nežádoucí. Další možností je využití tzv. **watchdogů**. Ty mají za cíl monitorovat činnost politiků a jednotlivých demokratických institucí jako parlament, zastupitelstva atd. Watchdogy jsou zároveň nezávislým zdrojem informací a obsáhlých statistik a dat, která sice mohou být poskytována státem, nicméně v surové a nezpracované podobě. Watchdogy proto nemusí sloužit pouze lidem, ale i samotným stranám pro kontrolu vlastních členů [van Dijk 2000: 30-53].

Pluralistický model popisovaný např. R. Dahlem nebo A. de Tocquevillem je charakteristický decentralizací a polycentrickou strukturou. Podle van Dijka je proto často charakteristická pohyblivá koalice minorit. Pluralistický model zde ctí konstituci, nicméně zdroj a podstata systému vychází z velkého množství občanských spolků, nevládních organizací a zájmových skupin. Potenciál podílu ICT na demokratických procesech tkví v tomto případě zejména v komunikaci mezi a uvnitř

těchto skupin. Jako vhodné nástroje zde fungují **diskusní fóra, telekonference a systémy na podporu rozhodování**²¹ [van Dijk 2000: 30-53].

Participační model přirovnává van Dijk k pluralistickému, nicméně zde je vynechán mezičlánek občanských spolků a obdobných organizací zmíněných výše. Důraz je kladen na občany. Ti by měli být nejen dotazováni, ale také vedeni k formulování či utřebení vlastního názoru. Nasnadě je proto využití ICT aplikací, které jsou schopny občany informovat, ale i aktivizovat. Ideálně se zde nabízí různé **elektronické diskuse, telekonference, elektronické městské schůze**²² [van Dijk 2000: 30-53].

Libertariánský přístup, který požaduje minimální zásahy státu a maximální možnou míru svobody, v jistém slova smyslu považuje dnešní demokratické modely za zastaralé. V tomto přístupu lze proto najít i část extrémních názorů, které se blíží anarchismu. Mimo jiné byly libertariánské myšlenky oblíbeny prvními uživateli internetu. Podle van Dijka je z libertariánského pohledu nasazení ICT žádoucí v co největší míře. Zahrnuje zde všechny části procesu počínaje informační částí, následuje diskusním procesem a formulací názorů a konče hlasováním [van Dijk 2000: 30-53].

Poslední model je **plebiscitní**. Tento model usiluje o posílení hlasu lidu a zavádí principy přímé demokracie. ICT zde podporuje **elektronická referenda, ankety, televoting** atd. [van Dijk 2000: 30-53].

²¹ V anglickém originále DSS - Decision Support System jsou systémy (často software), které pomáhají uživatelům v jejich rozhodování. Mohou navrhnout různá řešení, usměrňovat postup či poskytovat ucelené informace a analýzu dat. Potřeba vzniku DSS vzešla zejména z business sféry. Klasickými uživateli těchto technologií jsou firmy, které je využívají pro marketingové průzkumy. Nicméně se objevila možnost transformovat a využít tyto systémy i v elektronické demokracii. Např. společnost Chaordix (<http://www.chaordix.com>) se věnuje tzv. crowdsourcingu, jehož smyslem je efektivní ovládnutí a zpracování vstupů větší skupiny osob, zjišťování jejich názoru, moderace diskusí atd.

²² Town-hall meetingy jsou instituty využívané ve větší míře např. v prostředí severoamerických států USA v oblasti Nové Anglie.

2.6 Teorie zohledňující nástroje

2.6.1 Teorie Ann Macintosh

Odlíšný přístup klasifikace nástrojů elektronické demokracie představuje Ann Macintosh. Podle Macintosh je třeba zkoumat několik proměnných a na základě nich je možné přímo definovat použitý nástroj. Výhodou tohoto přístupu je nabídka identifikátorů, které mohou posloužit při porovnání jednotlivých iniciativ a projektů věnujících se elektronické demokracii. Přehled důležitých proměnných v následující tabulce.

Tabulka 2

Proměnné	Popis
Úroveň participace	Jaká je míra detailů, jak dalece zapojit občany
Stádium v procesu rozhodování	Kdy zapojit
Aktéři	Kdo má být zapojen a kým
Užité technologie	Jak a čím zapojit občany

Zdroj: [Macintosh 2004], upraveno autorem.

Pro svou detailnější analýzu stanovila Macintosh tři stádia úrovně participace, na základě kterých lze kategorizovat dosavadní iniciativy a pět stádií procesu tvorby politiky. Tři úrovně participace dle Macintosh jsou:

Informace: Jedná se jednosměrný druh komunikace, ve kterém vláda vytváří a produkuje informace, které šíří dále občanům, a to jak pasivně (občan si vyžádá informaci), tak aktivně (vláda sama distribuuje obsah).

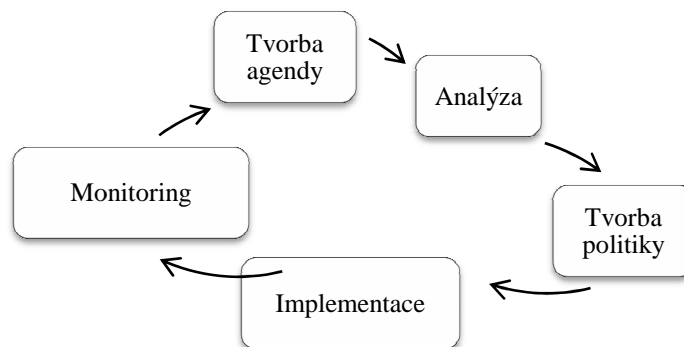
Konzultace: Obousměrný vztah, ve kterém občané poskytují zpětnou vazbu vládě. Vláda definuje otázku a řídí proces. Občané jsou žádáni, aby přispěli svým pohledem na věc.

Aktivní participace: Rovněž obousměrná forma, která je charakteristická silnější propojeností až na úroveň rovnocenné spolupráce. Od občanů se očekává aktivní

spolupráce při tvorbě politiky. Role občanů je posílena o možnost tvorby politiky a formování politického dialogu. Zodpovědnost za rozhodnutí je ovšem ponechána na politiku [OECD 2003: 32], [Macintosh 2004: 2].

Cyklus pěti stádií tvorby politiky Macintosh dokumentuje diagramem níže (viz Diagram 1). Každé stádium cyklu má vymezený úkol, rozdílnou cílovou skupinu, rizika, ale i přínos pro politický systém jako takový (detailní přehled viz Příloha č. 1). Promítne-li se závislost úrovně participace a jednotlivá stadia cyklu tvorby politiky do tabulky, můžeme přehledně přiřazovat nástroje na základě jejich vlastností a cílového určení (viz Tabulka 4 níže). Byť lze považovat některé nástroje z dnešního pohledu za zastaralé a překonané, drží si výsledná tabulka svou aktuálnost a především možnost být kdykoliv aktualizována.

Diagram 1

Zdroj: [Macintosh 2004], upraveno autorem.

Diskusi k mírnému doplnění pětifázového cyklu tvorby politiky otevřel např. Åke Grönlund, který upozorňuje, že teorie Ann Macintosh vzešla z určitého politického prostředí²³ a má omezenou platnost danou kulturními odlišnostmi. „*Rozdílné demokratické modely vidí participaci v různých fázích modelu*”

²³ V tomto případě britský politický systém.

odlišně“ [Grönlund 2003: 99]. Není proto možné použít níže zmiňovanou tabulku automaticky bez předchozí adjustace zohledňující model demokracie resp. politický systém. Pro ilustraci uvádí Grönlund třídímenzionální pojetí svého kolegy Åströma, který hovoří o demokracii rychlé, silné a úzké²⁴ (viz Tabulka 3). Podle Grönlunda předpokládá silný model využití participace občanů ve všech fázích cyklu tvorby politiky. Naopak úzký model předpokládá využití participace občanů pouze ve fázích tvorby politiky a monitoringu. Zbylé fáze zůstávají tradičním aktérům. Stanovení agendy zůstává výlučně politikům, analýza je ponechána expertům pracujícím pro administrativu a implementace setrvává přímo na administrativě [Grönlund 2003: 95-96] (Detailněji [Åström 2001]).

²⁴ V anglickém originále Quick, Strong, Thin.

Tabulka 3

	Rychlá demokracie	Silná demokracie	Úzká demokracie
Cíl	Suverenita lidu	Autonomie	Svoboda jednotlivce
Zdroj legitimacy	Většinové rozhodnutí	Veřejná debata	Odpovědnost
Role občana	Tvůrci rozhodnutí	Zdroj mínění	Volič
Mandát zastupitelů	Vázaný	Interaktivní	Nevázaný
Zaměření využití IT	Rozhodování	Diskuse	Informace

Zdroj: [Grönlund 2003], upraveno autorem.

Tabulka 4

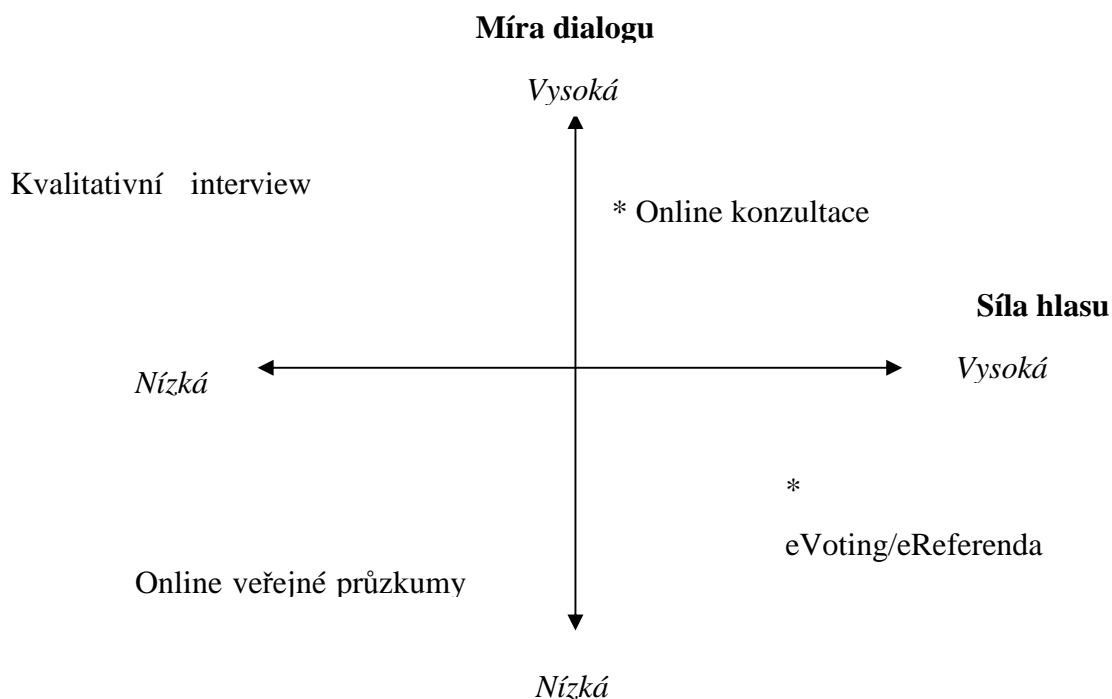
Stádium cyklu tvorby politiky	Informace	Konzultace	Aktivní participace
Tvorba agendy	- Podpora jazykových mutací - E-mailové notifikace o nové připravované politice - upravené vyhledávače	- Online ankety a výzkumy veřejného mínění - Diskusní fóra - Monitorovací e-maily - FAQ (Frequently Asked Questions)	- Elektronické petice - Elektronické komunity - Elektronická referenda
Analýza	- Podpora překladačů do jazyka etnik - Kontrola jazykového stylu	- Důkazově orientované instituce - Expertní profilace	- Elektronické občanské poroty - Elektronické komunity
Tvorba politiky	- Úprava stylu podporující interpretaci technických a právních termínů	- Diskusní fóra - Online občanské poroty - Nástroje e-komunit	- Elektronické petice - Elektronická referenda měnící legislativu
Implementace	- Kontrola přirozeného jazyka - E-mailové newslettery	- Diskusní fóra - Online občanské poroty - nástroje e-komunit	- E-mailové distribuční seznamy cílových skupin
Monitoring	Online zpětná vazba Online publikace výročních zpráv	- Online ankety a výzkumy veřejného mínění - Diskusní fóra - Monitorovací e-maily - FAQ	- Elektronické petice - Elektronická referenda

Zdroj: [Macintosh 2004], upraveno autorem.

2.6.2 Teorie Colemana a Gotze

Jiný přístup ke klasifikaci zmiňují autoři Coleman a Gotze, kteří mapují různé nástroje elektronické demokracie na základě dvou faktorů, a to **síly hlasu** (vlivnosti), kterou daný nástroj poskytuje, a **míry dialogu** (délky a hloubky), kterou daný nástroj vyžaduje. Na základě toho je možné vytvořit následující graf a po analýze jednotlivých případů do něj dosazovat nástroje (viz **Obrázek 1**). Opět nutno podotknout, že se jedná o subjektivní hodnocení a oba autoři neuvádí měřítko nebo metodiku, pomocí které by měly být nástroje řazeny [Coleman et al. 2001].

Obrázek 1

Zdroj: [Coleman et al. 2001], upraveno autorem.

2.7 Aspekty související s elektronickou demokracií

Působnost elektronické demokracie byla nastíněna v předchozích kapitolách. Důležitou otázkou elektronické demokracie je její aplikovatelnost. Tu lze posuzovat z několika hledisek. Prvním je stav technologického vývoje, kde lze rozlišovat úroveň HW a úroveň SW. HW otázky se dotýkám v kapitolách v druhé části práce, kde rovnou vztahuji tuto otázku k ČR v kapitole o penetraci internetu a počítačů. Zkoumat detailně SW úroveň je nad rámec mých možností i samotného rozsahu práce. Dovolím si pouze tvrdit, že SW nadále zaostává ve schopnosti sémanticky analyzovat a pracovat s myšlenkou (text, slovo atd.). Druhým hlediskem je politický systém. Zde je odpověď závislá na jednotlivých státech, samosprávných úrovních a zejména na samotných občanech/politicích, kteří rozhodnou, jakou formu elektronické demokracie si zvolí. V tomto případě opět není možné a žádoucí detailně probírat všechny hypotetické varianty. Třetím hlediskem je lidský faktor. Rád bych zde kriticky poukázal na to, že navzdory technickému vývoji, má elektronická demokracie omezení, která jsou dána lidským faktorem. Následující podkapitoly shrnují tři nejdůležitější debaty. Jedná se o otázku prostoru a času, anonymity a ochoty občanů participovat.

2.7.1 Prostor a čas

Jednou z překážek k nasazení přímé demokracie v moderních demokratických státech je problém prostoru. Jak podotýká Giovanni Sartori, velikost demokratických celků se dnes pohybuje od měst až po státy. V takto obrovském množství lidí je nemožné uskutečnit jakýkoliv druh politického rokování. Rousseau doporučuje svou přímou demokracii na malou republiku. V Ekklésii, aténském lidovém shromáždění, se scházelo maximálně 5 000 lidí [Sartori 1993: 18-32]. Aristoteles stanovil vzdálenost, která ještě zaručuje možnost účinné participace. Nespornou výhodou ICT je schopnost zpracovat velké množství informací téměř okamžitě a tyto informace šířit dál komukoliv, kdo o ně projeví zájem, a to prakticky kdekoliv na světě. Telekomunikační technologie dokážou spojit občany napříč hranicemi času a prostoru. Dokážou obsloužit obyvatele, kteří by neměli možnost participovat za

normálních podmínek. Jedná se zejména o osoby s fyzickými indispozicemi žijící na periferii, ale i na zahraniční misi, služební cestě, studijním pobytu atd.

Problematiku času řeší elektronická demokracie pouze částečně. Nespornou výhodou je **časová nezávislost**. Nemůže nebo nechce-li se občan zrovna v daný moment věnovat politickým záležitostem, může je odložit na později. Naopak **časová náročnost** zůstává stejná, ne-li vyšší. Tato závislost se odvíjí od návaznosti na použitý model. Jakákoliv časová úspora se vytrácí v případě použití metod připomínajících např. aténskou demokracii či koncepty zodpovědné deliberativní demokracie. V elektronické demokracii jsou to nejčastěji diskusní fóra. Dahl např. hovoří o tzv. "*vysoké ceně participační demokracie*" s odkazem na časovou náročnost vzrůstající s počtem členů zvažované jednotky. Následující tabulka ukazuje potřebný čas, pokud by každý občan měl a zároveň chtěl využít svého práva mluvit na konaném shromáždění. V prvním případě je mu poskytnuto 10 minut, v druhém 30 minut [Dahl 2001: 98-101].

Tabulka 5

Počet osob	Celkový čas, pokud každá osoba má k dispozici			
	10 minut		30 minut	
	minuty	hodiny	minuty	hodiny
10	100	2	300	5
20	200	3	600	10
50	500	8	1 500	25
500	5 000	83	15 000	250
1 000	10 000	167	30 000	500
5 000	50 000	833	150 000	2 500
10 000	100 000	1667	300 000	5 000

Zdroj: [Dahl 2001: 100], upraveno autorem.

V reálném světě je pravděpodobné, že ne každý občan bude chtít mluvit. Dahl poukazuje na skutečnost, že "*tito plně se účastníci členové se fakticky stávají zástupci ostatních, ovšem s výjimkou hlasování, jehož se samozřejmě účastní všichni, kdo se na shromáždění dostavili*" [Dahl 2001: 101]. Pokud by mělo dojít k rozhodnutí na

základě debaty a konsensu, je zřejmé, že takovéto rozhodnutí by bylo časově náročné. Hans Klein se obává prodloužení reakční doby politického systému, bude-li příliš mnoho rozhodování přenecháno občanům [Klein 1999: 219]. Opačný názor má Scott London, který se spíše obává zrychlení rozhodovacího procesu. Podle Londona je rychlost nových technologií nepřátelská vůči demokratickému uvažování. Demokratický proces je tradičně spojován s určitou pomalostí a rozvahou. Zrychlení procesu rozhodování by mohlo mít negativní dopad na jeho kvalitu [London 1995: 54-55].

2.7.2 Anonymita

Anonymitou občanských diskusních fór se zabývá např. Cyril Velikanov. Podle něj hrozí v případě anonymity poskytnuté internetem ztráta zodpovědnosti. Anonymitu není nutné chápat v nejužším slova smyslu. Pokud k diskusi dochází v rámci větší jednotky, může se objevit anonymita davu, která je spojená s pocitem menšího ostychu při vyjadřování svého názoru veřejně. V takovémto prostředí nikdo lidem nebrání, aby komentovali nesmyslně, lživě či byl jejich příspěvek pouhým žertem. V moderních demokraciích nemají občané právo rozhodovat, tedy nemají ani zodpovědnost. Nové trendy elektronické demokracie tím pádem zavádí v určitých případech rozhodování bez zodpovědnosti. Podle Velikanova je moderní zastupitelský systém charakteristický tím, že je za rozhodnutí rovněž zodpovědný jeho iniciátor (zvolený zástupce). Málokdy však hledáme vinnu v našem špatném rozhodnutí, komu jsme dali hlas ve volbách. Naproti tomu ve starověkých Athénách byl návrhovač zákona za zákon zodpovědný, a to i po jeho přijetí ve shromáždění. Velikanov proto zavádí složitější systém hodnocení a odměn. Např. v rámci diskusních fór mají uživatelé možnost hodnotit ostatní a na základě hodnocení ostatních stoupá váha hlasu diskutujícího na důvěryhodnosti [Velikanov 2010: 155-161].

2.7.3 Ochota občanů participovat

Nespornou otázkou elektronické demokracie, nad kterou visí velký otazník, je, zda mají občané skutečně chuť participovat na správě věcí veřejných. Realita totiž prokázala, že velké množství projektů vyhodnotilo pozitivně svou úspěšnost, avšak upozornilo na nízký zájem občanů. O neúspěšných projektech elektronické demokracie (ne vždy se jednalo o využití internetu) referují např. Tambouris a Gorilas, kteří poukázali na nízký zájem obyvatel Barcelony o pilotní projekt, ve kterém měli možnost konzultací a hlasování v reálných záležitostech města. Z 30 000 vzorku, na kterém byl pilot testován, projevilo hlubší zájem zhruba 200 občanů, tedy méně než 1 % [Tambouris, Gorilas 2003: 43-48]. Podobnou zkušenost popisují i ze Skotska. Výzkumný projekt se týkal voleb do parlamentu mladých v Highland regionu. Zapojení do projektu bylo umožněno buď elektronickou, nebo klasickou formou hlasování. Díky tomu měli autoři možnost porovnat výsledky účasti. V obou případech byla zaznamenána nižší účast u elektronického hlasování. [Macintosh, Smith 2004: 240-245]. Četné množství článků s podobnými závěry se objevuje i na stránkách velkého obhájce elektronické demokracie, Stevena Cliffta [Clift 2010].²⁵ Cyril Velikanov připomíná, že současná praxe aktivit a projektů elektronické demokracie trpí nízkou účastí a tvrdí, že pro skutečný úspěch je třeba zaplnit diskusní fóra. Nezbytným předpokladem je vnesení motivace pro občany a zároveň zodpovědnosti. Proto musí mít fóra právně uznaný statut a nemít konzultativní charakter, jak tomu je ve většině případů. Občané nemají chuť se realizovat v instituci, která nenabízí dostatečný podíl na moci [Velikanov 2010: 162]. Velmi skepticky se k této otázce staví Scott London, který tvrdí, že občané necítí povinnost ani chuť angažovat se v politickém procesu. Celkové znechucení a apatie občanů není možné zvrátit [London 1995]. Ze závěrů mnoha projektů vyplývá, že čím konkrétněji se konzultovaný problém dotýká občanů osobně, tím vyšší zájem o participaci [Coleman et al. 2001: 15]. Tyto závěry dokazují, že je vhodné volit s rozmyslem, do

²⁵ Steven Clift se dlouhodobě věnuje elektronické demokracii z praktického hlediska a živí se jako konzultant v této oblasti. Pro podrobnější seznámení se s reálnými projekty elektronické demokracie doporučuji nepřehlédnout jeho soukromé stránky na <<http://www.stevenclift.com>> a webové stránky organizace, kde je výkonným editorem <<http://www.e-democracy.org>>.

jaké úrovni poskytovat tyto služby a zároveň zvážit vlivnost nabízeného podílu na rozhodování.

3. Elektronická demokracie v ČR

Již v úvodu jsem zmínil, že elektronická participace občanů nemá v ČR velkou politickou podporu a vědecký zájem o ni je rovněž malý. Například v evropském srovnání studie Danish Technological Institute je ČR v rámci EU jednou z posledních zemí, která nemá vypracovanou národní politiku elektronické participace [Danish Technological Institute 2009: 99]. Své hodnocení stavu elektronické participace provádí rovněž OSN, byť se jedná pouze o doplňkovou část rozsáhlejší analýzy mapující stav eGovernmentu. Tzv. „*e-participation index*“ je hodnocení zemí utvořené na základě několika ukazatelů, jako je možnost občanů podílet se na rozhodování nebo míra konzultací provedených elektronickou formou mezi občany a představiteli státu. Vypovídací hodnota tohoto indexu je do určité míry zkreslující, protože nezahrnuje reálný stav demokracie ve sledovaných zemích. Výsledkem je, že státy jako Čína nebo Bělorusko dopadly v hodnocení lépe než ČR, která zaujímá 86. pozici ze 157 zkoumaných států [UN. Department of Economic and Social Affairs 2010: 84-89, 124].

Navzdory menšímu zájmu o elektronickou demokracii a jejímu omezení daného rámcem, jež ji poskytuje politický systém ČR, lze říci, že se tu určité prvky a varianty rozvíjí. Jelikož jsem poukázal na velké množství teorií elektronické demokracie, bylo nutné zvolit vhodný přístup k popisu jejího stavu v ČR. Vzhledem k faktu, že každý politický systém je povahou *sui generis* a v případě jeho popisu se autoři uchylují k porovnávání navzájem, nebo k porovnávání s modelovým příkladem vycházejícího z praxe, považuji za neúčelné analyzovat vývoj elektronické demokracie v porovnání s modelovými příklady elektronické demokracie. Za prvé, tyto modely je nutné považovat za jakési ideálytypy, protože část z nich zůstává doposud v podobě myšlenky, případně jsou realizované jen částečně. Jako nejvhodnější proto považuji využití přístupu Ann Macintosh, který zohledňuje tři úrovně participace občanů (informace, konzultace, aktivní participace) a vychází z pohledu zastupitelské demokracie. Hodnocení analyzovaných příkladů si dovolím provést až v závěrečné kapitole této části tak, aby nebylo rozmělněno v jednotlivých podkapitolách.

V ČR má elektronická demokracie dvě obecné tendence. První tendencí je skutečnost, že se neustále rozšiřuje aktivita občanů. Tlak na zavedení elektronické participace má své impulsy **shora** (model top-down). V programech několika politických stran se již takovýto požadavek objevil. Existují rovněž aktivity státních úřadů, které akcentují tyto možnosti. Dochází ovšem i k tlaku **zdola** (model bottom up). Tento tlak vzniká z různých občanských aktivit jednotlivců i skupin, jež mnohdy nemají jasně definovatelné centrum. Druhým poznatkem, který lze obecně nalézt i u neelektronické formy participace je, že občané mají tendenci zvyšovat svou angažovanost, jsou-li vystaveni problému, který se jich přímo dotýká. Analogicky lze dovodit pravidlo, že čím nižší úroveň samosprávy, tím širší část agendy, která bude v zájmu občanů. Pravděpodobnost, že bude mít občan zájem zasáhnout do zahraniční politiky ČR vůči Bělorusku, bude nižší, než v případě možnosti ovlivnit rozhodnutí zastupitelstva města o stavbě nového parku či plaveckého bazénu. Vezme-li se v úvahu aplikovatelnost a možnosti elektronické participace, pak je patrné, že daleko lepších výsledků a efektivnosti lze dosáhnout v nižších samosprávných jednotkách.

Pro svou analýzu nástrojů elektronické demokracie, které se v ČR vyskytly, jsem zvolil rozdělení na úroveň **národní**, kde je zkoumanou jednotkou celá ČR, a úroveň **regionální**, kde je zkoumanou jednotkou kraj resp. krajské obce. Pro rozdělení analyzovaných příkladů jsem přihlížel k jejich původu vzniku a primárnímu teritoriálnímu rozsahu. Po zániku okresů se staly přirozenými partnery obcí nově vznikající kraje, které mohou koordinovat jednotlivé aktivity a případně je zaštit'ovat svými zdroji. Pro analýzu regionální úrovně jsem zúžil zkoumaný vzorek na kraj Vysočina. Vysočina se i přes svůj rurální charakter dostala na přední místa mezi kraji ve srovnání stavu ICT infrastruktury. Toho bylo dosaženo vytvořením krajské datové sítě ROWANET a jejím napojením na českou páteřní optickou síť vedoucí podél dálnice D1. ROWANET díky tomu představuje základnu, na kterou může kraj napojit nadstavbové služby.²⁶ Druhým důvodem pro zkoumání kraje Vysočina jsou

²⁶ Síť ROWANET může sloužit veřejným institucím, tedy úřadům, samosprávám, nemocnicím atd. Síť nepředstavuje pouze napojení na internet, ale datový kanál, který umožňuje využití i jiných protokolů, než běžně používané (http, ftp, aj.).

dlouhodobé aktivity spojené s elektronickou participací, které jsou, dle mého názoru, nejrozvinutější v ČR.

3.1 Národní úroveň

Na celostátní úrovni lze v současnosti identifikovat oba směry aktivit elektronické demokracie, a to jak vzešlé shora, tak iniciované zdola. U aktivit iniciovaných zdola je možné rozlišovat mezi dlouhodobými a krátkodobými. Mezi **dlouhodobé** aktivity považují ty, jež mají řízený charakter své činnosti, aspirují o dosažení cílů obecnějšího charakteru a jsou trvale rozvíjeny. Naopak za **krátkodobé** považují iniciativy, které mají specifický cíl (splnění požadavku). Z logiky vzniku jsou iniciativy shora vždy povahy dlouhodobé. Z iniciativ vzešlých shora považují za příklady elektronické demokracie tyto:

- Elektronické připomínkování dokumentů legislativní povahy (e-rulemaking).
- Internetové video přenosy z jednání Parlamentu ČR.
- Věci veřejné jako politická strana využívající elektronického hlasování v interních mechanismech tvorby politického programu.

Protože považují video přenosy z celostátní úrovně za poměrně specifickou záležitost, nebudu ji rozebírat detailně. Zmíním pouze několik poznámek v rámci analýzy regionální úrovně, kde se rovněž video přenosy vyskytují.²⁷

Pro iniciativy vzešlé zdola platí, že mají své lokální kořeny, a proto se velmi často stává, že akcentují rozměr regionální. Přesto jejich působnost zpravidla

²⁷ Na rozdíl od jednání jiných těles jsou v Parlamentu stenoprotokoly dlouhodobě archivovány. Jednání PSP ČR je zpravidla přenášeno živě na kanále ČT24. Jednání obou komor je provázáno trvalým zájmem médií. Rozbor této úrovně video přenosů proto považuji za méně důležitý.

překračuje regionální rozměr a svým dosahem reflektují politiku celostátní. Za tyto příklady považují:

- Činnost nezávislých občanských sdružení a jednotlivců – internetové watchdogy.
- Využití sociálních médií a sítí (v největší míře Facebook).

3.1.1 e-Rulemaking

Mechanismus procesu připomínkování návrhů legislativní povahy byl již detailněji zmíněn v teoretickém úvodu. V českém prostředí byly možnosti připomínkovat již dříve. První medializované využití procesu e-rulemaking bylo až v roce 2007 při přípravě nového trestního zákoníku. Ministerstvo spravedlnosti pod vedením ministra Jiřího Pospíšila vyvěsilo připravovaný zákon na svých webových stránkách a umožnilo občanům zasílat mimo jiné i elektronicky své připomínky a návrhy. Z 330 připomínek bylo do návrhu zapracováno 27 podnětů [Steinerová 2008]. Podle analytické zprávy Ministerstva vnitra bylo 90 % podnětů od laické veřejnosti a velká část připomínek svědčila o neznalosti připomínkovaného textu. Většina věcných připomínek, které byly skutečně zapracovány, se shodovala s připomínkami ostatních úřadů a institucí, které se musí povinně k připomínkám vyjádřit [Česko. Ministerstvo vnitra 2008: 18-19].

Připomínkování normativních dokumentů v ČR je úzce navázáno na usnesení vlády č. 877/2007 o Obecných zásadách pro hodnocení dopadů regulace tzv. RIA (Regulatory Impact Assessment – Hodnocení dopadu regulace)²⁸ [Česko. Vláda ČR 2007b]. Za minimální mediální propagace spustil na základě usnesení č. 816 z r. 2007 elektronické připomínkování dokumentů legislativní povahy i úřad vlády ČR pod

²⁸ Toto usnesení ukládá ministerstvům a ostatním správním úřadům povinnost dodržovat zásady metodiky RIA, která mimo jiné zdůrazňuje nutnost konzultovat s veřejností připravované normativní dokumenty.

názvem „*Knihovna připravované legislativy*“ [Česko. Vláda ČR 2007a]²⁹. Realizace proběhla jako součást projektu ODok (Oběh dokumentů mezi ústředními orgány státní správy, Parlamentem a Kanceláří prezidenta republiky). O běh systému se stará Odbor informačních technologií, který byl realizátorem a příjemcem finanční pomoci od Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) [Česko. Vláda ČR 2010].

System elektronického připomínkování představuje centrální bod, který shromažďuje dokumenty legislativní povahy vytvořené níže zmíněnými úřady. Tyto dokumenty následně zveřejňuje v unifikovaném formátu a s nezbytnými podklady. Veřejnost má možnost volně do dokumentů nahlížet a uvedené osobě zaslat své připomínky. Navzdory centralizaci dokumentů, již neexistuje centralizace a monitoring vznesených připomínek. Je proto na jednotlivých úřadech, jak s připomínkami naloží. Podle vyjádření pracovníka ICV (Informační centrum vlády) Dana Urbana se „*úřady připomínkami vznesenými veřejností skrze Knihovnu zabývat nemusí, je jen na nich, zda k nim přihlédnou, pokud ano, měly by postupovat stejně jako u regulérních připomínek od připomínkových míst.*“ [Urban 2011].

²⁹Knihovna připravované legislativy dostupná na WWW: <<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>>.

Úřady zapojené do procesu připomínkování:

Bezpečnostní informační služba	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Energetický regulační úřad	Ministerstvo životního prostředí
Ministerstvo dopravy	Národní bezpečnostní úřad
Ministerstvo financí	Správa státních hmotných rezerv
Ministerstvo kultury	Státní úřad pro jadernou bezpečnost
Ministerstvo obrany	Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
Ministerstvo pro místní rozvoj	Úřad vlády České republiky
Ministerstvo práce a sociálních věcí	Česká národní banka
Ministerstvo průmyslu a obchodu	Český báňský úřad
Ministerstvo spravedlnosti	Český statistický úřad
Ministerstvo vnitra	Český telekomunikační úřad
Ministerstvo zahraničních věcí	Český úřad zeměměřický a katastrální
Ministerstvo zdravotnictví	
Ministerstvo zemědělství	

Z technického hlediska systém neprochází aktualizací, kterou by si zasloužil (podle údajů se jedná o verzi z roku 2007). Patrný je zastaralý grafický vzhled, způsob práce s dokumenty, absence historie změn, používání neotevřených formátů (Microsoft Word), neprůhlednost připomínkovacího řízení, atd.³⁰ Vláda v již zmiňovaném usnesení č. 877/2007 nařídila Ministerstvu vnitra provést hodnocení metodiky RIA na třech pilotních projektech, a to na Národním akčním plánu boje proti terorismu 2007-2009, Návrhu věcného záměru zákona o dohledu nad finančním trhem a Návrhu zákona o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. V tomto hodnocení se objevují tři velmi důležité závěry.

³⁰ Obrázky v příloze č. 3.

- Připomínkový proces vyžaduje **medializaci**
- Na připomínky je poskytováno **málo času** (3-4 týdny), což vedlo k tomu, že veřejnost (a to i odborná) neměla dostatečný čas na seznámení se všemi nezbytnými dokumenty, a proto raději připomínky nezaslala.
- **Nedostatečná zpětná vazba**, ve které by úřady srozumitelně informovaly o zpracování došlých připomínek

[Česko. Ministerstvo vnitra 2008]

Tyto závěry vypracované v prosinci 2008 dokazují, že celý koncept elektronického připomínkování měl dobrý počátek, avšak projektu chybí centrální řízení. Metodika zpracování připomínek nadále setrvává v gesci jednotlivých úřadů. Zůstává nevyužit potenciál knihovny připravované legislativy, která může být jako centrální bod dobře medializována a dokázala by zlepšit zpětnou vazbu. Tyto závěry mi i nepřímě potvrdil Mgr. Karel Blaha z Odboru efektivní veřejné správy Ministerstva vnitra, zodpovědný za jmenovanou hodnotící zprávu z roku 2008 [Blaha 2011].³¹

Rulemaking má své kritiky i v ČR. Ti se soustřeďují především na skutečnost, že posílení vlivu občanů přinese do tvorby regulací pouze vlastní zájmy a neobornost. Ačkoliv se přijala možnost připomínkování v případě nového českého trestního zákoníku veskrze kladně, bývalý ústavní soudce Vojtěch Cepl tehdy prohlásil: „*Není to nejšťastnější řešení, protože to patří odborníkům. Právnictví ztratilo jako odbornost hodně na autoritě.*“ [Česko. Ministerstvo spravedlnosti 2007]. Ukázalo se, že v některých podnětech bylo požadováno mnohem přísnějších trestů, včetně zavedení trestu smrti. Analýza hodnocení RIA např. ukazuje, že ne všechny regulace jsou vhodné pro připomínkování. Zejména u Národního akčního plánu boje proti terorismu se ukázalo, že jistá část informací vztahující se k akčnímu plánu vycházela z utajovaných informací a připomínky veřejnosti proto byly těžko zapracovatelné resp. zbytečné [Česko. Ministerstvo vnitra 2008].

³¹ Text e-mailu k nahlédnutí v příloze č. 4.

3.1.2 Internetové watchdogy

Watchdog je přeneseným výrazem anglického spojení pro hlídačského psa. Termín jako takový nemá úzkou spojitost s konkrétními aktivitami, ale je obecně používán všude tam, kde je snaha označit aktivitu mající za cíl sledovat a případně zalarmovat okolí o podezřelé činnosti. V ČR vzniklo hned několik zajímavých projektů, které jsou převážně iniciativou jednotlivců nebo malých skupin nadšenců, kteří by rádi zvýšili transparentnost české politiky. Povaha a příčina vzniku těchto skupin v ČR často vychází z negativního vnímání českého politického prostředí. Mezi těmito iniciativami dochází k vzájemné spolupráci. 5. října 2010 vydaly čtyři občanské iniciativy (Vyměňte politiky.cz, Změňpolitiku.cz, Naši politici.cz a KohoVolit.eu) společné memorandum o spojení svých sil ve snaze o narušení informačního vakua a zvýšení tlaku na slušnost v politice. 12. března 2011 bylo uspořádáno neformální setkání většiny iniciativ z ČR a SR pod názvem „*eDemocracy Day cs*“.³² Na tomto setkání došlo k představení zúčastněných watchdogových iniciativ a výměně zkušeností. Výsledkem je vznik neformální iniciativy, která bude sdružovat projekty podobného směru a případně poskytne prostor pro trvalejší výměnu zkušeností, vzájemné fúze projektů a sdílení dat.

Protože drtivá většina projektů nese autorský podpis IT odborníků, kteří dělají projekt sami, je patrný nedostatek v grafické úpravě, neefektivním financování, slabých reklamních a diseminačních aktivitách.³³ Část těchto projektů je proto méně úspěšná, byť jsou zajímavé svým tematickým obsahem či kvalitním programátorským zpracováním.

Hrozbou pro většinu českých watchdogů je nedostatečné finanční zajištění. Většina autorů proto pracuje bez nároku na odměnu nebo za velmi nízké honoráře. Hlavním zdrojem příjmů jsou získané granty. V této oblasti se angažuje např. Open Society Fund Praha³⁴, Fundacja Batorego nebo Velvyslanectví USA v ČR. Komparativní výhodu mají v tomto směru neziskové organizace států, které ve své legislativě umožňují tzv. daňovou asignaci, jež

³² Více na WWW: <<http://community.kohovolit.eu/doku.php/axe:edemocracy-day-cs-20110312>>.

³³ Tyto nedostatky nevyplývají z neschopnosti zmiňovaných IT odborníků, ale z jejich orientace na vnitřní funkcionalitu systémů.

³⁴ Např. z grantové výzvy: „Zapojení občanské společnosti do zlepšování politické kultury v ČR“ z programu "Posilování role práva“.

připouští „*daňovým subjektům určit určitou část daně z příjmu fyzických osob konkrétnímu příjemci*“ [Sagit 2004]. Zpravidla se jedná o obecně prospěšné organizace, církve, atd.³⁵

V ČR působí přinejmenším 10 projektů, kde mezi nejznámější patří např. www.kohovolit.eu, www.nasipolitici.cz, www.vymentepolitiky.cz a další.^{36, 37} Ne všechny lze čistě zařadit jako aktivity elektronické demokracie, nicméně aspirují např. o nekorupční prostředí a jejich informační charakter může celkově přispívat k informovanosti občanů. Společnou charakteristikou iniciativ je, že jako svůj hlavní komunikační kanál využívají internet. Činnost tří výše zmíněných iniciativ si dovoluji popsat podrobněji, protože dosáhly větších úspěchů, resp. nabízí určité nástroje.

3.1.2.1 Kohovolit.eu

Server kohovolit.eu se dostal do širšího povědomí online názorovým testem, který na základě otázek vypočítal voličovu orientaci v politickém spektru. Během svého fungování rozšiřoval své aktivity a v současné době analyzuje národní parlamenty a některá města v ČR, SR a Evropský parlament. Podle spoluzakladatele iniciativy Michala Škopa navštívilo server před volbami do PSP ČR v roce 2010 téměř čtvrt miliónu unikátních návštěvníků [Škop 2011]. Za zajímavější počín tohoto serveru považuji rubriku „Analýza hlasování“, která je vypracována pro PSP ČR, Zastupitelstvo Hl. m. Prahy, město Plasy, Bratislavu, Košice a Považskou Bystricu. Jedná se o grafické interaktivní znázornění toho, jak zastupitelé (poslanci) hlasovali v průběhu času. Díky tomu lze přehledně sledovat názorové rozdílnosti, soudržnost koalic, přeběhlictví atd. Zajímavé vizualizace jsou vidět např. u pražského zastupitelstva, na kterém lze ilustrovat pozice Markéty Reedové (SNK-ED, později VV) a Martina Štěpánka (SZ).³⁸ Zatímco z počátku funkčního období, kdy oba zmiňovaní působili v Radě hl. m. Prahy, hlasovali společně s ODS. Později, kdy Radu opustili, hlasovali častěji

³⁵ Např. na Slovensku je kvóta daňové asignace stanovena na 2 % z celkového výměru daně z příjmu fyzických osob.

³⁶ Uvedeny jsou rovnou webové stránky iniciativ, pod kterými jsou iniciativy známé. Oficiálně jsou tato sdružení registrována Ministerstvem vnitra pod podobnými názvy např. VYMĚNTE POLITIKY.cz o.s. atd.

³⁷ Dále pak: www.jakhlasovali.cz, www.zmenpolitiku.cz, www.praguewatch.cz – (regionální dosah).

³⁸ Viz příloha č. 5, kde je možné si prohlédnout popisovanou vizualizaci.

ve shodě s opozicí. U Markéty Reedové lze také snadno ilustrovat její přípravu na kandidaturu za VV, kdy musela nezbytně začít politiku vymezení a hlasité opozice vůči tehdejší vládě ODS [KohoVolit.eu 2010]. Výhoda systému tkví ve schopnosti využívat automatizace zpracování veřejně dostupných dat. Po prvotních programátorských úpravách již není třeba dalších manuálních zásahů. Pokud by existoval unifikovaný systém zpracování a zveřejňování hlasování, bylo by možné tyto zajímavé funkce postupně rozšířit na libovolné obce v ČR.

3.1.2.2 *Naší Politici o.s.*

Portál www.nasipolitici.cz poskytuje podrobný přehled o významných českých politicích. Výhodou je, že zachovává jednotnou podobu profilů všech politiků a informace o politicích se snaží nepřejímat, ale podrobovat kritickému zkoumání. U jednotlivých politiků jsou sledovány kauzy i soudní spory, v nichž figurují či figurovali. Portál zajišťuje „kompletní přehled účasti politiků ve statutárních orgánech právnických osob, který je zpracován na základě údajů z *Obchodního rejstříku a ARES*“ [Naší Politici o.s. 2011]. Novou službou je sledování činnosti politiků, kteří ukončili politickou kariéru.

3.1.2.3 *Vyměňte politiky.cz o.s.*

Zařazení této iniciativy může být z hlediska elektronické demokracie poněkud sporné. Iniciativa nepřinesla žádný nový nástroj, ani zvýšení participace občanů. Přesto je nutné zdůraznit, že iniciativa, která bojuje proti korupci a za zlepšení politické kultury, využila pro dominantní část své kampaně jako médium internet. Velkým přínosem pro iniciativu byla podpora některých známých českých osobností. Díky nim a především díky kvalitní kampani dokázalo občanské sdružení ovlivnit české parlamentní volby v roce 2010, kdy svým nabádáním k využití preferenčního hlasování (vykroužkováním) skutečně přispěli k nezvolení několika kandidátů, kteří byli na volitelných pozicích na kandidátních listinách [Vyměňte politiky.cz o.s. 2010]. V současné době se iniciativa na svém portálu věnuje zakládání a provozu skupin mapujících politické kandidáty, dění a kauzy v jednotlivých obcích. Tuto činnost realizuje skrze sociální síť Facebook.

3.1.3 Sociální sítě a sociální média

Rozvoj ICT infrastruktury a nárůst výpočetního výkonu předznamenal po roce 2000 rozvoj webového prostředí. V souvislosti s touto transformací se objevuje termín **Web 2.0**, který popisuje nové vlastnosti některých webových stránek. Jedná se zejména o nárůst aktivity uživatelů, kteří se významnou měrou podílí na samotné tvorbě obsahu, modularitu a s ní spojený vznik webových aplikací.³⁹ Díky Webu 2.0 se objevily webové služby obecně nazývané **sociální média** (blogy, Facebook, Flickr, LinkedIn, Twitter, YouTube aj.). Společným znakem sociálních médií je uživatel, který vytváří dominantní část jejich obsahu, vyjadřuje své názory, sdílí své zážitky, verifikuje a formuje názory ostatních. V politickém dění jsou dnes sociální média pevnou součástí dlouhodobé politické PR (public relations) a dalším z informačních kanálů politického marketingu (resp. předvolebního boje). V USA masivně využil sociální média Barack Obama a v tomto směru výrazně předčil svého protivníka.⁴⁰ V ČR nabylo využití sociálních médií na významu během posledních dvou let, kdy byla objevena v předvolebním boji. Kvalitní internetovou kampaň představila např. politická strana TOP09. Své blogy, profily na Facebooku či Twitter využívá celá řada českých politiků. Jako nástroj propagace využívá blog na internetovém zpravodajském serveru iDnes americký velvyslanec Norman L. Eisen.⁴¹

V současnosti nejznámější a nejpoužívanější je virtuální sociální síť Facebook, kterou vytvořil v roce 2004 Mark Zuckerberg. Facebook měl původně sloužit jako nástroj, jenž měl propojit studenty Harvardovy univerzity. Dnes je podle oficiálních statistik na Facebooku na 500 milionů aktivních uživatelů z celého světa [Facebook 2011].⁴² Analýzu počtu českých

³⁹ Forma webových stránek se značně proměnila. Původně statické stránky, které obsahovaly informace a nenabízely další funkční prvky, jsou dnes vytlačovány webovými stránkami, které umožňují nadstavbu v podobě doplňkových služeb. Grafická podoba webu je ve skutečnosti tou menší změnou, prvky jako architektura a programovací jazyky, které jsou běžnému uživateli skryty, se dočkaly významné proměny. Současné weby pracují na principu, kde uživatel zašle dotaz, ten je zpracován na serveru a je zpět odeslána odpověď v podobě požadovaných dat a grafického výstupu. Mnoho webových stránek proto funguje na složitých principech propojujících práci s databázemi a interní aplikace běžící na serveru. IT společnosti v současné době propagují tzv. „cloud computing“, který je obdobou výše popsaného principu s tím rozdílem, že plně nahrazuje prostředí programu nebo operačního systému. Vize budoucnosti je taková, že výpočetní výkon koncových stanic nahradí vysoce výkonné servery, které budou pronajímat svou výpočetní kapacitu.

⁴⁰ V této souvislosti je někdy nazýván jako „První prezident sociálních médií“ (First social media president).

⁴¹ K nahlédnutí na WWW: <<http://eisen.blog.idnes.cz/>>.

⁴² Jako aktivní se považuje uživatel vracející se na Facebook maximálně v intervalu 30 dní.

uživatelů na Facebooku provedl i ČSÚ (Český statistický úřad). Z jeho šetření vyplývá, že za rok 2010 narostl počet českých uživatelů o 1 milion na téměř 3 miliony. ČSÚ rovněž stáhl statistiku na internetovou populaci, tedy osoby užívající internet. Z této korelace vyšlo, že téměř 50 % českých uživatelů internetu má svůj profil na Facebooku [ČSÚ 2011a]. Princip této virtuální sítě je následující. Každý člověk, který má přístup na internet, se může svobodně zaregistrovat na webových stránkách. Na rozdíl od mnoha jiných projektů sociálních sítí vsadil Facebook na neanonymní propojení lidí. Registrovat se pod jiným jménem možné sice je, systém sítě je ale založen na propojení již existujících reálných sociálních vztahů mezi lidmi.⁴³ Facebook se stal velmi diskutovaným fenoménem. Je kladně hodnocen pro svou efektivitu organizování událostí, propojování reálných neanonymních lidí atd. Naopak sklízí kritiku za snadné zneužití osobních údajů, které uživatelé mohou sdílet veřejně. Mezi mnoha změnami, které Facebook přinesl lidské společnosti, se ukázal být rovněž nástrojem, který dokázal ovlivnit i svět politiky. Marketingovým využitím se stal další arénou politické soutěže. Především ale dokázal ovlivnit některé politické události a demonstrovat sílu občanské participace.

Facebook dokázal propojit schopnost mnohosměrné komunikace, jež vzniká v nehierarchickém prostředí. Na rozdíl od sdělovacích médií nemá informace na Facebooku v počáteční fázi svého vzniku schopnost nárazově oslovit velké množství lidí. Je-li ovšem přijata a šířena dále, dokáže během několika dní získat velké množství čtenářů. Díky možnosti vytvářet skupiny, do nichž má možnost přihlásit se jakýkoliv uživatel Facebooku, vzniká prostředí s potenciálem mobilizovat občany. V tomto prostředí existuje možnost vzájemné komunikace všech členů (byť nemonderované), především ale umožňuje správci skupiny zasílat aktualizované informace všem členům skupiny. V tomto případě se zpravidla jedná o vyžádanou zprávu, kterou si čtou všichni zainteresovaní. Facebook a další sociální média lze proto řadit jako nástroje umožňující vznik iniciativ vzešlých zdola.

V ČR se projevila moc Facebooku v roce 2009 při tzv. „vajíčkové aféře“, kdy se po jednom náhodném útoku v podobě hodů vejcem na Jiřího Paroubka během jeho předvolebního meetingu v Kolíně zformovala skupina „*Vejce pro Paroubka v každém městě*“,

⁴³ Zneužití identity je možné, nicméně velmi brzy rozpoznatelné.

do které se přidaly během několika týdnů desítky tisíc osob (v době největší obliby měla tato skupina přes 52 tisíc členů) [Bednář 2009]. V rámci této skupiny byly následně organizovány protestní akce členů, kteří nesouhlasili s programem a politickým stylem ČSSD resp. silovým stylem politiky Jiřího Paroubka. V této skupině se lidé, kteří se mnohdy do té doby neznali, domlouvali na společných útocích spojených s házením vajec. Protest vyvrcholil během meetingu na pražském Andělu 27. května 2009, kde se podle médií sešlo více odpůrců než příznivců a představitelé ČSSD čelili masivnímu útoku. Tuto akci odsoudili nejen představitelé ČSSD, ale i zástupci ostatních politických stran a široká veřejnost [Koukal, Janiš, Soukup 2009]. Samotný zakladatel skupiny na Facebooku Matěj Forst přiznal, že se mu akce vymkla z rukou [Lidovky.cz 2009a]. Navzdory faktu, že akce měla svůj počátek na kolínském náměstí, tedy nikoliv ve virtuálním světě a byla umocněna zájmem běžných sdělovacích prostředků, nelze upřít, že Facebook se stal nástrojem, který podpořil mobilizaci občanů. Na druhou stranu se ukázalo nebezpečí, které může vyplynout z neřízeného přístupu. V tomto případě došlo k jednání, které hraničilo s fyzickým napadením. Většina aktivit skupiny nebyla centrálně řízena a její autoři neměli možnost zasáhnout do událostí, které rozpoutali.⁴⁴ Skupina, jejímž cílem bylo změnit styl politiky Jiřího Paroubka, tak nedosáhla svého. Spíše naopak, dosáhla vyhrocených situací a velkého napětí mezi občany na politických mítincích. Rovněž nepřinesla ani změnu stylu agresivní politiky a negativní kampaně, která skutečně charakterizovala tehdejší předvolební boj. Existence tohoto nebezpečí se projevila i v zahraničí. Na přelomu let 2010 a 2011 se významnou měrou podílela sociální média na šíření revoluce v arabských zemích. Výsledkem revoluce byl pád tuniského prezidenta Bena Aliho, pád prezidenta Mubaraka v Egyptě, vypuknutí krvavého konfliktu v Libyi, politické změny v Jordánsku, Sýrii, Jemenu a Ománu a protesty v mnoha dalších státech.

⁴⁴ Výjimkou by bylo skupinu zrušit. Je ovšem otázkou, zda by zrušení pomohlo ukončit nastartovaný běh událostí.

3.1.4 Věci veřejné

Poměrně mladá politická strana Věci veřejné (dále jen VV) zasáhla unikátním způsobem do vývoje elektronické demokracie v ČR. Strana sama sebe prezentuje jako *stranu přímé demokracie*. Naplnění tohoto hesla se snaží demonstrovat ve dvou rovinách. První rovinou je požadavek prvků přímé demokracie v různých oblastech politického systému ČR. Tento požadavek prosazuje v politickém programu a v některých případech navrhuje využití elektronické formy. Jelikož se jedná zpravidla pouze o body, jejichž dosažení je nejisté, považují za zbytečné pokoušet se o detailní analýzu dopadu jejich implementace. Druhou rovinou je využití těchto prvků ve vnitrostranických mechanismech pomocí dvou institutů, které zmiňuje ve svých stanovách. Prvním z nich je veřejná volba předsedy strany, výkonného místopředsedy strany, lídrů kandidátek a krajských lídrů. Druhým institutem je možnost podílet se na tvorbě politického programu. Podstatné je, že oba tyto závazky stanov strany jsou realizovány elektronickou formou. Ačkoliv jsou oba zmíněné nástroje vyzdvihovány na webových stránkách strany a v propagačních materiálech, je už při pouhé analýze stanov strany a principu jejich fungování zřejmé, že jsou oba do značné míry limitovány. Dovolím si je proto rozebrat detailněji.

Pro detailní popis je nejdříve potřeba charakterizovat netradiční prvek vyskytující se ve stanovách strany, a to existenci registrovaného příznivce strany tzv. „Věčkaře“. Podle stanov VV rozlišují mezi členem a registrovaným příznivcem. Pozice a práva členů strany jsou definována obdobně jako u jiných parlamentních politických stran. Definici člena upravuje zejména článek 3. stanov strany a konkrétní práva a povinnosti upravují body 14. a 15. Jedná se především o činnost místních klubů, právo navrhopvat kandidáty a kandidovat ve volbách, právo být zvolen do orgánů strany atp. Práva a povinnosti Věčkařů upravuje článek 4. stanov. Věčkařem se může stát každá osoba, která cítí potřebu podílet se na směřování a vedení strany. Na rozdíl od členů strany, pozbývají Věčkaři většiny pravomocí, a to právě s výjimkou práva účastnit se voleb předsedy strany, výkonného místopředsedy, lídrů kandidátek a krajských lídrů a práva podílet se na programovém směřování strany. Členové strany mají dle stanov právo volit do všech orgánů strany, nicméně v případě volby předsedy a výkonného

místopředsedy se tohoto práva dobrovolně vzdávají ve prospěch Věčkařů.⁴⁵ Paradoxně i členové strany mají přímo ve stanovách povoleno se zaregistrovat jako příznivci strany a účastnit se voleb a budování programových bodů strany. Článek 4. bod 3. zmiňuje podmínky, za kterých se občan může stát příznivcem VV. Může jím být občan, který:

„ a) dosáhl věku 18 let

b) je plně způsobilý k právním úkonům

c) nebyl v minulosti pravomocně odsouzen za spáchání úmyslného trestného činu a není ke dni žádosti o registraci jako příznivec Strany obžalován ze spáchání úmyslného trestného činu;

d) nebyl členem ani kandidátem strany či hnutí propagujícího násilí nebo sociální, rasovou, nebo národnostní nesnášlivost;

e) se zaváže dodržovat stanovy, etický kodex a programové cíle Strany,

f) není členem jiné politické strany. “

[Věci veřejné 2009]

V bodech *c-f* jsou patrné první limity deklarované otevřenosti a přímé demokracie. Je sice z morálního hlediska a z hlediska programu strany pochopitelné, že strana nechce mít nic společného s osobami, které nectily zákony ČR (body *c, d*), nicméně tato forma vyloučení z politického života v ČR běžná není. Strana a priori automaticky vyřazuje osoby, které sice mohly v minulosti inklinovat k nepřijatelným hnutím, ale později od svých radikálních názorů upustily. Bod *e* zavazuje dodržovat programové cíle strany, na kterých se Věčkaři paradoxně mají podílet. Podivně proto zní argumentační logika, že občan má právo podílet se na směřování strany, ale zároveň musí ctít programové cíle strany, se kterými nemusí souhlasit a rád by je změnil [Věci veřejné 2009].

Možnost podílet se na výstavbě programu VV je poskytována skrze vnitrostraničká referenda. Na základě reflexe aktuálně připravovaných legislativních návrhů či koaličních jednání jsou programovým vedením VV připraveny otázky, o kterých se bude hlasovat.

⁴⁵ Lídři kandidátek nejsou považováni za orgány strany.

Následně je vypsáno mimořádné referendum. Většinou se v rámci jednoho referenda vypisuje několik otázek najednou. Každá otázka je doplněna komentářem významných představitelů VV. U referend zveřejněných na webu strany byly prezentovány souhlasné i nesouhlasné postoje představitelů strany. Věčkaři mají možnost se k danému tématu vyjádřit v připojené diskusi. Každé referendum je časově omezeno, nicméně časový prostor daný hlasujícím je více než dostatečný, a to vždy v rozmezí 1-3 týdnů. Na základě výsledku hlasování je u proběhnutých referend zveřejněno vyjádření strany. Vyjádření obsahuje informace, zda strana s výsledky souhlasí a bude se jimi řídit. Limity a skutečná závaznost referend se projevuje ve třech bodech [Věci veřejné 2011].

1. Strana sama určuje témata a přesné znění otázek.
2. Strana se může a nemusí zavázat k výsledku referend.
3. Strana naráží na realizaci referend svým postavením koaličního partnera.

Z pohledu účinnosti volba lídrů kandidátek a z určitého pohledu i předsedy strany připomíná spíše otevřené primárky, jejichž účelem je vybrat kandidáta, který bude mít větší šanci oslovit více voličů. V roce 2009 proběhla historicky první volba předsedy strany elektronickou formou. Vítězným kandidátem se stal Radek John. Zdroje uvádí, že pro Johna hlasovalo 5500 lidí, což představovalo 69 % hlasujících [Lidovky.cz 2009b]. Jelikož je mandát předsedy VV dvouletý, konají se v květnu 2011 volby nové. Zajímavá situace by mohla nastat, pokud by volba předsedy strany nemusela být potvrzena na konferenci strany (sjezdu). Na základě volby Věčkařů by se do čela strany mohla dostat osoba, která nemá většinovou podporu stranických buněk.

Bohužel se mi nepodařilo získat vyjádření strany, které by reflektovalo reálný stav a využití popisovaných nástrojů. Požadoval jsem informace statistického charakteru, jako je počet registrovaných Věčkařů, procentuální účast na jednotlivých hlasováních týkajících se programových bodů atd. Ve svém dotazu jsem také požadoval informace o zkušenostech z hlasování, zda VV uvažují o rozšíření této činnosti atd.⁴⁶

⁴⁶ Je vcelku logické a pochopitelné, že si strana tyto informace chrání.

Vnitrostranická referenda mohou mít dopad na celostátní i regionální politiku, byť se jedná o vliv nepřímý a snadno zpochybnitelný. Při nejmenším můžou VV sloužit jako dobrá laboratoř umožňující realizaci některých forem elektronické demokracie. Za hlubší zkoumání by stála dlouhodobá analýza výsledků stranických referend v návaznosti na jejich skutečné prosazování v koalici resp. jejich úplnou realizaci. Proveditelnost takovéto analýzy by byla poměrně složitá. Bez znalosti interních mechanismů, které by ověřily, zda nejsou referendové otázky vypisovány jen v souladu s nejvyšším vedením strany, by tato analýza byla bezcenná.

3.2 Regionální úroveň: Kraj Vysočina

Na regionální úrovni jsem identifikoval dva významné modelové typy top-down. Prvním příkladem jsou video přenosy z jednání krajského zastupitelstva a z jednání obecních zastupitelstev. Druhým je připravovaný projekt diskusního portálu obcí a kraje. Výhoda příkladů modelu top-down tkví v jejich dobrovolném charakteru. V obou popisovaných případech se nejedná o povinnou realizaci nařízení z vyšší úrovně. Oba příklady byly realizovány za politické podpory krajských zastupitelů resp. obecních zastupitelstev.⁴⁷

Internetové video přenosy jsou poměrně hojně využívaným nástrojem po celé ČR. Internetové video přenosy nabízí obě komory Parlamentu ČR. Živě jsou navíc vysílána jednání PSP ČR na televizním kanálu ČT24.⁴⁸ Při bližším pohledu na nižší úroveň samosprávy lze najít několik příkladů poskytování těchto nadstandardních služeb. Mnoho měst a obcí využívá např. uzavřených televizních kanálů.⁴⁹ Poněkud pokročilejší technologie

⁴⁷ Projekty si udržely svou podporu i při změně vedení. Podpora projektům byla iniciována za prvního hejtmana Františka Dohnala (KDU-ČSL) a stejně se zachovali i nástupci Miloš Vystrčil (ODS) a Jiří Běhounek (ČSSD).

⁴⁸ Na webové stránce PSP ČR je možné zvolit mezi video a audio přenosem. Stenoprotokoly jsou opatřeny pouze audiozáznamem. Videozáznam není archivován resp. poskytován on-line. Do určité míry zde kompenzuje tuto službu on-line videoarchiv České televize. Kvalitnější zpracování nabízí Senát Parlamentu ČR. Senátní stenoprotokoly jsou opatřeny jak audio, tak video záznamem. Záznamy jsou indexovány a je možné snadno vyhledat konkrétní pasáže.

⁴⁹ Přenos televizního signálu má sice výhodu, protože televize je médium, které se vyskytuje téměř v každé domácnosti. Nevýhodou je ovšem skutečný dosah, který je toto vysílání schopno nabídnout. Takovýto signál je v drtivé většině veden kabelově a vyplatí se jej nasadit v hustší zástavbě, jako jsou sídliště. Zavádění kabelového

internetových video přenosů již také není ojedinělá.⁵⁰ Kromě příkladu z Vysočiny, který je podrobněji zmíněn níže, nabízí tyto přenosy Hlavní město Praha již od roku 2006 [Praha 2011]. Stejně tak i např. městská část Praha 6 [Praha 6 2011]. Brno či České Budějovice rovněž poskytují webcasting z jednání zastupitelstva, ovšem přenosy nearchivují, resp. nezveřejňují. Některé z těchto systémů nabízí živý přenos a následně dostupný záznam v archivu. Výhodou tohoto nástroje je možnost pustit si přenos či záznam kdekoliv na světě, kde je dostupné internetové připojení. Je-li záznam opatřen indexovými body obsahujícími např. informaci o osobě, která mluví nebo projednávané body s odkazy na patřičné dokumenty, může občan snadno přeskočit na jím zvolený čas záznamu a lehce se tak vyhnout agendě, která jej nezajímá. Oproti fyzické účasti na zasedání zastupitelstev a jiných orgánů zůstává hlavní nevýhodou video přenosů nemožnost aktivní účasti, tedy vznášet dotazy a diskutovat. Nevýhodou technologie jsou nároky na rychlejší datové připojení, zejména v případě přímého přenosu.⁵¹

Dle zákona č. 128/2000 Sb, 129/2000 Sb a 131/2000 Sb. mají obce a kraje povinnost zveřejňovat na úřední desce zápisy z usnesení jednání zastupitelstev [Česko 2000a], [Česko 2000b], [Česko 2000c]. Tato povinnost byla později rozšířena zákonem č. 500/2004 Sb. i na povinnost umožnit dálkový přístup k úřední desce, tedy nařízením vzniku elektronické úřední desky [Česko 2004]. Služby video, případně audio přenosů, lze proto považovat za nadstandardní službu občanům. *„V České republice je ovšem přes šest tisíc obecních zastupitelstev, takže přímý dohled občanů nad jednáním obecních zastupitelstev pomocí ICT je stále v plenkách. Problémem přitom není ani tak technologie či nedostatek financí, ale především neochota samotných zastupitelů zasedání audiovizuálně zveřejňovat. Poněkud úsměvně působí např. pokus o prosté natáčení obecního zastupitelstva v obci Hrušky občanem, který byl zastupitelstvem jednoznačně odmítnut“* [Pekárek 2008].⁵²

signálu do každé domácnosti či využití vzdušné cesty by bylo ekonomicky značně nákladné resp. z hlediska vysílacích frekvencí nemožné.

⁵⁰ Pro internetové přenosy se rovněž používá anglického slova „webcasting“.

⁵¹ Např. běžné pokrytí mobilní technologií GPRS sloužící jako jediné možné datové připojení v řídce osídlených oblastech ČR by na živý webcasting nestačilo.

⁵² Starosta obce odmítl pořízení videozáznamu z jednání zastupitelstva. Následně nechal o zákazu hlasovat zastupitelstvo, které rovněž odmítlo pořízení videozáznamu. Občan pořizující záznam přesto odmítl

3.2.1 Diskusní fóra obcí

Kraj Vysočina se v roce 2010 zapojil do projektu eCitizen II financovaného programem Interreg IVC z Evropského fondu regionálního rozvoje. Do projektu se zapojilo celkem 12 partnerů reprezentujících menší samosprávné jednotky a municipality. Cíle tohoto projektu jsou:

- „zvýšení transparentnosti, efektivity a účinku místních samospráv a zlepšení nabídky vysoce kvalitních elektronických veřejných služeb orientovaných na občana,
- posílení informovanosti zástupců místních a regionálních samospráv a expertů pomocí sdílených a adoptovaných příkladů a zkušeností z praxe v rozdílných kontextech,
- rozvoj eGovernmentu a využití dobrých praxí eParticipace v evropských městech a regionech,
- panevropský manuál nejlepších praxí v oblasti eParticipace.“

[Vysočina 2010]

Viditelným výstupem projektu na Vysočině je realizace internetového diskusního portálu s názvem „*Váš názor*“⁵³ pro občany ve městech a obcích kraje, které se do projektu zapojily. Inspirací a hlavním zdrojem přenosu dobré praxe poskytování elektronických služeb občanům bylo finské město Tampere, kde se tyto služby dobře osvědčily.⁵⁴ Na přelomu května a června 2011 by měl portál přejít ze stavu technické realizace do zkušebního provozu. Ačkoliv není možné v tomto případě provést analýzu fungování diskusního portálu, dovoluji si popsat funkcionalitu systému, tak jak byla navržena a zmínit některé poznatky z jednání pracovní skupiny, jež jsou relevantní pro analýzu stavu elektronické demokracie v ČR.

videokameru vypnout, a proto starosta zasedání zastupitelstva předčasně ukončil. Záznam sporu dostupný na WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=epPVqjRQpFQ>>.

⁵³ Po spuštění bude v provozu centrální webová stránka na WWW: <<http://www.vas-nazor.cz>>.

⁵⁴ Přehled služeb města Tampere (finsky) na WWW: <<http://www.tampere.fi/tampereinfo/asiointi/sahkoinen.html>>.

3.2.1.1 Popis a technická specifikace portálu „Váš názor“

Na základě diskusí v pracovní skupině připravující platformu „Váš názor“ byla stanovena technická dokumentace a navržena architektura systému.⁵⁵ Výsledná podoba musí splňovat základní požadavek, a to možnost snadné rozšiřitelnosti a přenositelnosti. Jádro aplikace a její nadstavby byly proto programovány a postaveny na free open source technologiích.⁵⁶ K výslednému produktu jsou dodatečné programátorské a grafické zásahy, nicméně dílo jako takové bude volně přenositelné a rozšiřitelné bez nutnosti nákupu dalších licencí.

Systém nabízí několik uživatelských úrovní, které adekvátně určují míru oprávnění a funkcionality. Prozatím schválené úrovně jsou: **anonymní uživatel** (běžný uživatel internetu, který bude mít možnost diskusí číst), **registrovaný uživatel** (ověřený skrze emailovou schránku bude mít v určitých případech možnost přispívat) a **certifikovaný uživatel** (bude ověřen v registrech obce a na požadovanou fyzickou adresu mu bude zaslán registrační kód poštou).

Cyklus dotazování lze shrnout do čtyř základních fází. V prvním stádiu **navrhování** je připraveno téma k diskusi. Zde dochází k formulaci otázky a přiložení potřebných podkladů (technická dokumentace, mapové podklady, územní plány, legislativa atd.). Od první fáze je třeba vždy stanovit moderátora dané diskuse, který je zodpovědný za otázku jako takovou. Předpokládá se, že funkci moderátora budou mít osoby odpovědné za danou problematiku. Například během procesu přípravy regulačního plánu obce má veřejnost právo se k pořizovacímu procesu hned v několika fázích vyjádřit. Bude-li diskusní námět vytvořen z pořizovacího procesu regulačního plánu, měli by logicky úlohu moderátora převzít úředníci z odboru územního plánování. V druhé fázi dochází ke **zveřejnění**. V této fázi je poskytnuta časově omezená doba pro vyjádření názoru občanů. Moderátorské zásahy se předpokládají pouze u příspěvků, které nebudou splňovat diskusní pravidla (vulgární, urážející národnost a

⁵⁵ Pracovní skupina se stává z: informatiků zapojených municipalit, krajských zaměstnanců odboru informatiky a představitelů neziskového sdružení EPMA spoluzaloženého krajem Vysočina, které se dlouhodobě věnuje aktivitám spojeným s elektronickou demokracií, eGovernmentem atd.

⁵⁶ Free Open source software (FLOSS) znamená, že aplikace mají otevřený zdrojový kód, který je možné za podmínky dodržení drobných omezení volně upravovat a šířit.

rasu aj.). Publikovaný příspěvek bude sice viditelný všem uživatelům internetu, zapojit se do diskuse bude povoleno pouze registrovaným uživatelům. Pro tyto případy bude úřad moci zvolit, zda se mohou k diskusi vyjádřit pouze občané obce – tedy pouze certifikovaní uživatelé, nebo bude možnost diskutovat ponechána všem registrovaným uživatelům. Ve třetí **analytické** fázi musí moderátor zpracovat výsledky do podoby vhodné pro rozhodovací proces. Předpokládá se, že bude vytvářet shrnutí diskusních příspěvků a návrhů, klasifikovat je na pozitivní a negativní atd. Ve čtvrté fázi **rozhodovacího procesu** mají zastupitelé možnost přihlídnout k analýze provedené moderátorem. K dispozici budou mít rovněž úplný výpis všech komentářů. Závěrečná fáze **zpětné vazby** poskytne občanům informace, jak bylo v dané věci rozhodnuto včetně odkazů na dokumenty s rozhodnutím spojené [Talavašek 2011].

3.2.1.2 Poznátky z pracovní skupiny

Možnost spolupráce při tvorbě portálu byla odborem informatiky KrÚ kraje Vysočina nabídnuta všem městům a obcím na Vysočině, jež disponují kapacitou a personálem schopným se o systém starat z technického hlediska.⁵⁷ Zájem projeví a k užší spolupráci se přihlásili představitelé měst: Nové Město na Moravě, Telč, Třebíč a městyse Okříšky. Ačkoliv byli při projektovém náboru primárně osloveni informatici obcí a měst, bylo nutné, aby diskusní portál získal rovněž politickou podporu. Zajímavým způsobem proto do připravované iniciativy zasáhly komunální volby konané v roce 2010. Na pracovní schůzce ze dne 4. 11. 2010, které se účastnili informatici výše zmíněných obcí, bylo neformálně zmíněno, že po komunálních volbách měli v některých městech obtíže získat podporu nového vedení radnic, byť měl diskusní portál podporu starého vedení a byly do jeho příprav již vynaloženy finanční prostředky.⁵⁸

⁵⁷ Vysočina má nejrozdrobenější sídelní strukturu ze všech krajů ČR. Celkem připadá 514 805 obyvatel na 704 municipalit, což představuje v průměru 731 obyvatel na jednu municipalitu (ČSÚ, 2011). Počet obcí, které skutečně disponují dostatečnými zdroji nebo alespoň entusiasmem zastupitelů, je proto značně omezen.

⁵⁸ Ze schůzky sice existuje oficiální zápis, avšak problémy s politickou podporou z důvodu neformální povahy informace v zápisu zmíněny nejsou. (Dokument na vyžádání u KrÚ Vysočina – *eCitizen II. 3. lokální workshop, Jihlava*, 4. 11. 2010, Jihlava).

Zajímavé jsou i výstupy z pracovních jednání na přelomu let 2010/2011, na kterých se vytvářela architektura diskusního portálu. Jednou z otázek, kterou bylo nutné vyřešit, byla podoba a forma témat resp. otázek, které budou v platformě „*Váš názor*“ kladeny. Výsledkem těchto jednání byly závěry, že:

- témata by měla být ze začátku vypisována pro oblasti/problémy, které mají okrajovou důležitost,
- vypisování témat a moderování diskuse bude v pravomoci úředníků/zastupitelů,
- otázky by měly být formulovány tak, aby odpovědi neměly charakter typu ANO/NE.

Na těchto závěrech lze průkazně ilustrovat obavu a neochotu zprovoznit portál maximálně otevřený všem podnětům. Patrná je obezřetnost a snaha vyhnout se sporným tématům, která by mohla snížit politický kapitál koaličních celků resp. samotnou důvěru občanů v instituci úřadů. Na pracovních schůzkách byl jasně reflektován strach, zda portál nepřinese nadměrná očekávání občanů. Diskuse nad daným problémem nemusí nutně znamenat, že se bude úřad/zastupitelstvo závěry této diskuse řídit. Odpovědi ANO/NE mohou působit dojmem, že se jedná o závazné hlasování. Rovněž z logiky věci funkčního cyklu platformy „*Váš názor*“ je zřejmé, že názory občanů nebudou brány jako závazné a rozhodnutí zastupitelstva nebude učiněno pouze na základě těchto názorů.

3.2.2 Video přenosy z jednání zastupitelstev

Kraji Vysočina se podařilo díky projektu eParticipate⁵⁹ hrazeného z fondů EU financovat projekt internetových video přenosů z jednání svého zastupitelstva. Tuto službu později kraj rozšířil i na obce ve své působnosti, které o ni projevily zájem. Konkrétně se jedná o Havlíčkův Brod, Jihlavu, Nové Město na Moravě, Okříšky, Pelhřimov, Přibyslav a Velké Meziříčí. Na rozdíl od stručných zápisů z jednání je díky video přenosům občanům poskytnut

⁵⁹ Viz WWW: <<http://www.eparticipate.eu/>>.

mnohem lepší přehled o práci zastupitelů. Vysočina poskytuje živý přenos z jednání zastupitelstva kraje a obcí a následně archivovanou verzi na svých webových stránkách.⁶⁰ Během jednání se kamera automaticky zaměřuje na osobu se zapnutým mikrofonem. Systém proto vykazuje technickou nenáročnost. Na obsluhu systému je zapotřebí pouze jednoho technického pracovníka. Nejvyšší náklady jsou spojeny především s prvotní realizací systému, jako je nákup a instalace technického zařízení, úprava webových stránek atd. Provozní náklady jsou již nepatrné. Pravidelně se platí už jen provozovateli webcastingu za pronájem datového prostoru určeného pro uskladnění archivovaných přenosů a pronájem datové linky [Matys 2011]. U menších obcí nedochází k instalaci velké sestavy, ale je pronajímána menší přenosná soustava. Na základě poskytnutých statistik lze analyzovat několik závěrů:⁶¹

- Webcasting představuje pro občany další alternativu, jak sledovat činnost zastupitelů. Statistiky z více jak dvouletého provozu webcastingu na Vysočině ukazují, že o tuto službu mají občané trvalý zájem. Zatímco lze počítat fyzickou účast občanů na jednání zastupitelstev běžně max. v desítkách osob, vykazují statistiky unikátních přístupů na internetové přenosy hodnoty v řádech stovek až jednoho tisíce. Z celkového počtu zhlédnutí videozáznamu je v průměru 15-30 % sledováno živě (čísla se liší obec od obce), zbytek tvoří zhlédnutí videozáznamu z archivu.
- Je viditelný nárůst sledovanosti v případě projednávání bodů, které občany zajímají nebo se zdají být politicky konfliktní. Za všechny uvádím např. výrazný nárůst sledovanosti ustavujícího zasedání zastupitelstva kraje Vysočina, kde proběhla volba hejtmana a rady kraje.
- Tento závěr se vztahuje k ČR jako takové. Při srovnání statistik sledovanosti je patrný větší zájem o dění v obecních zastupitelstvech, než jak je tomu v případě krajského zastupitelstva. Jednání zastupitelstva města Jihlava má např. vyšší sledovanost než jednání krajského zastupitelstva. Ostatní sledované obce mají sice v absolutních číslech sledovanost již nižší. Vždy je však třeba vzít v úvahu počet obyvatel u sledované samosprávné jednotky.

⁶⁰ Viz WWW: <<http://tv.kr-vysocina.cz/>>.

⁶¹ Komplettní statistiky jsou uvedeny v příloze č 2.

3.3 Faktory ovlivňující rozvoj elektronické demokracie v ČR

Elektronickou demokracii nelze nechat samostatně ve vakuu politické vědy. Existuje řada technických, právních a jiných elementů, které ovlivňují výslednou podobu. Z těchto důvodů považuji za nezbytné analyzovat faktory související s rozvojem elektronické demokracie v ČR. Jedná se především o právní náležitosti, jako je právo na svobodný přístup k informacím vytvářeným veřejným sektorem a technické požadavky, jako je stav ICT infrastruktury a počítačová gramotnost.

3.3.1 Právo na přístup k informacím

Právo vědět neboli právo na informace patří k základním právům občana ve svobodné a demokratické společnosti. Právo na informace v ČR upravuje především Listina základních práv a svobod, a to ve dvojí podobě:

- *„Jako základní politické právo – právo na informace v čl. 17 (odst. 1: Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny a odst. 5: Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti.) Podmínky a provedení stanoví zákon.“*

- *„Jako jedno z práv hospodářských, sociálních a kulturních v čl. 35 (odst. 2: Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů)“*[Pekárek 2009], [Česko 1993b].

Takto obecně formulované základní právo na informace je v ČR upraveno především dvěma zákony:

- zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (Informační zákon), který slouží jako obecná úprava,

- zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, který slouží jako specifický zákon upravující oblast poskytování informací ve vztahu k životnímu prostředí.

Ze dvou jmenovaných je důležitější zákon č. 106/1999 Sb.

3.3.1.1 Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím

Tento zákon nazývaný též Informační zákon upravuje podmínky práva svobodného přístupu k informacím a stanovuje základní podmínky, za nichž jsou informace poskytovány. Povinnými subjekty, které mají podle tohoto zákona povinnost poskytovat informace o jejich působnosti, jsou především státní orgány a orgány územní samosprávy, ovšem konkrétněji povinné subjekty zákon nedefinuje, což se v praxi projevuje častou neochotou správních institucí se za povinný subjekt považovat, přičemž v současné době o tomto může rozhodnout pouze soud. Připravovaná novela tohoto zákona by tento problém měla alespoň částečně vyřešit. Právo na informace je omezeno především vzhledem k ochraně utajovaných skutečností, osobnosti a soukromí, obchodního tajemství a důvěrnosti majetkových poměrů. Tento zákon je z hlediska osobních údajů omezen především zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů [Česko 2000d]. Zákon dále definuje příslušné postupy při podávání a vyřizování žádostí o poskytnutí informací [Česko 1999].

K 1. 1. 2006 nabyla účinnosti novela tohoto zákona, která v mnoha ohledech zpřesňuje jeho znění a transponuje evropskou směrnici č. 2003/98/EC o opakovaném použití informací veřejného sektoru a odráží změny v ostatních zákonech, jako například v novém správním řádu. Novela zákona zpřesňuje způsob poskytování úředních informací a dokumentů, vymezení okruhu informací, které jsou orgány veřejné moci povinny zveřejňovat nebo poskytovat a stanovuje povinnost zveřejňovat tyto dokumenty v otevřených formátech [Česko. Ministerstvo vnitra 2006], [European parliament, Council 2003: 701-707].

Informace, kterých se občané, firmy a instituce mohou domáhat na základě svobodného přístupu k informacím, jsou dvojího druhu: informace „o veřejném sektoru“ a „o vnějším světě“ tj. o všem, což je de facto informační obraz stavu společnosti. Například veřejná instituce, která se zabývá měřením a zpracováváním meteorologických dat, je povinna poskytovat informace jednak o sobě samé tj. o svém organizačním upořádání, kompetencích rozhodnutích apod., jednak samotné meteorologické informace, které během své činnosti zjistila.

Povinnost umožnit občanům přístup k informacím veřejného sektoru a naplnit tak toto základní občanské právo mohou povinné subjekty dvojím způsobem: Poskytnutím informace na žádost nebo zveřejněním informace (tj. učiněním informace dostupnou, aniž by o ni bylo třeba žádat). Většina povinných subjektů - držitelů informací veřejného sektoru – nyní informace zveřejňuje nejčastěji „způsobem umožňujícím dálkový přístup“ tj. zejména na webových stránkách. Povinné subjekty se už ale nijak nezabývají dalšími službami, které by uvítali ti, kteří chtějí informace dále zpracovávat a opakovaně využívat (jak komerční sektor, tak veřejně prospěšný sektor).

3.3.1.2 Přístup versus využití

Jak je vidno, existují dva odlišné způsoby manipulace s informacemi veřejného sektoru. Zatímco právo na informace představuje významný kontrolní nástroj demokratického právního státu, opakované využití informací veřejného sektoru má obchodní charakter. Řečeno slovy Radima Polčáka, experta na kybernetické právo Masarykovy univerzity: *„Zatímco je tedy smyslem práva na informace chránit občana před svévolí veřejných orgánů, slouží další využití informací veřejného sektoru spíše ekonomickému růstu“* [Polčák 2008].

Odborná veřejnost zpracovatelů PSI se shoduje na tom, že v našem Informačním zákoně je stále kladen větší důraz na svobodu přístupu k informacím z občanského hlediska (občan má právo jednorázově získat informaci z veřejného sektoru) než na opakované získávání informací veřejného sektoru pro další využití (komerční i nekomerční).

Zákon poměrně podrobně řeší, jak žádat o informaci, avšak mylně se předpokládá, že tato informace má sloužit občanovi (nebo organizaci) pouze k získání podkladů pro názor na určitou záležitost. I když v zákoně není nikde uvedeno, že žadatel o informace musí sdělovat „důvod“, proč informace požaduje, ani „účel“, pro který chce informace využít, mlčky se předpokládá, že informace budou sloužit pro jeho interní potřebu a nebudou dále zpracovávány a šířeny.

Obecně lze říci, že dostupnost informací veřejného sektoru v ČR je u některých typů dat velmi dobrá, u některých průměrná a u některých zcela nedostačující. Existuje řada online

služeb, které umožňují tzv. „nahlížení“ do veřejných seznamů či databází, ale již neumožňují jejich hromadné stahování pro účely dalšího zpracování v soukromém sektoru. Velmi dobrá dosažitelnost informací pro zajištění práva na informace, která je řešena např. online službou na webu, však není totožná se stejně dobrou dostupností PSI pro opakované použití.

I přes existenci zákona se projevuje poměrně velké množství sporů mezi občany a subjekty povinnými informace poskytovat. Některé instituce nadále považují informace a data, která vytváří (byť z veřejných zdrojů) za své výlučné vlastnictví. Mnohdy je motivem neposkytnutí informací zakrývání korupčního a protiprávního jednání. Častou taktikou povinných subjektů je: stanovení nesmyslně vysokých částek spojených s přípravou a hledáním požadovaných informací; striktní odpověď na dotaz, přestože je jasné, že je žádáno o více informací.⁶² Problematice naplňování informačního zákona se od roku 2000 věnuje bývalý poslanec PSP ČR a spoluautor informačního zákona Oldřich Kužílek resp. Otevřená společnost o. p. s., jejíž významnou aktivitou je projekt Otevrete.cz. Kromě informací a novinek vztahujících se k tomuto zákonu, je provozována na stejnojmenných webových stránkách i hojně využívaná poradna [Otevřená společnost o.p.s 2011].

I přes některé nedostatky se zákon ukazuje jako naprosto nezbytnou podmínkou nejen pro elektronickou demokracii, ale pro demokracii v jakékoliv podobě. Po dlouhém období pokřiveného chápání práva způsobeného komunistickým režimem uvádí do pořádku práva občanů žijících v demokratickém režimu. Zákon podporuje otevřenost veřejné správy a zlepšuje informovanost občanů, potažmo poskytuje prostor pro vznik kvalifikovaných rozhodnutí. Z hlediska elektronické demokracie slouží zákon jako podpůrný doplněk, protože nařizuje poskytovat informace a data v elektronické podobě a v otevřených formátech. Tato skutečnost pomohla mnoha iniciativám při sběru dat pro své projekty.⁶³

⁶² V tomto směru se dokonce objevil termín „stošestkovat“. Žadatelé v tomto případě musí opakovaně žádat o informace, protože musí v žádosti vždy výslovně zmínit, o jaký dokument žádají a nemohou žádat o informace formou obecné povahy.

⁶³ Novelu zákona, která vešla v platnost jako zákon 61/2006 Sb. připravovalo již zaniklé Ministerstvo informatiky, které začlenilo preferenci elektronizace dat.

3.3.2 Penetrace ICT a internetu

Nejvýznamnější posun ve vývoji elektronické demokracie představoval nástup internetu. Internet přinesl změnu, která po třech tisíciletích západní civilizace inovovala styl komunikace mnoha s mnohými (many to many). Noviny, rozhlas, televize byla média umožňující sice masovou, zato pouze jednosměrnou komunikaci. Většina odborníků zkoumajících dopad nových médií na politickou participaci si ve svých závěrech většinou stěžovala na nedostatek interaktivnosti, obousměrnosti či široké dostupnosti [Klein 1999: 213].

Penetrace osobních počítačů v domácnostech připojených k internetu resp. počet jednotlivých občanů disponujících vlastním osobním počítačem připojeným k síti je jedním z důležitých faktorů při jakékoliv snaze o realizaci ať už elektronické demokracie, tak eGovernmentu.⁶⁴ Z pohledu některých modelů elektronické demokracie je logickým předpokladem 100 % pokrytí obyvatel. Ideálně tak, aby každý občan měl svůj osobní počítač bezpečně připojený k internetu. Dalším předpokladem je i technické vybavení všech institucí a osob vstupujících do tohoto vztahu ze strany státu. V souvislosti s nutností zajistit přístup k ICT všem se hovoří o tzv. „digitální propasti-(digital divide)“, kterou popsal C. R. Neu. Digitální propast je definována jako nerovnoměrnost ve vlastnictví ICT a přístupu k internetu vznikající z rozdílných příjmů [Tolbert, McNeal 2001: 2]. Jan van Dijk proto varuje, že takovéto systémy „musí být navrženy a podporovány tak, aby pomohly zúžit mezeru mezi „informačně chudými“ a „informačně bohatými“ v opačném případě ji spontánní rozvoj ICT rozšíří“ [van Dijk 2000].

V Evropě stojí na špici ve využívání ICT a penetraci internetu severské státy. V celosvětovém měřítku jsou to klasičtí lídři technologického pokroku, jako jsou USA, Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan. V příloze č. 6 je uveden informativní přehled postavení některých států v porovnání s ČR.

⁶⁴ V odborných technických kruzích jsou rozlišeny druhy osobních počítačů, jejich škála je široká a nelze si pod nimi představit pouze stolní počítač či notebook. Technologický pokrok přinesl např. syntézu mobilních telefonů s tzv. "kapesními počítači". Výsledkem je přístroj, který lze považovat svou funkcí téměř za osobní počítač, byť je velikostí srovnatelný s klasickým mobilním telefonem. Takovýto přístroj je schopen obsloužit velkou část aplikací spojovaných s elektronickou demokracií.

Obzvláště v ČR byl v posledních letech pozorovatelný razantní nárůst domácností připojených k internetu. Přispělo k tomu jak snižování cen osobních počítačů, tak poplatků za připojení k internetu na přijatelnější úroveň.⁶⁵ Zajímavá jsou srovnání dle věkových kategorií a ekonomické aktivity obyvatel (viz příloha č. 7). Do statistik však nejsou započítány veřejné instituce poskytující zdarma připojení k internetu ani velké množství soukromých zařízení poskytujících rovněž připojení k internetu zdarma. Míra použití internetu je ve skutečnosti mnohem vyšší než ukazují statistiky. Nicméně je třeba brát v potaz, že pro jeho efektivní využití, musí být zajištěno kontinuální připojení bez omezení času.

3.3.3 Počítačová gramotnost

Úzce souvisejícím faktorem penetrace ICT a internetu je počítačová gramotnost. Ta je definována různě, a ačkoliv např. v profesních nárocích se většinou vyžaduje schopnost práce s určitým softwarem či operačním systémem, je vhodnější považovat za počítačovou gramotnost *„kompetence, které umožní jedinci využívat nové technologie pro jeho profesní a osobní život v té míře, kdy se necítí komputerově handicapován, není za digitální překážkou a jeho osobní i profesní rozvoj prostřednictvím počítače je otázkou jeho volby“* [Sak, Saková 2006]. Není tedy podmínkou ovládat ten či onen počítačový program, ale spíše získat cit pro práci s počítačem a znalost základních pojmů ICT.

Nástup ICT je novým fenoménem. Při pohledu na údaje sledující počítačovou gramotnost je patrný markantní generační rozdíl. Zatímco pro mladé lidi, kteří se do digitálního věku narodili, není problém počítače využívat, u starších věkových skupin je viditelný výrazný propad počítačové gramotnosti. Platí pravidlo čím starší věková skupina, tím nižší počítačová

⁶⁵ Zde lze připomenout nedostatečnou regulaci ČTÚ, který poměrně dlouho nechával Český Telecom (dnes Telefónica O2) v pozici hegemonu poskytujícího internetové připojení po telefonní lince a později s nástupem širokopásmového připojení nechal povinnost platit pronájem pevné telefonní linky, o kterou nebyl často zájem. Výsledkem bylo vakuum, které vedlo k nárůstu poskytovatelů připojení k internetu bezdrátovou technologií Wi-Fi. ČR má díky tomu jednu z nejhustších bezdrátových infrastruktur na světě.

gramotnost [ČSÚ 2008], [Sak, Saková 2006].⁶⁶ Skutečnost, že počítačovou gramotnost si snáze osvojí mladší generace, je spojována s termínem tzv. „*generační inverze*“, tedy situace, kdy mladší generace učí pracovat s počítačem generaci starší. Důvodů ovlivňujících nižší počítačovou gramotnost u starších je mnoho. Dynamika a široké spektrum ICT zastihla společnost nárazově. Jde o nové technologie, které získaly masový charakter až v posledních 15 letech. Do té doby byly spíše záležitostí firem, škol a některých úřadů, tedy poměrně úzkého množství obyvatel, kteří přicházeli s počítači do každodenního kontaktu. Nutnost interaktivity a neustálého poznávání, kterou si používání ICT žádá, naráží na horší schopnost učení u starších osob. Zatímco u spousty technických záležitostí se stačí mechanicky naučit postup, ICT v určitých věcech podléhá neustálé dynamice a tedy i změně. Dalším faktorem je pocit zbytečnosti a neúčelnosti ICT pro všední život. V neposlední řadě i ekonomické důvody, jako jsou vysoké náklady na pořízení osobního počítače a placení internetového připojení.

⁶⁶ Zatímco ČSÚ používá při svých analýzách konkrétní kvantifikátory, jako je práce s nejpoužívanějším softwarem (tabulkový procesor, internetový prohlížeč aj.), Sak a Saková využili metody sebeevaluace respondentů. Výsledný trend je však v obou případech stejný.

4. Závěrečné shrnutí

Na základě výše uvedených faktů vyplývá, že dominantními **prostředky** nástrojů elektronické demokracie v ČR (i zbytku světa) se staly internet a počítače. Tato forma jednoznačně předčila využití telefonu, televize a dalších komunikačních prostředků. Popularita internetu spočívá v dynamice, modifikovatelnosti a možnosti obousměrné komunikace. Uvedené statistiky poukazují, že rozvoj datové infrastruktury poskytující kvalitní připojení k internetu v ČR **není plně dokončen**. Obdobná situace platí i v případě vybavenosti domácností/jednotlivců počítačem. Vývoj posledních let naznačuje, že v horizontu 5-10 let bude možné hovořit o plném pokrytí populace kvalitní datovou infrastrukturou. Vývoj počítačové vybavenosti a gramotnosti bude postupovat pomaleji, a to souběžně s generační obměnou. Lze předpokládat, že u starších věkových skupin (50+), u kterých je rozdíl nejmarkantnější v porovnání s mladšími věkovými skupinami, bude nárůst počítačové vybavenosti a gramotnosti nízký. Přihlédnou-li k prognózám průměrného věku dožití u generací, které se vyskytují v kategorii 50+, pak lze očekávat, že počítačová gramotnost dosáhne uspokojivého stavu v horizontu 20-25 let.⁶⁷ Pokud by chtěl někdo hovořit o skutečně rovném přístupu, pak by bylo nutné brát v potaz pouze obyvatele, kteří měli v povinné školní docházce výuku informační a výpočetní techniky. V tomto případě by se velmi hrubým odhadem musel výhled upravit na 50 let.⁶⁸ Tyto poznatky je nutno zohlednit při pokusech o zavádění elektronických variant přímé demokracie v českém prostředí. Pokud by takovéto snahy skutečně byly, pak je při nejmenším z technického hlediska nezbytné, aby byly realizovány až ve fázi, kdy bude uspokojivý stav obou faktorů. V opačném případě by minimálně došlo k narušení principu rovného přístupu.

Z pohledu teorie Ann Macintosh dosáhla elektronická demokracie v ČR druhé úrovně participace. Vyskytují se zde příklady jak ze stádia informačního, tak ze stádia konzultačního. Pokud přihlédneme k českému politickému kontextu (stranický systém, parlamentní režim,

⁶⁷ Prognózy věku dožití se týkají vždy pro generaci narozenou v roce jejího vydání.

⁶⁸ Jedná se skutečně o hrubý odhad. Informaci, kdy byla zavedena výuka informačních a výpočetních technologií do škol, se mi nepodařilo získat. Pro odhad byl použit jako první ročník rok narození 1980. Přesto je nutné zohlednit, že část studentů mohla získat tyto znalosti později během působení na středních a vysokých školách. Nicméně je nutné brát v potaz, že zde existuje určité procento obyvatel se základním vzděláním a tedy nemožností se k těmto technologiím dostat.

forma samosprávy nižších územních celků), nelze očekávat, že nastane v dohledné době i třetí stádium – aktivní participace. Přesto aktivní participaci, tak jak ji Macintosh popisuje, nelze vyloučit. Nicméně přechod na tuto úroveň je závislý především na jeho akceptaci ze strany politiků, kteří mohou takovýto přechod institucionalizovat. S přihlédnutím ke klasifikaci a hodnocení J. van Dijka se stav elektronické demokracie v ČR nachází v mantinelech legalistického modelu demokracie s určitými prvky přijatými ze soutěživého typu. Tyto prvky se logicky dotýkají oblastí spojených s volební kampaní. Podle Dijka nejsou ani v jednom z těchto modelů nástroje využívající prvky přímé demokracie. Lze tvrdit, že stav elektronické demokracie až na jedinou výjimku ctí nastavená pravidla politického systému ČR a neobjevují se významné aktivity, které by prosazovaly elektronickou formu přímé demokracie. Český právní řád umožňuje konání referend, a to i na lokální úrovni. Přesto jsem nezaznamenal jedinou aktivitu, která by zvažovala komplexněji využít elektronickou formu referend. Určitou výjimku tohoto pravidla představuje politická strana Věci veřejné, která svým konceptem stranických referend upravuje část svého politického programu. Z tohoto pohledu lze vyzorovat prvky přímé demokracie, byť se fakticky stále jedná o vliv zprostředkovaný. Je problematické určit, nakolik dokážou tyto mechanismy skutečně ovlivnit český politický systém nebo politický vývoj v ČR. VV jsou nově vzniklým politickým uskupením, které nelze považovat za plně etablovanou politickou stranu. Skutečná realizace politického programu v parlamentním režimu s multipartismem, potažmo v koaličním vládnutí je velice obtížná. Pochybnosti vnáší rovněž vnitrostranické boje a spornost autoritativního pozadí vedení strany. Je proto otázkou, zda se jedná o další politickou stranu klasického formátu, kde prvky elektronické přímé demokracie jsou pouze pragmatickým volebním lákadlem a PR strany, nebo se skutečně jedná o nezištný příklad posílení moci občanů. Proti nahrává rovněž fakt, že bez právního rámce nelze provádět kontrolu resp. nařídít zprůhlednění vnitrostranických mechanismů. O nebezpečí vyplývající z anketního modelu demokracie, ke kterému se vnitrostranická referenda alespoň papírově blíží, jsem informoval v teoretické části této práce.

Při analýze bylo zjištěno, že většina aktivit na území ČR se nachází v informační úrovni participace, přičemž u většiny z nich nedovoluje vyšší úroveň především povaha jejich vzniku (zdola). Naopak jako velké pozitivum hodnotím skutečnost, že se jedná o nezávislé iniciativy, které si samy dokázaly vydobýt svou pozici a trvalý zájem občanů. Ačkoliv stát je a měl by být hlavním poskytovatelem informací, je nezbytné, aby tyto informace byly ověřovány a

případně tříděny nezávislými centry. Na rozdíl od státních institucí jsou výstupní data takovýchto nezávislých iniciativ lépe čitelná a zpracovatelná pro další využití. Jak ukázaly příklady soudních sporů o svobodný přístup k informacím, které nastaly mezi občany a povinnými subjekty, je patrné, že si úřady nadále nárokuje výhradní přístup k informacím, které samy vytváří. Pokud data veřejně dostupná jsou, málokdy jsou v podobě, která zajišťuje jejich opětovné využití.⁶⁹ Za největší přínos iniciativ považují poskytování informací, které přispívají k transparentnosti české politiky. Zdaleka také není nutností, aby měly iniciativy pravidelnou a vysokou návštěvnost na svých webových stránkách. Česká republika trpí i po dvaceti letech svobodného vývoje nedostatkem kvalitní investigativní žurnalistiky. Díky své práci mohou iniciativy nabídnout zajímavé náměty a další zdroj informací novinářům, potažmo masovým sdělovacím prostředkům. Poskytnutá data a analýzy navíc mohou být doplňkovým zdrojem informací, na základě kterých mohou občané udělat kvalifikovaná rozhodnutí případně vhodný výběr. Ač nepřímý, jsou i zdrojem nátlaku na politiky. Navzdory potížím, které tyto občanské iniciativy provází, lze pozitivně hodnotit postupnou snahu o profesionalizaci těchto skupin a vytváření sítí vzájemné spolupráce.

Z hlediska porovnání přínosu krátkodobých a dlouhodobých aktivit se zdají být vhodnějším nástrojem aktivity dlouhodobé. Ty svou činností zlepšují stav občanské společnosti a politické kultury. V určitém případě přispívají i k posílení participační demokracie.⁷⁰ Krátkodobé iniciativy nejsou ve své podstatě zavrženíhodné, nicméně se zdá, že by měly být používány s mírou a zřídká. Mobilizační potenciál krátkodobých aktivit je záležitostí pozitivní, ale jak se ukázalo v českém případě, zároveň nebezpečný a je třeba jej využívat s obezřetností.

Za povšimnutí stojí fakt, že velká část projektů vznikla za finanční podpory externích zdrojů, zejména fondů EU a různých nadačních grantů. Přímými dotacemi jsou tyto aktivity podporovány ze státního rozpočtu jen minimálně. Je nezbytné zdůraznit, že jsou všechny popisované aktivity iniciovány a řízeny zevnitř státu a nejedná se o jakousi formu importu. To

⁶⁹ Například webová aplikace umožňující vyhledávat informace je chvályhodná, avšak nedostatečná. Je vhodné aby, byla k dispozici data jako celek v surovém formátu vhodném pro databáze. Stejně tak data ve zdánlivě otevřeném formátu PDF (Portable Document Format) jsou pro opětovné využití nepoužitelná.

⁷⁰ Z tohoto hlediska je nutné ctít preference občanů a odborníků, zda preferují prvky přímé demokracie, či nikoliv. Snahu a potřebu o zlepšování českého politického prostředí je, myslím, netřeba diskutovat.

svědčí o skutečnosti, že česká společnost a v některých případech i političtí zástupci mají snahu a zájem o změnu.

Příklad aktivit v kraji Vysočina ukázal, že z hlediska aplikovatelnosti nástrojů elektronické demokracie se regionální a lokální úroveň zdá být vhodnějším prostředím, než je tomu v případě celostátní úrovně. Obavy, které byly vzneseny při zavádění diskusních fór, jasně reflektují strach ze zavedení úrovně aktivní participace. Možnost umožnit ovlivňování celostátní politiky a legislativy je v tomto rozměru nepředstavitelná. Druhým problémem, který se projevil, je strach z přehlcení informacemi a vstupy. Elektronická komunikace umožňuje vytvořit dokonalejší systém zpětné vazby zajišťující zákonodárcům permanentní názor občanů na danou problematiku. Nové komunikační kanály představují nezprostředkovanou komunikaci ve vztahu občan-občan a občan politik. Do procesu se nezapojují tradiční „strážci“, jako jsou např. editoři, moderátoři, média atd. Na druhou stranu jsou konzultace občanů skrze mechanismy přímé zpětné vazby časově nákladné a neefektivní pro politiky [London 1995: 33-44]. Představa, že je politik sám schopen konzultovat všechny připomínky, je takřka nereálná. Ve výsledku by musel zaměstnávat asistenty, kteří mu vyfiltrují dané připomínky, a tím pádem se vrací do procesu zpět kontrolní bod (strážce brány), který má možnost filtrovat a nepustit některé vstupy. K rozhodnutí, že bude třeba názory filtrovat a připravit politikům kompaktní verzi názoru občanů bylo přistoupeno i v případě diskusního portálu *Váš názor*. V tomto případě, ale budou vždy k dispozici nefiltrovaná data, kterých bude rozhodně méně, než v případě národní úrovně. Opět je zřejmé, že v případě celostátní úrovně by byla realizace podobného portálu velice obtížná. O určité formě přehlcení se zmiňují i v případě elektronických konzultací dokumentů legislativní povahy. Pro kraje mohou být tyto aktivity jednou z forem, jak podnítit zájem obyvatel o regionální politiku a posílit ztotožnění obyvatel s krajem.

Název této diplomové práce zní *„Elektronická demokracie a její možnosti v ČR“*. Klíčovým je zde slovo možnosti neboli potenciál. Vývoj v ČR za poslední tři roky ukazuje, že došlo k významnému nárůstu aktivit, které lze charakterizovat jako elektronickou demokracii. Až na výjimky, se většina těchto aktivit úspěšně začlenila do českého prostředí, aniž by jej negativním způsobem ovlivnila. Ba naopak, tyto aktivity mají pozitivní efekt. Z hlediska možností, téměř dosahují zmiňované aktivity potenciálu, který jim je umožněn povahou českého politického systému. Redefinici potenciálu bude z tohoto bodu vždy nutné iniciovat

shora. Tlak zdola, by vyšel na prázdno bez právních změn. Několikrát zdůrazňovanou myšlenkou této práce je prokázat, že elektronická demokracie nerovná se demokracie přímá. V tomto závěru jsem se pokusil shrnout odpovědi na otázky kladené v úvodu. Určitý nedostatek, který může být v textu spatřován, je jeho povrchnost. Avšak jsem přesvědčen, že cíle, které jsem si vytýčil, potřebovaly být dány do širších souvislostí, vzhledem k méně známému tématu. Upřednostnil jsem proto určitou míru generalizace na úkor detailů. V opačném případě by rozsah práce mohl být trojnásobný a přesto stále neúplný. Jelikož je mým osobním cílem rozvinout debatu o elektronické demokracii, doufám proto, že prezentovaný text nabízí velké množství otázek zasluhujících si hlubší prozkoumání.

5. Summary

The aim of this diploma thesis is to summarize existing research in the field of electronic democracy and to analyze its current situation in the Czech Republic. This work is therefore divided into two main parts. Theoretical summarization and analytical case study of the Czech Republic. The purpose of theoretical summarization showed to be very important in order to erode stereotyped perception of electronic democracy as a tool leading only to direct democracy. The researched showed that electronic democracy can coexist in a synergy with representative type of democracy. Analytical part of the diploma thesis is focused on analysis of contemporary evolving tools and initiatives in the Czech Republic. This analysis tries to show two levels of use of electronic democracy – national and regional. The reason for this two-level analysis is to show potential of emerged tools and to emphasize differences of applicability between these levels. The conclusion of the second part can be divided into several answers. First, there are several initiatives and tools developed on both – national and regional - levels of the country. However the results and character of examined tools and initiatives shows that the way towards more participatory democracy could be much more easily encountered on regional level than on national. Second, the potential of electronic democracy is fulfilled within the framework of the Czech political system and could be changed only by the impetus from top level politics. There is no kind of activity which would be leading to a direct type of democracy. Third, long-term initiatives seem to be more appropriate for the system than short-term initiatives. Fourth, ICT and internet infrastructure is still not sufficiently developed to facilitate direct types of electronic democracy. Fifth, the majority of initiatives described are co-financed by external sources e.g. European funds, foreign grant agencies etc. However all initiatives have emerged in the Czech Republic and are not a subject of external import. This shows that Czech civic society feels unhealthy political environment and is trying to improve this situation.

6. Použité prameny

ACKERMAN, Bruce; FISHKIN, James S. Deliberation Day. In FISHKIN, James S.; LASLETT, Peter. *Debating Deliberative Democracy*. Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2003. ISBN 1-40510-043-5.

ÅSTRÖM, Joachim. Should democracy online be quick, strong or thin? *Communications of the ACM*. Jan 2001, vol. 44, issue 1, s. 49-51. ISSN 0001-0782.

BEDNÁŘ, Vojtěch. *Elektronické ozvěny vaječné války*. [online] 2009-06-02. [cit. 2011-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/elektronicke-ozveny-vajecne-valky/>>.

BLAHA, Karel. *Re: Elektronické konzultace* [elektronická pošta]. Message to: Radek Bejdák. 15 May 2011 [cit. 2011-05-15]. Osobní komunikace.

COLEMAN, Stephen; GÖTZE, John. *Bowling Together: online public engagement in policy deliberation*. London : Hansard Society, 2001. ISBN 0-900432-36-5.

Česko. Zákon č. 500/2004 ze dne 24. června 2004 správní řád. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2004, částka 174, s. 9782-9827. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4478>>

Česko. 2000a. Zákon č. 131/2000 ze dne 13. dubna 2000 o krajích. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2000, částka 39, s. 1802-1834. Dostupný také z WWW. <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3427>>.

Česko. 2000b. Zákon č. 129/2000 ze dne 12. dubna 2000 o krajích. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2000, částka 38, s. 1765-1782. Dostupný také z WWW. <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3426>>.

Česko. 2000c. Zákon č. 128/2000 ze dne 12. dubna 2000 o obcích. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2000, částka 38, s. 1737-1764. Dostupný také z WWW. <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3426>>.

Česko. 2000d. Zákon č. 101/2000 ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů Česká republika*. 2000, částka 32, s. 1521-1532.

- Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3420>>.
- Česko.** Zákon č. 106/1999 ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 39, s. 2578-2582. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3256>>.
- Česko. 1993a.** Zákon č. 1/1993 - Ústavní zákon České národní rady ze dne 16. prosince 1992. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, s. 3-16. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb01-93.pdf>>.
- Česko. 1993b.** Zákon č. 2/1993 – Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, s. 17-23. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb01-93.pdf>>.
- Česko. Ministerstvo spravedlnosti.** *Nova: Připomínky veřejnosti k novému trestnímu zákoníku*. [Online] 2007. [cit. 2010-03-15] Dostupné z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=378&d=164644>>.
- Česko. Ministerstvo vnitra.** *CZECH POINT*. [Online] 2010. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechpoint.cz/web/index.php>>.
- Česko. Ministerstvo vnitra.** *K novele zákona o svobodném přístupu k informacím*. [Online] 2006. [cit. 2011-09-13] Dostupné z WWW: <https://portal.gov.cz/wps/portal/_th/601/_lp.694/0/_1/cs_CZ/_lpid.694/696/_s.155/7226/_ps.6123/M/_ps.2178/M/_s.155/10202?docid=102441>.
- Česko. Ministerstvo vnitra.** *Zpráva o vyhodnocení pilotních projektů pro ověření funkčnosti metodiky pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů*. [Online] 2008-12. [cit. 2011-04-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/zprava-o-vyhodnoceni-pilotnich-projektu-pro-overeni-funkcnosti-metodiky-pro-zapojovani-verejnosti.aspx>>.
- Česko. Vláda ČR.** *Projekty ODoK spolufinancované z finančních prostředků EU*. [online] 2010 [cit. 2011-04-25]. Dostupné z WWW: <<http://odok.vlada.cz/>>.

- Česko. Vláda ČR. 2007a** *Usnesení Vlády ČR ze dne 18. 7. 2007 č. 816 k návrhu změn Legislativních pravidel vlády a Jednacího řádu vlády.* [online] 2007. [cit. 2011-03-28]. Dostupné z WWW: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2007&07-18>.
- Česko. Vláda ČR. 2007b.** *Usnesení Vlády ČR ze dne 13. 8. 2007 č. 877 o Obecných zásadách pro hodnocení dopadů regulace* [online]. [cit. 2011-03-28]. Dostupné z WWW: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/0EF79CBE9BB570C3C12573300021FD21?OpenDocument>.
- Česko. Vláda ČR. 2007c.** *Usnesení Vlády ČR ze dne 13. 8. 2007 č. 879 k návrhu postupu zavedení metodiky pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů.* [online]. [cit. 2011-03-28]. Dostupné z WWW: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/0EF79CBE9BB570C3C12573300021FD21?OpenDocument>.
- Česko. Vláda ČR.** *Obecné a mezinárodní aspekty informační politiky - usnesení vlády č. 525 ze dne 31.května 1999.* [Online] 1999. [cit. 2010-01-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/statni-informacni-politika---cesta-k-informacni-spolecnosti---priloha-i--2090/>>.
- ČERNÝ, Pavel.** *Federální správní řád USA - díl II. | O úřední normotvorbě a úřednickém rozhodování.* [Online] 2003-01-01. [cit. 2010-03-21]. Dostupné z WWW: <<http://i-eps.cz/via/index.php?cat=2003-1&art=2003.1.01>>.
- CLIFT, Steven.** *Articles | Steven Clift.* [Online] 2010. [cit. 2010-12-16]. Dostupné z WWW: <http://stevenclift.com/?page_id=172>.
- ČSÚ. 2011a.** *Uživatelé Facebooku v České republice | ČSÚ.* [Online] 2011-02-22 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/1_uzivatele_facebooku_v_ceske_republice>.
- ČSÚ. 2011b** *Obyvatelstvo | ČSÚ Vysočina.* [Online] 2011-03-18 [cit. 2011-04-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/obyvatelstvo-xj>>.
- ČSÚ.** *Internetová infrastruktura | ČSÚ.* [Online] 2010-02-24. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/internetova_infrastruktura>.

ČSÚ. *Počítačové znalosti jednotlivců.* [Online] 2008. [cit. 2010-04-17]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pocitacove_znalosti_jednotlivcu_iss_2008/\\$File/pc_znalosti_1.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pocitacove_znalosti_jednotlivcu_iss_2008/$File/pc_znalosti_1.pdf)>.

DAHL, Robert. *O demokracii : průvodce pro občany.* Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-422-2.

Danish Technological Institute. *i2010 eGovernment Action Plan Progress Study (final report).* [Online] 2009-11 [cit. 2010-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.dti.dk/_root/media/37436_i2010%20eGovernment%20Action%20Plan%20-%20Progress%20Study.pdf>.

European Commision. *Commercial exploitation of Europe's public sector information - Executive summary.* Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2000. ISBN 92-828-9934-9.

European parliament; Council. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/98 ES ze dne 17. listopadu 2003 o opakovaném využití informací veřejného sektoru. In *Úřední věstník Evropské unie.* 2003-12-31, sv 13, s. 701-707. Dostupné také z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:32:32003L0098:CS:PDF>>

Eurostat. *Level of Internet access - households.* [Online] 2010. [cit. 2010-03-03]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsiir040>>.

Facebook. *Statistika / Facebook.* [Online] 2011. [cit 2011-03-23]. Dostupné z WWW <<http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>>.

GORE, Al. *Remarks prepared for delivery by U.S. Vice President Al Gore.* [Online] 1994-03-21. [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.itu.int/itudoc/itu-d/wtdc/wtdc1994/speech/gore.txt>>.

GRÖNLUND, Åke. e-Democracy: in Search of Tools and Methods for Effective Participation. *Journal of Multi-Criteria decision analysis.* 2003, sv. 12, s. 93-100. ISSN 1057-9214.

- HAGEN, Martin.** *A typology of Electronic Democracy*. [Online] 1997-03. [cit. 2010-01-24]. Dostupné z WWW: <http://www.uni-giessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_en.htm>.
- HABERMAS, Jürgen.** *Strukturální přeměna veřejnosti : zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Praha : Filosofia, 2000. ISBN 80-7007-134-6.
- HELD, David.** *Models of Democracy*. 3rd ed. Cambridge : Polity Press, 2006. ISBN 978-0745617497.
- HILBERT, Martin.** *Digital Processes and Democratic Theory: Dynamics, risk and opportunities when democratic institutions meet digital information and communication technologies*. [Online] 2007. [cit. 2010-01-12] Dostupné z WWW: <<http://www.martinhilbert.net/DigitalDemocracy-eBook.pdf>>.
- House of Commons.** *Connecting Parliament with the Public*. [Online] 2004-06-16. [Cit. 2010-02-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmmodern/368/368.pdf>>.
- KLEIN, Hans K.** Tocqueville in Cyberspace: Using the Internet for Citizen Associations. *The Information Society*. 1999, sv. 15, s. 213-220. ISSN 0197-2243.
- KohoVolit.eu.** *Interaktivní analýza hlasování 2006-2010, Praha | KohoVolit.eu*. [Online] 2010. [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://cs.kohovolit.eu/cz/praha/analysis/mds>>.
- KOUKAL Josef; JANIŠ, Petr; SOUKUP, Jaroslav.** *Vajíčkový protest vygradoval v Praze, na Paroubka jich letěly stovky*. [online] 2009-05-27. [cit. 2011-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/169819-vajickovy-protest-vygradoval-v-praze-na-paroubka-jich-letely-stovky.html>>.
- Lidovky.cz. 2009a.** *Internetový zakladatel házení vyzval ke klidu vajíček*. [online] 2009-05-28. [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.lidovky.cz/iniciator-vyzyva-k-ukonceni-vajecne-valky-proti-paroubkovi-plm-/ln_domov.asp?c=A090528_120232_ln_domov_mel>.
- Lidovky.cz. 2009b.** *Radek John se vrhl na politiku, vede stranu Věci veřejné*. [online] 2009-06-27. [cit. 2011-05-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.lidovky.cz/radek-john-se>>.

vrhl-na-politiku-vede-stranu-veci-verejne-pge-
/ln_domov.asp?c=A090627_130327_ln_domov_mel>.

LONDON, Scott. Teledemocracy vs. Deliberative Democracy: A Comparative Look at Two Models of Public Talk. *Journal of Interpersonal Computing and Technology*. April 1995, sv. 3, s. 33-55. ISSN 1064-4326.

MACINTOSH, Ann. *Characterizing E-Participation in Policy-Making*. [Online] 2004. [cit. 2010-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.98.6150&rep=rep1&type=pdf>>.

MACINTOSH, Ann, SMITH, Ella. E-Voting: Powerful Symbol of E-Democracy. In TRAUNMÜLLER, Roland (ed). *Electronic Government*. Berlin : Springer-Verlag, 2003. ISBN 3-540-22916-7.

MATES, Pavel; SMEJKAL, Vladimír. *E-government v českém právu*. Praha : Linde Praha. a.s., 2006. ISBN 80-7201-614-8.

MATYS, Dušan. *Re: Přenosy zastupitelstva*. [elektronická pošta]. Message to: Radek Bejdák. 2011-02-01. [cit. 2011-02-02]. Osobní komunikace.

MILL, John S. *Úvahy o vládě ústavní*. Praha : Svoboda, 1992. ISBN: 80-205-0267-X.

Naši politici o.s. *Výzva ke spolupráci - Naši Politici*. [online] 2011. [cit. 2011-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.nasipolitici.cz/cs/vyzva-ke-spolupraci>>.

OECD. 2003. *Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement*. Paris : OECD, 2003. ISBN 92-64-01948-0.

Otevřená společnost o.p.s. *OTEVRETE.CZ - Otevřete.cz - web pro otevřenost veřejné správy*. [online] 2011. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.otevrete.cz>>.

PEKÁREK, Aleš. E-participace a její současný stav v české praxi. *Ikaros*. [Online] 2008, roč. 12, č. 4 [cit. 2010-04-30]. Dostupné z WWW: <<http://ikaros.cz/node/4651>>. ISSN 1212-5075.

PEKÁREK, Aleš. Výzkum informací veřejného sektoru České republiky. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 3. [cit. 2010-09-10]. ISSN 1212-5075.

- POLČÁK, Radim.** *Informace veřejného sektoru a jejich další komerční využití - Ministerstvo vnitra České republiky.* [Online] 2008-07. [cit. 2010-09-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-verejneho-sektoru-a-jejich-dalsi-komercni-vyuziti.aspx>>.
- Praha (Česko).** *Program, zápisy a záznamy zastupitelstva 2010-2014.* [online] 2011-05-04. [cit. 2011-05-06]. Dostupné z WWW: <<http://magistrat.praha-mesto.cz/Volene-organy/Program-zapisy-a-zaznamy-zastupitelstva>>.
- Praha 6 (Česko).** *Praha6.cz · Zápisy ze zasedání a přehledy hlasování.* [online] 2011. [cit. 2011-05-06]. Dostupné z WWW: <http://www.praha6.cz/zast_zapisy.html>.
- PRATCHETT, Lawrence.** *Understanding E-Democracy development in Europe (scoping paper).* [Online] 2006-08-09. [cit. 2010-02-23]. Dostupné z WWW: <http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Source/EDemocracy/CAHDE_Basics/ScopingPaper_en.doc>.
- RHEINGOLD, Howard.** *The Virtual Community.* [Online] 1993. [cit. 2010-01-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.rheingold.com/vc/book/9.html>>.
- SAK, Petr; SAKOVÁ, Karolína.** *Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání.* [Online] 2006-11-28. [Cit. 2010-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.lupa.cz/clanky/pocitacova-gramotnost-zpusoby-ziskavani/>>.
- Sagit.** *DAŇOVÁ ASIGNACE - Daňový poradce - Sagit.* [Online] 2004-05-01. [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=74&typ=r&levelid=DA_055.HTM>.
- SARTORI, Giovanni.** *Teória demokracie.* Bratislava : Archa, 1993. ISBN 80-7115-049-5.
- STEINEROVÁ, Zuzana.** *Poslanecká sněmovna schválila ve třetím čtení nový trestní kodex, na jehož přípravách se podíleli občané!* [Online] 2008-11-12. [cit. 2010-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=45104>>.
- SUNSTEIN, Cass R.** *The Law of Group Polarization.* [Online] 1999. [cit. 2010-02-03]. Dostupné z WWW: <http://www.law.uchicago.edu/files/files/91.CRS_.Polarization.pdf>.
- ŠKOP, Michal.** *O projektu Kohovolit.eu.* [osobní rozhovor]. eDemocracy day cs. Praha, 2011-03-12. Osobní komunikace.

- TALAVAŠEK, Kamil.** *Re: eCitizen II.* [elektronická pošta]. Message to: Radek Bejdák. 2011-04-14. [cit 2011-04-16]. Osobní komunikace.
- TAMBOURIS, Efthimios; GORILAS, Stelios.** Evaluation of an e-Democracy Platform for European Cities. In TRAUNMÜLLER, Roland (ed). *Electronic Government* . Berlin : Springer-Verlag, 2003. ISBN 3-540-22916-7.
- TOLBERT, Caroline; McNEAL, Ramona.** *Does the Internet Increase Voter Participation in Elections?* [Online] 2001. [cit. 2010-11-13]. Dostupné z WWW: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.22.2930&rep=rep1&type=pdf>>.
- UN. Department of Economic and Social Affairs.** *United Nations E-Government Survey 2010 : Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis.* New York : United Nations, 2010. ISBN: 978-92-1-123183-0.
- URBAN, Dan.** *Knihovna připravované legislativy ODoK.* [elektronická pošta]. Message to: Radek Bejdák. 20 Apr 2011 [cit. 2011-04-22]. Osobní komunikace.
- U.S. Census Bureau.** *Reported Internet Usage for Households, by Selected Householder Characteristics: 2009.* [Online] 2009. [cit. 2010-03-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.census.gov/population/socdemo/computer/2009/tab01.xls>>.
- van DIJK, Jan A.G.M.** Models of Democracy and Concepts of Communication. In Van DIJK, Jan; HACKER, Kenneth L. *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice.* London : SAGE Publications Ltd., 2000. ISBN 978-0761962175. Dostupné také na WWW: <<http://www.itu.dk/people/carp/medier/vandijk.pdf>>.
- van DIJK, Jan A.G.M.; HACKER, Kenneth.** (ed.): *Democracy in a Network Society,* Cresskill : NJ: Hampton Press. 2011. (To be published)
- Věci veřejné.** *STANOVY - Věci veřejné.* [Online] 2009-06-27. [cit. 2011-05-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.veciverejne.cz/stanovy.html>>.
- Věci veřejné.** *Výsledky referend - Věci veřejné.* [Online] 2011-04-21. [cit. 2011-05-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.veciverejne.cz/vysledky-referend.html>>.
- VELIKANOV, Cyril.** Responsibility of participants in e-deliberation. In LEITNER, Christine; HAASE, Marleen et al. (ed). *Eastern European e/Gov Days 2010 :*

Unleashing the potential of e-Government: Beyond Simple Patterns of Electronic Service Delivery. Wien : Austrian Computer Society, 2010. ISBN 978-3-85403-270-0.

Vyměňte politiky o.s. *Tisková zpráva 31. 5. 2010.* [Online] 2010-05-31. [cit. 2011-04-21].
Dostupné z WWW: <<http://www.nasipolitici.cz/cs/vyzva-ke-spolupraci>>.

Vysočina. (Česko). *Projekt eCITIZEN II (Interreg IVC) | eCitizen II | Kraj Vysočina.*
[Online] 2010-07-16. [cit. 2010-04-05] Dostupné z WWW: <<http://www.kr-vysocina.cz/projekt-ecitizen-ii-interreg-ivc/d-4028133/p1=38699>>.

YANG, Hui; CALLAN, Jamie; SHULMAN, Stuart. *Next Steps in Near-Duplicate Detection for eRulemaking.* [Online] 2006. [Cit. 2010-03-23] Dostupné z WWW: <http://erulemaking.ucsur.pitt.edu/doc/papers/dgo_2006_ver23.pdf>.

7. Seznam zkratk

ARES	Administrativní registr ekonomických subjektů
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
DSS	<i>Decision Support Systems</i> , systémy pro podporu rozhodování
EU	Evropská unie
EPMA	Agentura pro evropské projekty & management
ERDF	European Regional Development Fund (Evropský fond regionálního rozvoje
HW	Z anglického slova <i>hardware</i> , představuje fyzickou část vybavení počítačů a technologických prvků
ICT	<i>Information and communication technologies</i> , v češtině též IKT - Informační a komunikační technologie
ICV	Informační centrum vlády
IKT	Viz ICT
IT	Informační technologie
KrÚ	Krajský úřad
NASA	National Aeronautics and Space Administration – Národní úřad pro letectví a kosmonautiku v USA
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OdOK	Oběhu dokumentů mezi ústředními orgány státní správy, Parlamentem, Kanceláří prezidenta republiky
ODS	Občanská demokratická strana
OSN	Organizace spojených národů
PC	V anglickém originále <i>Personal computer</i> , osobní počítač
PDF	<i>Portable Document Format</i> , jedná se o otevřený souborový formát vyvinutý firmou Adobe
PR	Z anglického spojení <i>public relations</i> , volně přeloženo jako vztahy s veřejností
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
RIA	<i>Regulatory Impact Assessment</i> – Hodnocení dopadu regulace
SR	Slovenská republika
SW	Z anglického slova <i>software</i> , představuje programové vybavení počítačů
TOP 09	Politická strana TOP 09
VV	Věci veřejné

8. Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Pět stádií tvorby politiky dle Ann Macintosh (tabulka)

Příloha č. 2: Příloha č. 2: Statistiky video přenosů z jednání zastupitelstev (tabulka)

Příloha č. 3: Knihovna připravované legislativy (obrázek)

Příloha č. 4: E-mailová komunikace s Mgr. Karlem Blahou (text)

Příloha č. 5: Kohovolit.eu: Grafická vizualizace hlasování pražského magistrátu (obrázek)

Příloha č. 6: Přehled penetrace internetu v domácnostech v evropských zemích a USA (tabulka)

Příloha č. 7: Statistika uživatelů internetu v ČR dle ekonomické aktivity a dle věku (graf)

Příloha č. 1: Pět stádií tvorby politiky dle Ann Macintosh

Tabulka ukazuje detailněji popis některých faktorů v návaznosti na pět stádií tvorby politiky.

	Tvorba agendy	Analýza	Tvorba politiky	Implementace	Monitoring
Cíl	Stanovení nové politiky, změna politiky a definování, který problém je třeba řešit	Definování problémů a možností jasné spojených s programovými body ve snaze vytvořit návrh politického dokumentu	Zajištění dobře fungujícího politického dokumentu	Vývoj legislativy, právních předpisů, regulací, návodů a zaváděcího plánu	Hodnocení a revize politiky v praxi
Cílová skupina	Podniky, občanská společnost, jednotlivci	Odborníci na danou oblast, zainteresované osoby a subjekty, které připravovaný podnět ovlivní, tvůrci a iniciátoři podnětu, občanská společnost, podniky, jednotlivci	Odborníci na danou oblast, zainteresované osoby a subjekty, které připravovaný podnět ovlivní, tvůrci a iniciátoři podnětu, občanská společnost, podniky, jednotlivci	Zainteresované osoby a subjekty, které připravovaný podnět ovlivní, tvůrci a iniciátoři podnětu, občanská společnost, podniky, jednotlivci	Všichni
Možné problémy a překážky	Riziko přehnaného očekávání, kde budou vlastní návrhy považovány za tvorbu politiky, kterými se vláda/rozhodovací jednotka mají řídit.	Jak vyhledat a odlišit skutečné experty od předem očekávaných zainteresovaných osob	Jak zajistit, že obyčejní lidé, které podnět ovlivní, mu budou rozumět a mít o něm povědomí	Pochopení právní terminologie	Racionální uspořádání nashromážděných údajů
Příležitosti, inovace	Transparentnější a otevřenější způsob stanovení agendy	Expertní stanoviska mohou být snadněji dostupná, čímž se zajistí větší průhlednost	Širší přijetí politiky/podnětu	Transparentnost při zavádění politiky	Transparentnost v implementaci dat, inspekční reporty, nové informace, které mohou podpořit politický proces

Zdroj: [OECD 2003: 95], přeloženo a upraveno autorem.

Příloha č. 2: Statistiky video přenosů z jednání zastupitelstev

Statistika přístupů unikátních zhlédnutí z jednání zastupitelstev obcí a kraje. Statistika zobrazuje jednání z let 2008 a 2009. V roce 2010 došlo ke změně provozovatele služby, který statistiky nevedl a později využil jiný způsob metriky. Pro nedostatečný počet nově měřených zasedání během roku 2010 a 2011 proto nejsou data uvedena [Matys 2011].⁷¹

Zasedání	Datum	Živě	Archiv	Webcast celkem
Vysočina	12. 2. 2008	616	733	1349
Vysočina	25. 3. 2008	272	511	783
Vysočina	13. 5. 2008	279	410	689
Vysočina	24. 6. 2008	228	378	606
Vysočina	16. 9. 2008	281	460	741
Vysočina (ustavující zasedání)	14. 11. 2008	723	722	1445
Vysočina	17. 12. 2008	287	595	882
Vysočina	27. 1. 2009	254	638	892
Vysočina	10. 3. 2009	192	509	701
Vysočina	12. 5. 2009	138	526	675
Vysočina	16. 6. 2009	173	428	602
Vysočina	15. 9. 2009	252	589	841
Vysočina	10. 11. 2009	191	520	712
Vysočina	15. 12. 2009	160	451	611
Zasedání	Datum	Živě	Archiv	Webcast celkem
Havlíčkův Brod	28. 4. 2008	163	439	602
Havlíčkův Brod	26. 5. 2008	78	368	456
Havlíčkův Brod	23. 6. 2008	113	419	532
Havlíčkův Brod	29. 9. 2008	52	266	318
Havlíčkův Brod	20. 10. 2008	43	261	304
Havlíčkův Brod	24. 11. 2008	49	352	401
Havlíčkův Brod	15. 12. 2008	55	389	444
Havlíčkův Brod	26. 1. 2009	57	328	385
Havlíčkův Brod	23. 2. 2009	49	350	399
Havlíčkův Brod	30. 3. 2009	53	339	392
Havlíčkův Brod	27. 4. 2009	45	293	338
Havlíčkův Brod	25. 5. 2009	60	291	354
Havlíčkův Brod	22. 6. 2009	65	322	393
Havlíčkův Brod	21. 9. 2009	56	315	371
Havlíčkův Brod	26. 10. 2009	48	283	331
Havlíčkův Brod	23. 11. 2009	36	393	429
Havlíčkův Brod	14. 12. 2009	55	306	361

⁷¹ Upraveno autorem. Extrakci dat provedl Dušan Matys, zaměstnanec odboru informatiky KrÚ Vysočina zodpovědný za video přenosy. Data jsou seřazena dle místa a data (sestupně).

Zasedání	Datum	Živě	Archiv	Webcast celkem
Jihlava	19. 2. 2008	849	1161	2010
Jihlava	15. 4. 2008	359	732	1093
Jihlava	6. 5. 2008	245	763	1009
Jihlava	17. 6. 2008	188	772	971
Jihlava	23. 9. 2008	264	655	919
Jihlava	4. 11. 2008	159	625	784
Jihlava	16. 12. 2008	303	652	955
Jihlava	17. 2. 2009	179	675	854
Jihlava	14. 4. 2009	343	755	1098
Jihlava	23. 6. 2009	336	953	1291
Jihlava	22. 9. 2009	228	605	833
Jihlava	3. 11. 2009	276	676	952
Jihlava	16. 12. 2009	347	590	937
Zasedání	Datum	Živě	Archiv	Webcast celkem
Pelhřimov	9. 9. 2008	96	398	494
Pelhřimov	4. 11. 2008	19	281	300
Pelhřimov	9. 12. 2008	17	389	406
Pelhřimov	17. 2. 2009	42	328	373
Pelhřimov	7. 4. 2009	7	326	333
Zasedání	Datum	Živě	Archiv	Webcast celkem
Nové Město na Moravě	18. 3. 2008	121	574	695
Nové Město na Moravě	8. 4. 2008	103	422	525
Nové Město na Moravě	22. 4. 2008	177	503	680
Nové Město na Moravě	11. 11. 2008	61	363	424
Nové Město na Moravě	16. 12. 2008	48	573	621
Nové Město na Moravě	17. 3. 2009	84	489	573

Zdroj: [Matys 2011], upraveno autorem.

Příloha č. 3: Knihovna připravované legislativy

Grafická podoba Knihovny připravované legislativy. Na prvním obrázku jsou informace o dokumentu, který je připraven k připomínkování. Na druhém obrázku seznam příloh.

Dokument	Přílohy	Odkaz na materiál	
Identifikace			
PID:	KORN8G3F6KEP	čj. OVA:	
čj. předkladatele:	27/23789/2011-273	Datum autorizace:	19.4.2011
Popis			
Název dokumentu:	Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony		
Typ dokumentu:	NZ - Návrh zákona	Předmět:	pobočka zahraniční banky
Předkladatel:	Ministerstvo financí	Důvod předložení:	Plán legislativních prací vlády na rok 2011
Zpracování			
Číslo schůze vlády:		Datum schůze vlády:	
Datum poslední úpravy:	19.4.2011	Status:	2 - v připomínkovém řízení
Anotace:	Předložený materiál navrhuje 1) změnu přístupu k pobočkám zahraničních bank ze států mimo EU/EHP a 2) provedení nezbytných technických úprav.		
Termín připomínek:	18.5.2011	Číslo sněmovního tisku:	
		Adresa připomínek:	alzbeta.benesova@mfcz.cz

Dokument	Přílohy	Odkaz na materiál
Průvodní dopis:	pd_korn8g3f6kep.doc 76 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Obálka:	ob_korn8g3f6kep.doc 47 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Návrh usnesení:	us_korn8g3f6kep.doc 29 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Příloha k usnesení:	- není -	
Předkládací zpráva:	zp_korn8g3f6kep.doc 31 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Důvodová zpráva:	zd_korn8g3f6kep.doc 433 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Materiál:	ma_korn8g3f6kep.doc 149 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Příloha k materiálu:	mp_korn8g3f6kep.doc 434 KBytes (změněno : 19.4.2011)	
Vypořádání připomínek:	- není -	
Stanovisko LRV:	- není -	
Tisková zpráva:	- není -	

Zdroj: WWW: <<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>>, počítačový snímek části obrazovky.

Příloha č. 4: E-mailová komunikace s Mgr. Karlem Blahou

Předmět: Elektronické konzultace

Radek Bejdák <radekbejdak@[REDACTED]> 14. května 2011 10:01

Komu: blaha@mvcr.cz

Vážený pane Blaho,

píši diplomovou práci na téma elektronické demokracie v ČR. Za jednu z forem považují i elektronické konzultace občanů. Koukal jsem, že jste se podílel na metodice pro zapojování veřejnosti do přípravy vládních dokumentů a předpokládám, že jste se podílel i na hodnotící zprávě pilotních projektů, na kterých byly testovány poznatky z těchto konzultací. Pokud se pracovníce ještě podílíte na těchto záležitostech, znal bych rád Vaše názor, případně zkušenosti se současným stavem. Přijde mi, že se celý proces poněkud zabrzdil a ustrnul. Knihovna připravované legislativy sice funguje, ale doporučení/závěry z Vaší hodnotící zprávy příliš v potaz brány nebyly. Úřady tedy nadále poskytují možnost elektronických konzultací, ale přistupují k nim vždy ve své režii a potenciál centrálního bodu, který by Knihovna měla plnit se vytratil. Děkuji za Vaše případné postřehy a čas.

S pozdravem,

Radek Bejdák

Karel Blaha <blaha@mvcr.cz> 16. května 2011 10:09

Komu: Radek Bejdák radekbejdak@gmail.com

Vážený pane Bejdáku,

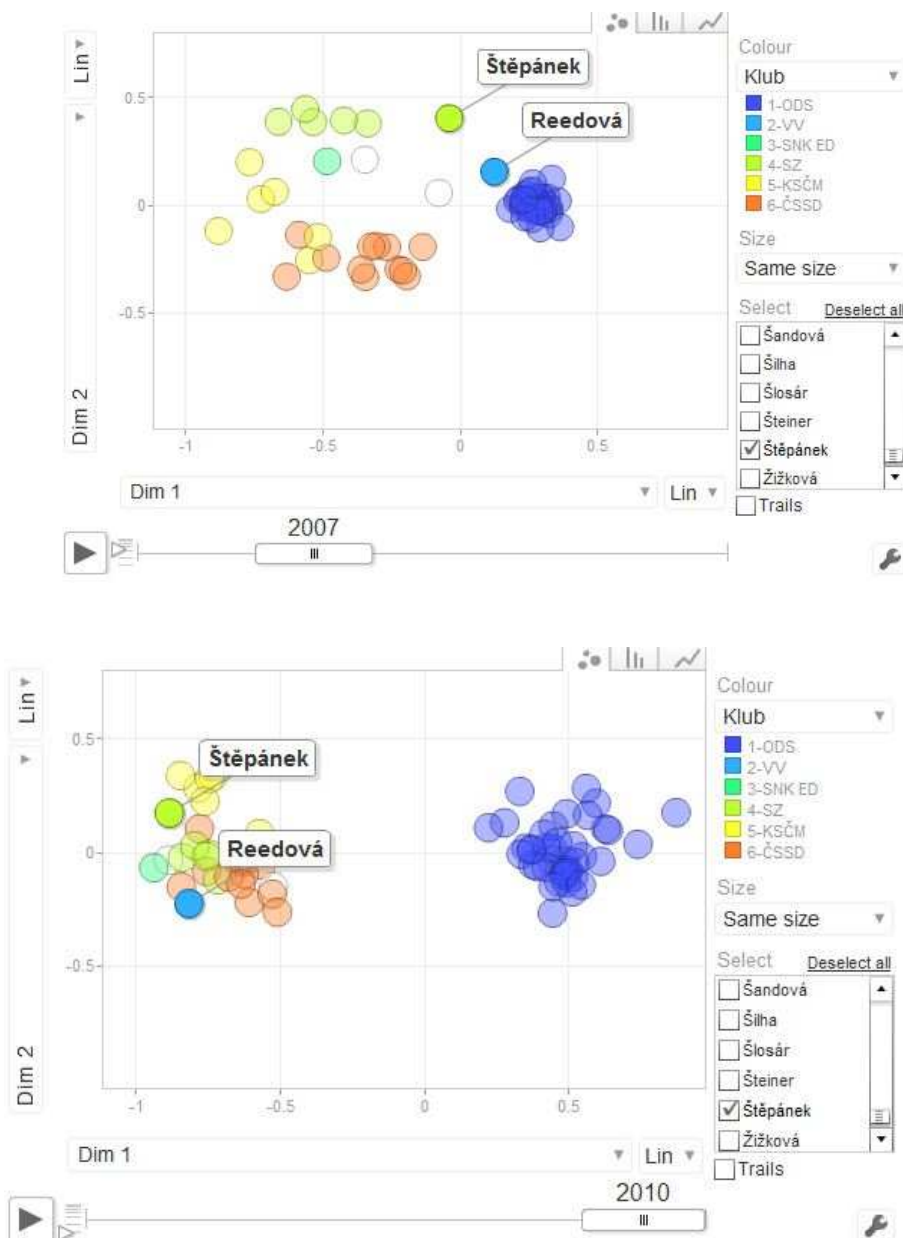
aktuálně se zabývám spíše jinými činnostmi než jsou elektronické konzultace, takže nejsem úplně v obraze jako před dvěma lety. Nicméně se domnívám, že Vaše závěry jsou správné, a že se od té doby nic nového nestalo. Knihovna připravované legislativy je spravována zaměstnanci Úřadu vlády, takže možná ještě zkuste kontaktovat je, zda náhodou něco nechystají. Přeji Vám hodně úspěchů při psaní Vaší diplomové práce a budu rád, pokud mi ji na závěr pro zajímavost pošlete.

S pozdravem

Mgr. Karel Blaha

Příloha č. 5: Kohovolit.eu: Grafická vizualizace hlasování pražského magistrátu

Vizualizovaná analýza hlasování v pražském zastupitelstvu za funkční období 2006-2010. Graf zobrazuje stranickou soudržnost v hlasování jednotlivých zastupitelů. Zastupitelé jsou barevně odlišeni dle stranické příslušnosti. Na prvním obrázku situace v roce 2007. Na druhém obrázku situace v roce 2010. V analýze byl upozaděn význam procedurálního hlasování.

Zdroj: WWW: <<http://cs.kohovolit.eu/cz/praha/analysis/mds>>, počítačový snímek části obrazovky.

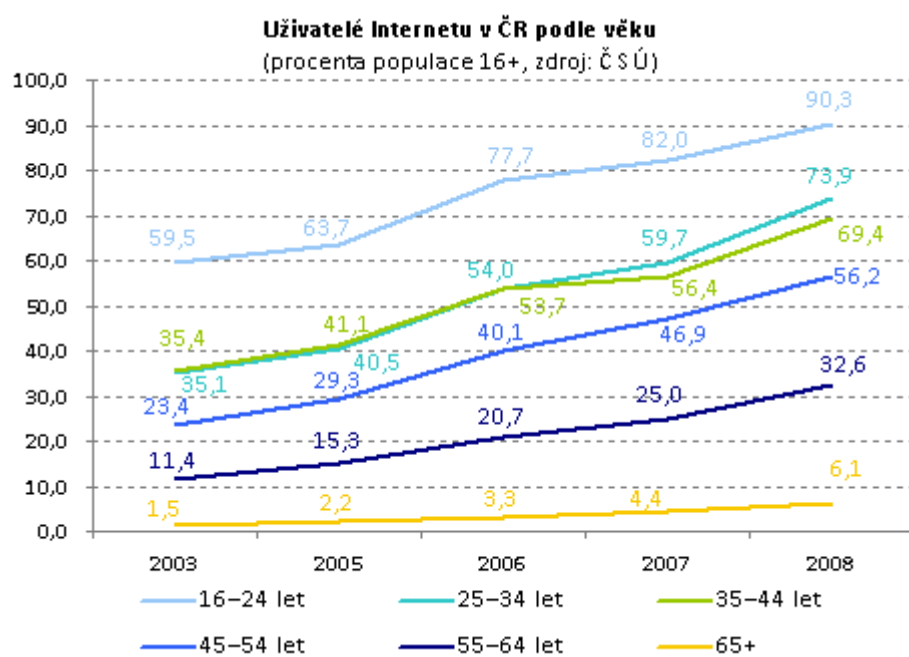
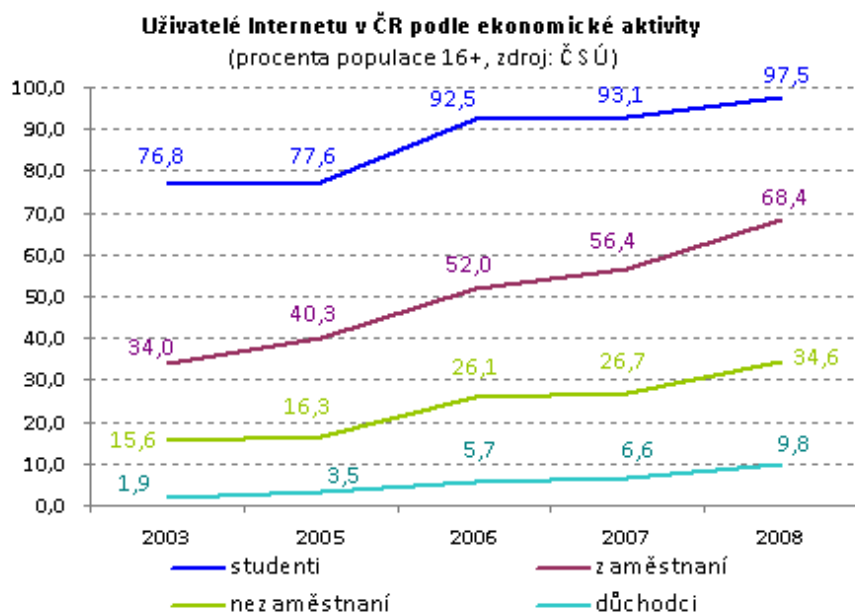
Příloha č. 6: Přehled penetrace internetu v domácnostech v evropských zemích a USA

Stát/rok	2003	2009
Belgie	-	67 %
Bulharsko	-	30 %
ČR	15 %	54 %
Dánsko	64 %	83 %
Estonsko	-	63 %
Finsko	47 %	78 %
Francie	31 %	63 %
Irsko	36 %	67 %
Island	-	90 %
Itálie	32 %	53 %
Kypr	29 %	53 %
Litva	6 %	60 %
Lotyšsko	-	58 %
Lucembursko	45 %	87 %
Maďarsko	-	55 %

Stát/rok	2003	2009
Malta	-	64 %
Německo	54 %	79 %
Nizozemí	61 %	90 %
Norsko	60 %	86 %
Polsko	14 %	59 %
Portugalsko	22 %	48 %
Rakousko	37 %	70 %
Rumunsko	-	38 %
Řecko	16 %	38 %
Slovensko	-	62 %
Slovinsko	-	64 %
Spojené království	55 %	77 %
Španělsko	28 %	54 %
Švédsko	-	86 %
USA	55 %	69 %

Zdroj: [Eurostat 2010], [U.S. Census Bureau 2009]. Statistika přejaty a upraveny autorem. Hodnoty jsou pouze informativní, protože jsou statistiky přejímány z národních statistických úřadů, které mohou využívat rozdílnou metodiku sběru.

Příloha č. 7: Statistika uživatelů internetu v ČR dle ekonomické aktivity a dle věku

Zdroj: [ČSÚ 2010].